

CAMPANIA DE SĂPĂTURI ARHEOLOGICE DIN ANUL 1951 RAPOARTE PRELIMINARE

ȘANTIERUL VALEA JIJIEI

Lucrările de pe șantierul arheologic Valea Jijiei au fost reluate în campania anului 1951, la începutul lunii Mai și au fost încheiate la jumătatea lunii Septembrie.

Activitatea anterioară a șantierului și rezultatele la care ea dusesese (a se vedea ultimul raport, privind campania din 1950, în S.C.I.V., II, Nr. 1, 1951, p. 51 și urm.) au determinat colectivul nostru să încerce în 1951, pe de o parte, adâncirea unor probleme cu privire la care se ajunsese la o documentare mai bogată, iar pe de altă parte, extinderea cercetărilor și asupra unei perioade din dezvoltarea Barbariei în această regiune, cu privire la care datele documentare de care dispunem erau ori insuficiente, ori lipseau cu totul. S'a socotit, de aceea, necesar să se facă o anchetă mai largă în cuprinsul regiunii, pentruca prin recunoașteri sistematice să se identifice cât mai multe așezări străvechi și totodată, și eventuale obiective pentru sondagiile sau săpăturile colectivului. S'au executat astfel în cursul lunii Mai, de către o parte a membrilor colectivului, o serie de recunoașteri, care deși nu au putut cuprinde întregul complex geografic al depresiunii Jijiei, au dus totuși la identificarea a numeroase noi așezări și cimitire din principalele perioade ale istoriei vechi a patriei noastre.

Una din problemele centrale, care se degajează din activitatea de până acum a șantierului, a fost aceea a genezii și dezvoltării culturii de tip Tripolie-Cucuteni. Cercetarea mai completă a acestei probleme se desenase ca posibilă datorită faptului că la Glăvăneștii-Vechi putuse fi cercetată o așezare din faza Cucuteni A și unele resturi din faza pre-Cucuteni, precum și o așezare de tip Cucuteni B. În acest timp, tot acolo, desgroparea unor resturi bogate ale culturilor de tip Criș și cu ceramică liniară îndemna și ea la completarea investigațiilor cu privire la originile și etapele de dezvoltare ale culturii Cucuteni.

O a doua problemă care se înfățișase cu oarecare stăruință colectivului a fost aceea a locuirii din epoca de Bronz dezvoltată și din epoca de Fier, în regiune. Cercetările noastre de până acum se semnalaseră doar unele urme din prima epocă a Fierului și eventual dela începutul celei de a doua (la Glăvăneștii-Vechi și la Corlăteni), fără să ne fi pus la dispoziție documente din epoca de Bronz și pe acele ale culturii băștinașe dacice din a doua epocă a Fierului.

Situația schițată mai sus a determinat alegerea obiectivelor în care s'au executat, în campania 1951, sondagii și săpături. În afară de aceasta, era necesar să se continue săpăturile începute încă din 1949 la Corlăteni (Dorohoi). Ca și în 1950, și de data aceasta a fost nevoie ca șantierul să întreprindă și o săpătură de salvare, pe aceea dela Holboca. Continuarea săpăturilor dela Corlăteni (Dorohoi) și deschiderea șantierelor dela Larga Jijia (Iași) și Trușești (Botoșani) au căutat să satisfacă primul obiectiv, privind cultura Cucuteni. La Corlăteni s'au putut obține unele date — primele — cu privire la epoca de Bronz și documente mai bogate din prima epocă a Fierului. Deasemenea la Trușești, un cimitir dela începutul epocii de Fier a lumina în chip aproape neașteptat această perioadă, în timp ce câteva morminte mai noi, dar din aceeași epocă, dela Holboca, au deschis noi probleme. În sfârșit la Larga Jijia s'a putut identifica tipul de așezare din prima epocă a Fierului de forma „movilelor de cenușe” (*zolni*), pe care recunoașterile noastre le semnalaseră și la Cârlig (Iași).

Lucrările șantierului s'au desfășurat astfel paralel, în mai multe puncte, cu etape dictate de posibilitățile de constituire a diferitelor sub-colective.

Din punct de vedere organizatoric, s'a procedat în așa fel, încât pentru fiecare punct s'a format un subcolectiv, pus sub conducerea unui responsabil, ales dintre arheologii mai experimentați ai colectivului. Responsabilul șantierului — care începând dela 1 August a avut și sarcina conducerii șantierului dela Suceava — a vizitat periodic, pentru perioade mai lungi sau mai scurte, toate punctele în care șantierul a executat lucrări. Subcolectivele dela diferitele puncte au vizitat reciproc săpăturile respective, pentru a face schimb de experiență.

Autoritățile administrative (Sfaturile populare), ca și organizațiile de Partid, raionale și locale, au dat un sprijin prețios lucrărilor șantierului și au făcut ca, în multe privințe, activitatea colectivului să se desfășoare în cele mai bune condiții.

Filiala Academiei R. P. R., ca și secția locală a Institutului de Istorie precum și Muzeul de Antichități din Iași au sprijinit de asemenea munca pe care Academia R. P. R. a dat-o spre îndeplinire colectivului șantierului Valea Jijiei.

VALEA JIJIEI I

RECUNOAȘTERI ARHEOLOGICE ÎN VALEA JIJIEI ȘI A BAHLUIULUI

În vederea organizării și extinderii săpăturilor arheologice ale șantierului „Valea Jijiei”, s'a executat în cursul lunii Mai o serie de recunoașteri pe teren, pentru identificarea așezărilor primitive și a tuturor urmelor de viață antică din basinul Jijiei. S'au explorat atât valea proprie a Jijiei, cât și văile afluențe ale Sihnei și Bahluiului, ca și o parte a podișului moldovenesc, brăzdat de aceste văi.

O parte din punctele determinate și din materialele adunate sunt contribuția colegilor din colectivul Facultății de Geografie și Muzeului de Etnografie din Iași, care au cules și semnalat urmele arheologice întâlnite în cursul cercetărilor proprii. Locurile indicate au fost în genere cercetate, confirmate sau completate în periegezele noastre.

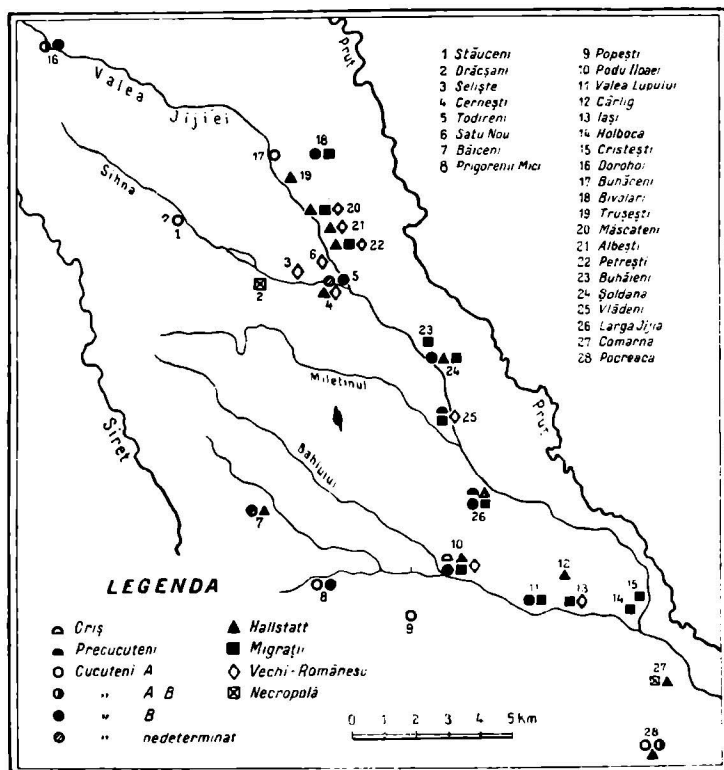

Fig. 1

Așezările omenеști din valea Jijiei și Bahluiului au fost condiționate atât de topografie, cât și de modul de viață al umanității primitive: ele se află pe boturile de deal, deasupra șesului albiei sau pe grindurile (în unele locuri, pe Jijia, cu numele specific de *scruntare* pentru „grindurile cele mai joase”) rămase din vechile terase ale văii.

Harta arheologică a basinului Jijiei și al Bahluiului, atât cât au fost parcurse în luna Mai, comportă, pentru cele 28 de localități, un număr de 73 așezări sau urme de așezări vechi, cu deosebire din următoarele epoci (harta din fig. 1).

25 așezări din epoca neolitică

de tip :	Cris	2
	pre-Cucuteni	3
	Cucuteni A	5
	Cucuteni A-B	2
	Cucuteni B	10
	nedeterminate	3

16 așezări din prima epocă a Fierului.

18 așezări din epoca migrațiilor.

14 așezări din epoca statului moldovenesc (vechi românești).

S'au lăsat de o parte necropolele (5 de înhumatie, 2 de incineratie) și movilele, asupra cărora nu avem decât informații și care urmează a fi mai întâi determinate ca epocă.

Lipsa urmelor din epoca Bronzului și din a doua epocă a Fierului (La Tène) poate fi întâmplătoare, cercetarea concentrându-se în deosebi asupra văilor și nu a platoului.

Cultura primei epoci a Fierului prezintă trei faciesuri care ar putea corespunde la trei faze:

Tip I: Podul Iloaiei (Dealul Țintei); Cârlig; Cernești; Trușești; Măscăteni; Albești (Malul Jijiei); Larga Jijia;

Tip II: Podul Iloaiei (Grădina Poloșescu); Albești (La Ostrov); Soldana;

Tip III: Comarna.

Ceramica așezărilor din epoca statului moldovenesc este denumită aici convențional de tip „vechi românesc”. Cronologia ei, nefixată încă, poate merge de la primele secole ale Voivodatului până la Fanarioți sau chiar până în secolul trecut. Isbitor este numărul mare al vetrelor de sate vechi românești distruse. Se pune problema vechimei lor exacte, a raportului satelor actuale cu satele dispărute, în fine, a cauzelor dispariției acestor sate. Resturile materiale vechi românești, ceramică și teracotă, se „arheologizează” abia acum, în legătură cu ultimele cercetări și săpături (Zimnicea, Suceava).

La enumerarea localităților, s'au notat cu cifre romane punctele și cu cifre arabe așezările sau culturile.

VALEA SIHNEI

Stăuceni (Botoșani)

La cca 1500 m spre Răsărit de Școală și la cca 400 m de marginea de Sud-Est a satului, pe dealul „Hoim”, pe proprietatea gospodăriei agricole „Vasile Roaită”, s'a identificat o așezare cucuteniană. Fragmentele ceramice culese sunt foarte corodate, dar este probabil că așezarea aparține fazei A.

Lacul Sulița

Terenurile din jurul lacului, etajate prin lunecarea straturilor de lut și nisip, în urma tăierii lor transversale de firul apei Sihnei (sau Sitnei), sunt în cea mai mare parte împădurite sau necultivate (imaș).

S'au cercetat eroziunile cauzate de puhoiae sau tăieturile drumurilor, care pot servi de secțiuni: nu s'a găsit nicio urmă de așezare și nu s'a cules niciun fragment ceramic. De asemenea, locuitorii întrebați n'au putut da nicio informație.

Drăcșani (Botoșani)

I. La Sud de capătul Est al lacului Sulița se înalță platoul pe care e așezat satul. Pe mal, la capătul iazului, se află moara Tg. Sulița. În

1940 s'a săpat un drum, care urcă cotit dela lac în sat. Drumul s'a construit tăindu-se vertical marginea platoului satului.

În timpul lucrului s'au scos mai multe schelete-cu urme de cărbune,

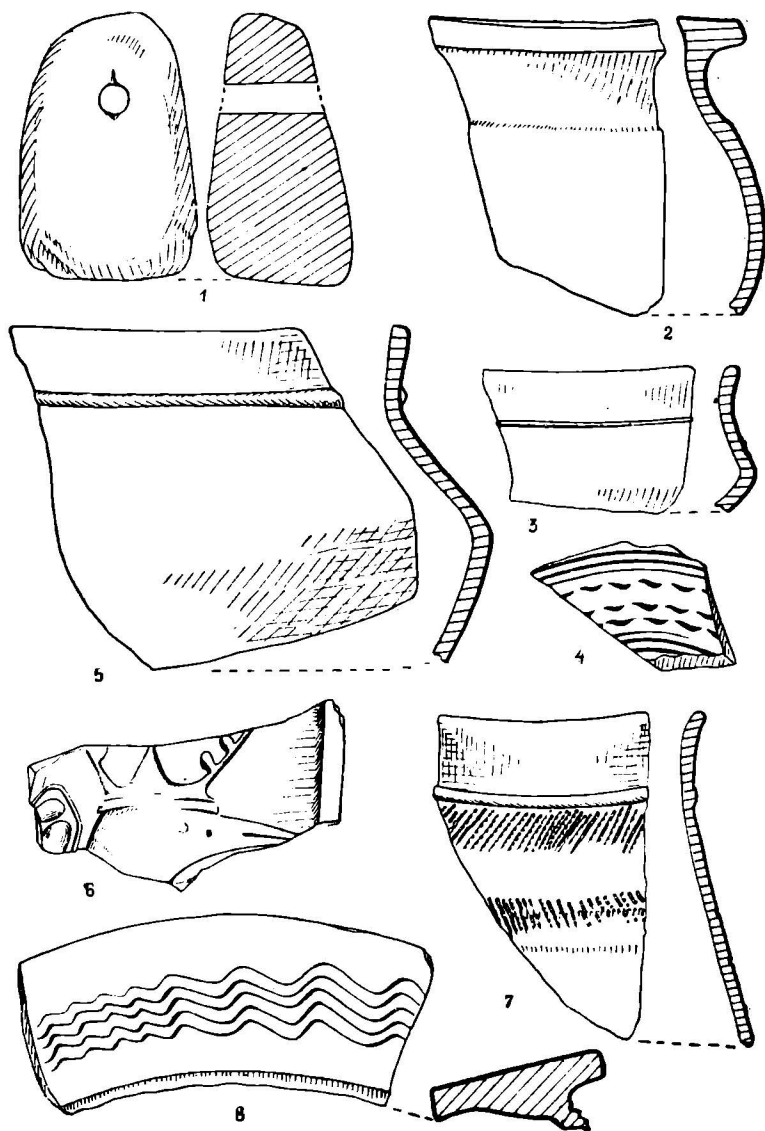

Fig. 2

oasele fiind apoi îngropate în cimitirul satului. În dreptul morii, pe fa-
leza verticală, imediat sub stratul negru vegetal foarte subțire, se pot
observa încă trei gropi de mormânt secționare, la distanță de 20—30 m

unele de altele. La cercetarea lor, s'au găsit, în unele din ele, două calote umane în fragmente și resturi din oasele scheletului, amestecate cu arsură neagră și ruginie. Alături de oasele umane, un craniu de cal cu

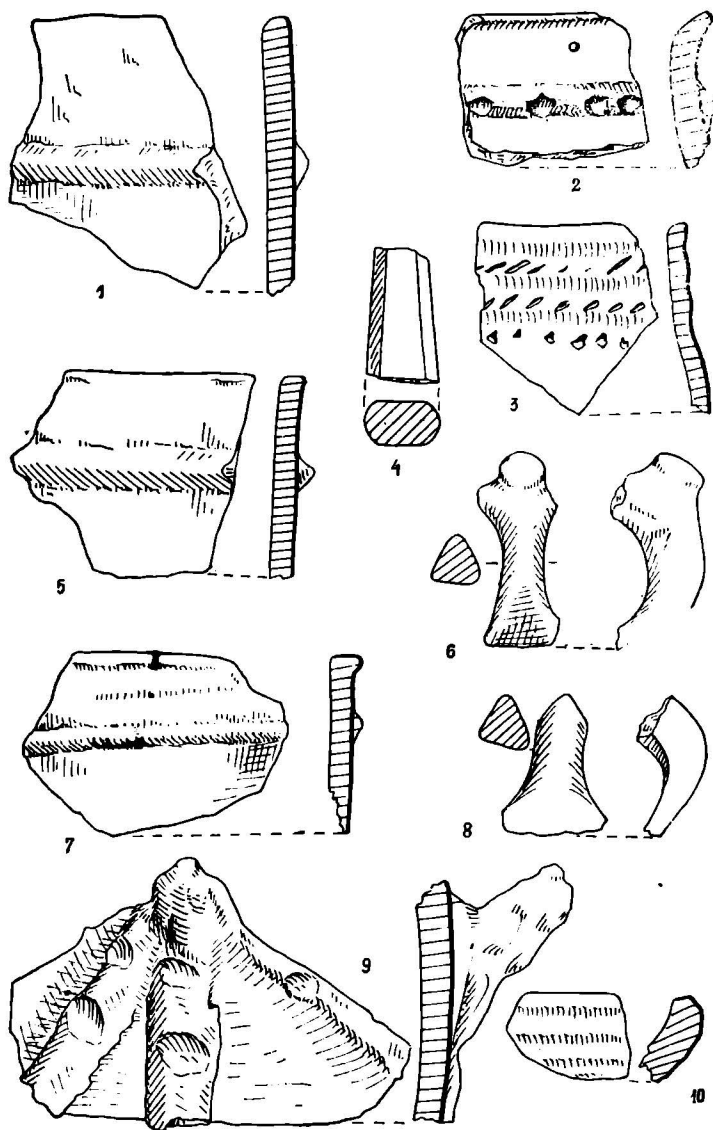

Fig. 3

urme de ardere. Între oasele umane, un fragment ceramic cărămiziu cu urme de arsură neagră, de aspect însă *vechi românesc*. Complexul pare deranjat.

II. La Est de iazul Sulița, marginea platoului satului constituie terasa veche sudică deasupra văii Sihnei. În continuarea falezei cu mormintele de mai sus, dincolo de cotitura drumului nou, în dreptul gurii Sihnei la ieșirea ei din iaz, pe locul Domnicăi Moise, s'a găsit în 1940, la săparea tranșeului de pe muchia platoului, un alt mormânt cu scheletul întins. Deasupra scheletului, în diagonală, o sabie scurtă de fier, cu mânerul de os. Scheletul și sabia au fost îngropate în cimitirul satului. Nu s'a putut însă găsi locul, preotul și omul care le-au îngropat fiind decedați. Autoritățile din Tg. Sulița au promis continuarea cercărilor. Sabia rămâne astfel nedeterminată.

Locuitorii afirmă că schelete și cranii apar și în cimitirul satului, la săparea gropilor noi. Se pare că pe platoul satului se află o necropolă, care rămâne deocamdată nedeterminată ca epocă.

Seliște (Botoșani)

Drumul care duce pe malul stâng al Sihnei, dela Todireni la Tg. Sulița, taie la Vest de satul Seliște dealul „Borcila”. Botul dealului cuprins între drum și șesul Sihnei constituie vechea terasă a Sihnei. La săparea drumului, în 1902, s'au scos din acest deal mai multe schelete. Pe botul dealului s'au cules fragmente de chirpic roșu și numeroase cioburi *vechi românești*, din pastă cărămizie sau cenușie groasă sau subțire, și împodobite la exterior cu striuri orizontale. Un fragment de buză lată, de strachină sau farfurie, este acoperit cu smalt: pe fondul alb, câte un chenar de trei linii pe marginile buzei, încadrând trei linii vălurite în câmpul buzei, toate de culoare brună (fig. 2, 4). Fragmentul se apropie de ceramica corespunzătoare, dela Zimnicea.

De asemenea, pe un spațiu restrâns, ca aria unei ruini de construcție, s'au cules numeroase fragmente de teracotă *moldovenească*, probabil din sec. XIV—XV. Teracotele sunt acoperite cu smalt verde sau brun și decorate cu motive în relief, florale sau figurate. Un fragment nesmălțuit (sau cu smaltul distrus) este împodobit cu un cap de pasăre încoronat (fig. 2, 6).

Cernești (Botoșani)

I. 1) În marginea de Sud a satului, pe terasa stângă de deasupra șesului Sihnei, în locul unde ea se numește „Dealul Curții”, azi lotul școlii, s'au cules — la suprafața ogorului — fragmente ceramice informe, în genere cu luciu cafeniu, și două fragmente de arcer de piatră prismatic (fig. 3, 4).

În secțiunea unei gropi de scos lut, pe panta terasei, stratul vegetal gros de 0,40 m acoperă un strat de humă cenușie sau de cenușă compactă, (peretele este prelins de apa ploilor). Dela baza negrului vegetal, s'au scos din profil două fragmente de vase cu luciu cafeniu, buza turtită și câte un brâu cu creastă separând gâtul mai subțire de corpul cu peretele mai gros al vasului. Unul din fragmente are creștături pe brâu și gâtul perforat de o gaură mică (fig. 3, 2). Pe malul gropii, un fragment ceramic cu luciu cafeniu, asemănător cu cioburile culese deasupra terasei: toate de caracter *hallstattian* (prima epocă a fierului).

2) Tot la suprafața ogorului s'au cules și numeroase fragmente de mici dimensiuni, cărămizii și cenușii, de ceramică *veche românească*.

II. 1) Tot la marginea de Sud a satului, pe aceeași terasă, se află „lutăria lui D. Neamțu”, de unde se extrage lut galben. La săparea terasei, pe o suprafață destul de mare, s'au găsit mai multe gropi umplute cu pământ negru, din care s'au scos fragmente ceramice de tip *Cucuteni*, fie în pastă bună, dar corodată, fie în pastă poroasă, cu șanțuiri făcute cu degetele pe barbotină.

În profilul malului rămas nesăpat se pot observa 4 gropi secționate, în formă de pâlnie, una cu fundul plat, celelalte cu fundul arcuit. Una are pereții arși până la roșu pe o grosime de 10 cm, alta are numai fundul ars cărămiziu.

2) Pe malul lutăriei, se pot culege însă fragmente de ceramică cenușie cu incizii (șanțuri orizontale, șiruri de găurele cu roțița, linii în zigzag), *veche românească*.

Todireni (Botoșani)

1) Dealul pe care e așezat satul se prelungește la Est printr'un bot de terasă cuprins între pârâul Sihna, la Sud, și Jijia la Nord. Botul de terasă, orientat Est-Vest și înalt de cca 5 m deasupra șesului Jijiei, măsoară 150×100 m de suprafață arabilă. Pe acest loc se află acum Școala medie, odinioară conacul unui proprietar, de unde numirea locului „La Curte”.

La suprafața ogorului s'au cules fragmente de chirpic ars și cioburi de tip *Cucuteni B*, pictate pe fond deschis, fie cu dungi brune de culoarea șocolatei, fie cu dungi negre, largi, încadrând linii roșii subțiri (grupa ζ).

În colțul Sud-Est al botului, spre Sihna, o groapă de lutărie servește de secțiune: stratul vegetal negru și apoi brun, cu resturile arheologice, are o grosime de cca 0,40 m. Sub cioburile din profil se observă secțiunea a două gropi în formă de pâlnie, săpate în lutul galben și umplute cu pământ negru. Pereții gropilor sunt arși, negricioși (foc de paie), pentru păstrarea grânelor. Forma și dimensiunile gropilor, exact ca la Cernesti.

2) La suprafața ogorului s'au cules de asemenea cioburi *vechi românești*: buze evazate sau mulurate, torți cu nervură dorsală asimetrică, din pastă cărămizie sau negrie, fără smalt.

Satul Nou (Botoșani)

Satul e așezat în continuare, la Nord de Todireni, pe terasa Jijiei. La capătul de Sud al satului, spre Todireni, unde terasa înaintază cei mai mult în șesul Jijiei, se află bisericuța de vălătuci a satului, cu un turnuleț de scânduri. În jurul bisericiuței, pe botul de terasă veche, se culeg fragmente de ceramică *veche românească*. Locul pare că se numește „Ciair” sau „La Grădini”.

VALEA BÄHLUIULUI

Băiceni (Iași)

S'a cercetat și teritoriul comunei Băiceni, deasupra căreia se înalță vestita „Cetățuie“ dela Cucuteni, săpată de H. Schmidt.

I. La Sud de sat, dealul înalt ca și „Cetățuia“ numit „Gosanul“ are aceeași substructură de lespezi de gresie, învelită însă de un strat vegetal mai subțire, lespezile de piatră apărând la suprafață și fiind exploatate pentru șosele. În ultimul război, s'au săpat deasupra mai multe tranșee.

Atât în tăetura tranșeelor cât și la suprafața ogoarelor s'au cules rare cioburi: 1) de tip *Cucuteni*, corodate; 2) de tip hallstattian.

Stratul de civilizație e foarte subțire. Locuitorul P. Beceriu ține minte că H. Schmidt a sondat și acest deal, dar a renunțat.

II. Pe un dâmb situat la marginea de Nord a satului, pe malul drept (de Vest) al pârâului Recea, și numit „Siliște“, se pot culege cioburi „ca pe Cetate“, deci *cucuteniene*.

Din cauza ploilor s'a renunțat la cercetarea locului.

Prigoreni Mici (Iași)

Stațiunea de tip *Cucuteni A* și *B* a fost semnalată de mult, o colecție de ceramică fiind expusă la Muzeul de Antichități din Iași, fără a se cunoaște precis locul.

Stațiunea se află lângă bisericuța de lemn, pe botul de deal din marginea satului, spre valea Bahluietului. Botul de deal e un platou dreptunghiular (100×50 m), udut la Vest și Nord de pârâul Bahluietului, deasupra căruia se ridică ca o terasă înaltă de 0,10 m.

Suprafața platoului, înclinată spre valea apei, e acoperită cu iarbă măruntă de imăș. La cele mai mici eroziuni ale terenului apare la suprafață stratul de chirpic roșu al așezării. Cioburi nu se pot culege la suprafață.

În colțul NV al platoului se află o groapă mare de lutărie, în care se observă stratigrafia așezării: până la adâncimea de cca 0,50 m sunt două straturi de chirpic, cel inferior mai gros, cel superior mai subțire și imediat sub stratul de iarbă. De asemenea, din profil se pot scoate numeroase cioburi acoperite complet cu calcar.

Popești (Iași)

La depărtare de cca 5 km de Podul Iloaiei, pe valea Dudăului, la Est de confluența pârâului Dudău cu pârâul Juganilor, se află „Dealul Viei“, mai jos decât dealurile înconjurătoare și orientat NV-SE. Din profil, dealul prezintă o culme ascendentă prelungă. Privit din față, dela confluența pâraielor, botul dealului descrie un arc de cerc. Lățimea dealului este de cca 100 m, înălțimea frontală a botului de cca 10 m. Frontul botului de deal e tăiat de o lutărie. Deasupra botului e plantată o vie.

În secțiunea lutăriei se observă, în și sub pătura de pământ vegetal, stratul de cultură: cioburi și urme de chirpic foarte rare, pe o grosime de 0,20—0,40 m. Deasupra, atât în vie cât și pe ogoarele de pe

culmea dealului, se culeg cioburi corodate și pictate, determinând o așezare de tip *Cucuteni A*.

Satele Popești, la SV de culmea Juganilor, și Doroșcani, la Sud de Dealul Viei, sunt la o depărtare de 1—1,5 km.

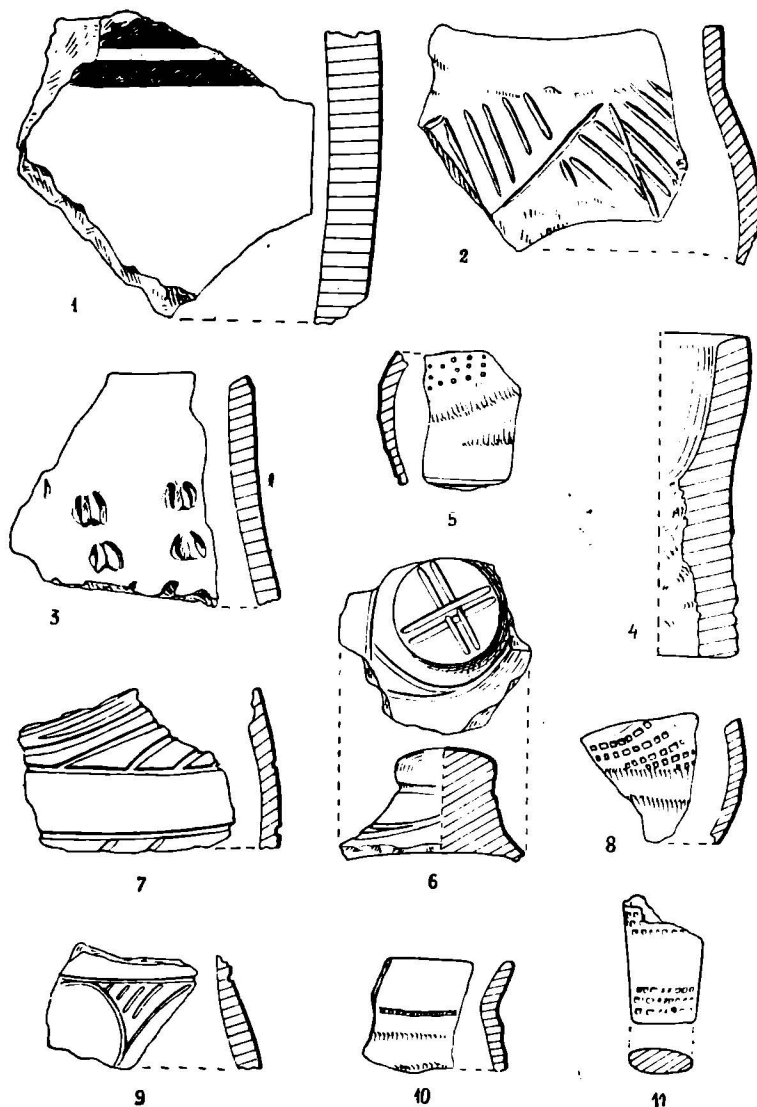

Fig. 4

Podul Iloaiei (Iași)

I. 1) La SE de târg, pe malul drept al Bahluietului și Bahluiului, se înalță „Dealul Podiș”. Pe marginea de SE a Podișului, dea-

supra capătului de Est al satului Holm, s'au cules numeroase fragmente de ceramică indicând o așezare de tip *Criș*.

Pasta este amestecată cu pleavă și arsă neegal, prezentând o culoare cenușiu deschis pe fața interioară și o culoare cafeniu deschis sau rozie, cu luciu, pe fața exterioară. Fragmentele, unele foarte groase, prezintă buze drepte sau funduri plate.

Semnalăm două fragmente în pastă poroasă, cărămizie pe ambele fețe, unul decorat cu motivul „vârfurilor de săgeți” caracteristic (alveole răspândite pe suprafața vasului, ale căror margini sunt răstrănte înge-mănat și juxtapuse în forma unor vârfuri de săgeți) (fig. 4, 3) și al doilea provenit tot dela gura unui vas, decorat cu incizii, o linie orizontală în zigzag, ale cărei unghiuri sunt hașurate oblic (fig. 4, 2); un profil de vas-suport mic, din pastă cu luciu castaniu; un ciob gros, pictat, cu fond roșu pe ambele fețe și cu motive lineare negre, pe fața externă (fig. 4, 1).

2) Odată cu ceramica *Criș* s'au cules câteva fragmente pictate în stil *Cucuteni B*.

3) Numeroase fragmente de ceramică din pastă poroasă și cenușie bună, un fragment de mânășă de amforă roză-gălbuie, în fine o greutate piramidală perforată, din pastă cărămizie aspră, toate din epoca *migrațiilor* (fig. 2, 1).

II. 1) Din marginea de NV a „Dealului Podiș”, deasupra capătului de Vest al satului Holm, înaintează un bot de deal, continuat cu un pinten mai jos, izolat prin eroziune și numit Țiclău. Dealungul coastei de Est a botului Podișului, scurgându-se în Bahlui printre Țiclău și satul Holm, curge o gârlă mică fără nume, care de fapt a accentuat acest mic bot în unghiul de NV al Podișului. Privit din Valea Bahluiului, botul înalt din unghiul Podișului apare ca un bastion cu pereții oblici și suprafața plană.

Pe suprafața arată a botului de deal s'au cules cioburi corodate de tip *Cucuteni*; un ciob este însă pictat în stil *B* și altul, cu pasta și decorul stilului *C*.

2) De asemenea s'au cules câteva fragmente de ceramică cenușie, din epoca *migrațiilor*.

3) și câteva fragmente cărămizii de buze de vase *vechi românești*.

III. La NV de târg, peste calea ferată Iași-Podul Iloaiei-Hârlău, poala prelungă a dealului Henciu formează terasa joasă pe stânga Bahluiului. Peste capătul de Vest al dealului, trece drumul Podul Iloaiei-Românești. Capătul de Est al dealului se termină în marginea șoselei naționale Podul Iloaiei-Iași. Poala dealului, în porțiunea care atinge șoseaua spre Iași, se termină cu un bot de terasă joasă orientat NV-SE, cu spinarea ușor arcuită, adâncit pe latura de NE printr-o vâlcea de scurgere a apelor. Locul se numește „Siliște”.

La suprafața ogoarelor se văd urme de chirpici amestecate cu numeroase fragmente ceramice, determinând mai multe așezări primitive:

1) Ceramică de tip *Criș*;

2) Ceramică de tip *Cucuteni B*;

3) Ceramică din epoca *migrațiilor* (fig. 2, 2): un fragment cenușiu deschis cu buză orizontală îngustă.

IV. Pe poala dealului Henciu, la dreapta drumului spre Românești, s'a construit un grup de case răzlețe, pe ogoare, constituind „cartierul Henciu”.

Pe ogorul locuitorului Gh. Vicol, dispus în lungul terasei, s'au cules numeroase cioburi cenușii din epoca *migrațiilor*. Spre Vest, cioburile se întind, mai rare, până la drumul Româneștilor. Dincolo de drum, terasa Henciu e nearată, învelită de imăș, dar se poate ca așezarea să continue și aici.

V. În șesul Bahluiului, între terasa Henciu și calea ferată spre Hâr-lău, lângă podețul de lemn peste care trece drumul spre Românești, în fața primei case a cartierului Henciu pe dreapta drumului, se afla un tumul, pe care locuitorii cartierului l-au distrus pentru a scoate lut de vălătuci.

În corpul movilei s'au găsit mai multe schelete umane „cu fața în sus” și două coarne mari de bovidu: ele au fost îngropate alături de movilă, din care a mai rămas în picioare doar un pilon masiv.

VI. La 1 km NNV de târg, drumul Podul Iloaiei-Erbiceni urcă pe poala dealului Țintei. Atingând poalele dealului, care constituie terasa stângă a șesului Bahluiului, drumul se bifurcă, o ramură apucând spre NNE la Totoiești. La bifurcarea drumului se văd două movile: prima pe dreapta drumului spre Totoiești, situată mai sus pe coasta dealului; a doua, pe stânga drumului spre Erbiceni, situată pe poala joasă a dealului spre marginea terasei. Partea coastei de S a dealului aflată la dreapta drumului spre Totoiești se numește „Roata”. Partea din stânga, cuprinsă între cele două brațe ale drumului și prelungită până la marginea terasei Bahluiului, poartă numele „La deal de sat”. Pe acest loc se află o colibă și o vie, între cele două drumuri.

Marginea terasei în dreptul viei, între drumul Erbicenilor și șesul Bahluiului, este acoperită de imăș și de o mică plantație de puiți de salcâm. Atât din gropile plantației, cât și din tranșeul săpat pe marginea terasei, s'au scos cenușă masată și cioburi: locul apare ca o ușoară ridicătură de pământ, în forma unei movile de cenușă hallstattiene. În tăietura pereților drumului spre Tototești și în pereții unei gropi mari, de lângă coliba viei, se observă grosimea stratului de cultură: pătura vegetală, relativ subțire, și stratul de pământ negru-brun cu cenușă până la adâncimea de cca 0,60 m. Atât la suprafață cât și la desfundatul viei, s'au găsit fragmente de chirpic, de vetre și de ceramică:

1) Predominantă este ceramica de tip *Hallstatt*, cu pasta densă, aspră, cu fire de cvartș și arsă neegal, cu ape cafenii și negre. Buzele sunt turțite, ca retezate.

2) La suprafața solului săpat s'au cules câteva fragmente de ceramică cărămizie cu incizii dese, de tip *vechi românesc*.

VII. Partea de sus a târgului se află pe botul de deal cuprins între văile Bahluiului și Bahluietului.

În marginea de SV a târgului, pe terasa stânga a Bahluietului, înaltă de 3—4 m deasupra șesului apei, pe o distanță de 200—300 m de-a lungul marginii terasei, în special în grădina locuitorului D. Poloșescu, unde terasa este mai înaltă și prezintă un taluz oblic, s'au cules fragmente de ceramică: 1) *hallstattiană* și 2) din epoca *migrațiilor*.

Pe hotarul de Vest al grădinii s'a săpat un canal de scurgere Nord-Sud, care taie adânc muchea terasei. În pereții tăieturii se observă stratul de cultură: pătura vegetală groasă de 0,40 m și un strat negru-

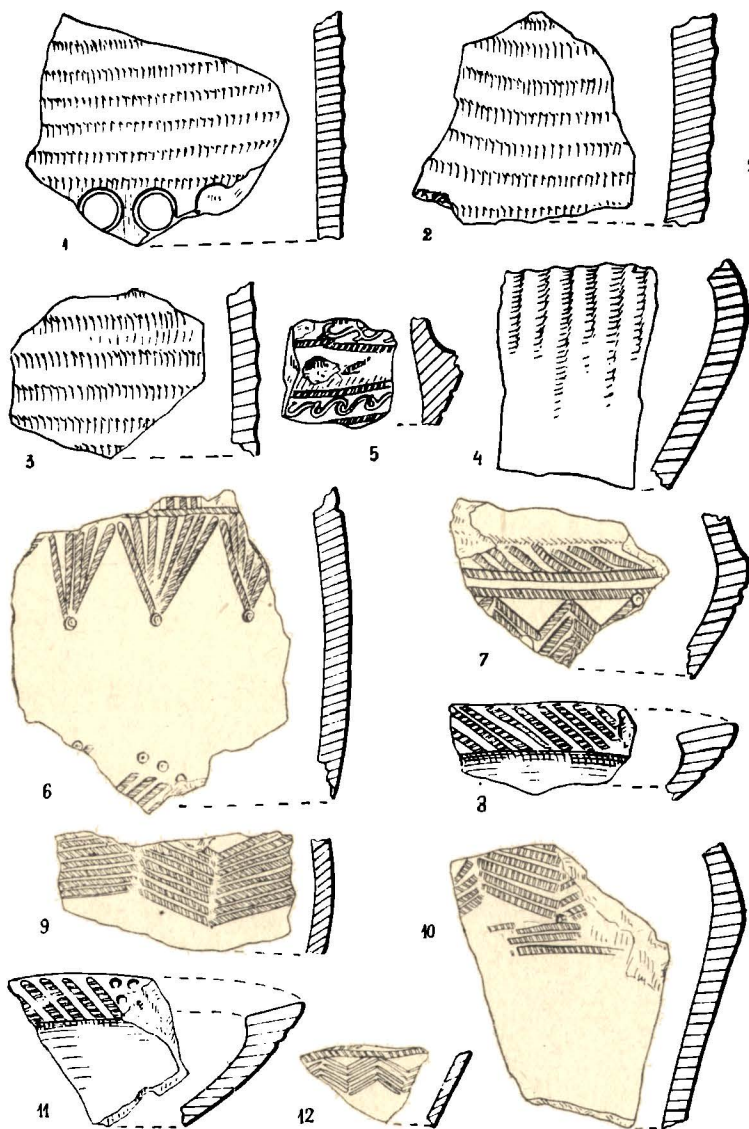

Fig. 5

cenușos, gros de cca 1 m, cu fragmente de ceramică și de oase. Un fragment ceramic hallstattian este pe fața interioară cărămiziu, pe fața exterioară cu luciu negru și decorat cu un grup de caneluri orizontale și un șir de cercuri imprimate (fig. 5,1).

Valea Lupului (Iași)

1) La marginea de Est a satului, se desprinde pe dreapta, din șoseaua națională Iași-Tg.-Frumos, drumul de țară care leagă satul de comuna Rediu-Tătari. Urcând din șosea, drumul de țară taie dealungul botul unui deal perpendicular pe valea Bahluiului; pe stânga drumului, suprafața botului este acoperită de gospodăria și via locuitorului Stroie Pantazi; pe dreapta drumului, se află livada și via Teodorescu. Frontul botului de deal este tăiat de șoseaua națională, odinioară însă forma terasă superioară stângă a Bahluiului.

Sleahul drumului prezintă pete de arsură roșie și fragmente ceramice: săparea acestui drum a stricat o așezare preistorică. Panta drumului este săpată de o viroagă adâncă de cca 0,50 m, în pereții căreia se văd fragmente mari ceramice. În muchea terasei, viroaga taie chiar o groapă de locuință, conturul cenușos al groapei desemnându-se clar pe fundul de lut al drumului. Din această groapă s'au scos numeroase fragmente ceramice de mari dimensiuni. În via Pantazi se vede un petec de câțiva metri cu fragmente de chirpic și cioburi asemănătoare, corespunzând ariei unei locuințe. Atât în pereții drumului, cât și în tranșeele săpate în livada Teodorescu, se observă grosimea straturilor de cultură, cca 0,50 m.

Astfel pe botul dealului, odinioară moșia lui N. Beldiman, se află o așezare de tip *Cucuteni B*. Decorul este pictat pozitiv în dungi negre late și grupe de linii roșii subțiri, fie pe fond roșu, fie pe fond alb. Umărul unui vas biconic, din groapa drumului, este pictat pe gât în dungi negre late și linii roșii subțiri iar pe umăr, cu spirala specifică a grupului E.

2) Câteva fragmente cenușii, culese odată cu cioburile cucuteniene, aparțin probabil epocii *migrațiilor*.

Cârlig (Iași)

Satul se află la 2,5 km spre Nord de Tg. Copou (Iași), peste albia pâraului Cacainei, pe coasta de Vest a dealului Șorogari (Cârlig).

Dealul, pe care se înalță bisericuța de lemn a satului, coboară dela Nord la Sud între pâraul Cacainei la Vest și alt pâraie la Est, care curge prin mijlocul satului între dealul bisericii și dealul Șorogari. Spre botul dealului bisericii, laturile de Vest și Est ale dealului sunt tăiate în terasă de albiile celor două pâraie, terasa dela Est fiind joasă, cea dela Vest înaltă de câțiva metri. Botul dealului, cuprins între bisericuță și confluența celor două pâraie, este turtit și împărțit în două pante ușoare aproape egale, cea dela Vest mai înclinată, cea dinspre Est, aproape orizontală și ocupată în întregime de gospodăria și grădina locuitorului Gh. Hârjolescu.

Pe botul dealului se observă clar 5 umilături de teren de formă circulară, cu diametrul în medie de 30 m și de culoare mai deschisă, la uscăciunea verii aproape cenușii: două pe panta de Vest și trei în grădina lui Gh. Hârjolescu. Pe suprafața lor se culeg numeroase fragmente de oase de animale și de ceramică, determinând o așezare hallstattiană de movile de cenușă (*zolniki*).

Ca obiecte, s'au găsit un pisător de râșniță sau percutor de piatră de

râu, în forma unei prisme patrulatere cu muchiile rotunjite, şi un os-patină, radius de bovidu sau equideu cu una din feţe roasă şi lustruită.
Ceramica prezintă o pastă grăunţoasă şi aspră, neagră în ruptură.

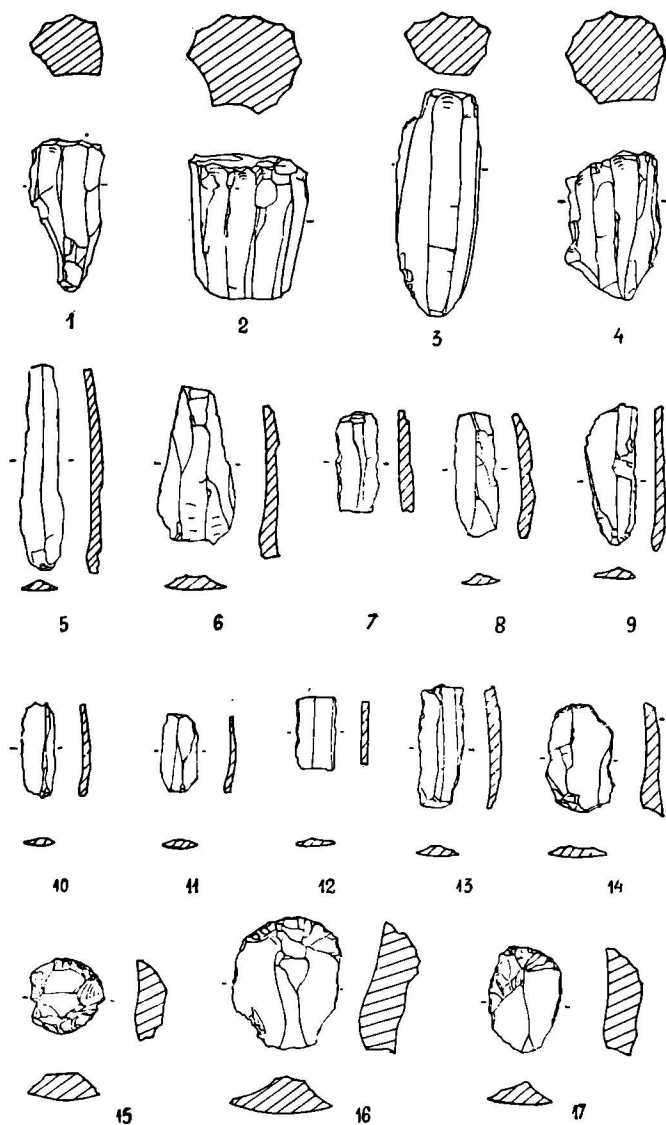

Fig. 6

cu luciu cafeniu sau cenuşiu pe ambele feţe, în genere însă în interiorul vasului cenuşie, la exterior cu luciu cafeniu sau în două ape, pete negrii şi cafenii.

Nu există nici un profil complet de vas. Diversele fragmente dela fundul sau gura vaselor pot sugera forme biconice (câni cu toartă), cești, străchini sau cupe, în fine borcane.

Fundurile sunt toate simple, plate.

Buzele variază: simplă, de aceeași grosime cu gâtul vasului, fie dreaptă, fie ușor răsfrântă: în genere buza este turtită orizontală, ca retezată, depășind grosimea gâtului vasului. La un fragment ceramic, buza este ușor subțiată și întoarsă înăuntru, curbura exterioară prezentând caneluri oblice aproape imperceptibile.

Caneluri concentrice apar pe un ciob de umăr de vas. Sub gura vaselor, la o distanță care variază, decorul e format de o dungă în relief orizontală, în general cu creastă ascuțită (de secțiune unghiulară), simplă sau crestată vertical. Uneori dunga separă gâtul mai subțire de corpul mai gros al vasului.

Torțile sunt fie inelare și plate, fie mai înalte și cu creastă dorsală (secțiune triunghiulară). S'a cules și un fragment de mânășă de amforă gălbuie, pe spate cu un brâu în relief, așezat simetric și scindat printr-o incizie longitudinală. De asemenea apar și proeminențele primitive și plate, uneori de dimensiuni foarte mici, 2 cm lungime.

IAȘI

I. Abator

La capătul liniei de tramvai, pe stânga șoselei, se află fabrica de țiglă și cantonul șoselei. În spatele fabricii și cantonului, terasa înaltă (superioară) a Bahluiului e săpată până la bază de două gropi enorme pentru scoaterea lutului. În tăietura pereților verticali se observă, deasupra lutului galben închis, un strat gros de cca 1 m de culoare închisă, trecând dela negrul vegetal la brun cu urme de cenușă. La o adâncime medie de 0,40 m se văd urme de chirpic roșu sau fragmente de crustă de vatră. Din grosimea stratului se pot scoate fragmente ceramice diferite:

- 1) Fragmente cenușii sau cărămizii din epoca *migrațiilor*;
- 2) Fragmente cenușii sau cărămizii, cu incizii sau smalt, de ceramică *veche românească*;

3) În fine, sub stratul închis, în peretele de Est al gropii din dosul cantonului, s'a scos un craniu uman întreg, restul scheletului fiind desigur distrus la săparea lutăriei. Ținând seama de necropolele semnalate pe aceeași terasă, la Holboca și Cristești, probabil avem și aici indicarea unei necropole de determinat prin cercetări ulterioare.

Craniul a fost depus la Laboratorul de Morfologie al Facultății de Științe Naturale din Iași.

II. Cartierul Păcureți

La capătul șoselei Păcurari, la Nord de șosea, „Cartierul Păcureți” se întinde pe coasta de Est a unui bot din terasa înaltă stângă a Bahluiului. La poalele coastei de Est, curge dela Nord la Sud un pâraiaș fără

nume. Latura opusă a botului de terasă, orientată NVV-SEE, este tăiată vertical de gropi de lutărie, care continuă exploatarea lutului începută de o fostă fabrică de cărămizi, ale cărei ruini se văd încă în poalele terasei, pe dreapta șoselei Iași-Tg. Frumos. În unghiul frontal al botului de terasă, deasupra șoselei, în fața morii de foc Romila, se află o movilă înaltă de cca 4 m deasupra terasei și cu un diametru de cca 30 m. Botul terasei este numit de localnici „Moșia Pastioaia”, după numele celui care administra locul. Pe harta planului director, botul terasei e în marginea proprietății „Miroslava”. Acum botul de terasă e parcelat pentru noi locuințe.

În tăieturile gropilor de lut, pe o distanță de 200 m, se observă stratul de cultură; pământul negru vegetal, apoi negru-brun amestecat cu cenușă și diferite resturi (cioburi, chirpic și oase) are o grosime de cca 0,60 m.

Din profilul stațiunii, ca și la suprafața ogoarelor s'au cules numeroase fragmente de ceramică în pastă diversă, aparținând epocii *migrațiilor* (fig. 2, 3-7). Un fragment de cupă din pastă cenușiu deschis are o nervură subțire sub buză, iar un fragment de cană din pastă cenușiu închis este decorat sub gură cu o nervură lată, iar pe gât cu două brăuri imprimate, formate de linii punctate și invers oblice.

Holboca-Cristești (Iași)

Pe terasa inferioară dintre Jijia și Bahlui, între cele două sate, anume în dreptul cantonului părăsit, lângă șosea, s'au cules câteva fragmente ceramice cenușii din epoca *migrațiilor*.

VALEA JIJIEI

Dorohoi (Botoșani)

La 2 km spre ENE de oraș, pe coasta „Dealului Urlea” înclinată în pantă ușoară de la NE la SV spre lacul Iezer, din Pomârila, se găsește o întinsă așezare cucuteniană, din care s'au cules fragmente de chirpic și de ceramică de stil Cucuteni A-B și B, răspândite pe o distanță de 200 m. Un vas-binoclu fragmentar este pictat în stilul grupei B, cu dungii negru-brune de fond alb (fig. 7,1).

Buhăceni (Botoșani)

Pe botul de deal numit „Holm” a fost o așezare din faza Cucuteni A. S'au strâns cioburi și un fragment de idol antropomorf.

Bivolari (Botoșani)

Satul aparține comunei Dobârceni, la 8 km dela Trușești spre Prut. La Nord de sat sunt două iazuri mici legate printr'un fir de apă, unul chiar în marginea satului: Iazul de sus, celălalt în afara satului spre Prut: Iazul de jos. La NNE de sat, pe malul opus al Iazului de sus se află crupa dealului „Curtea Veche”, lungă de cca 250—300 m și lată la mijloc de cca 100 m. Culmea dealului, mai joasă decât înălțimile din preajma satului, coboară ușor în direcția celor două iazuri. Transversal, spinarea dealului descrie un arc de cerc. Crupa dealului are o mică vie plantată, restul este arabil.

1) La suprafața ogoarelor de pe crupa dealului se văd fragmente mari de chirpic roșu, grupate în petece rare, corespunzătoare locuințelor primitive distruse de arătură. Pe suprafețele de chirpic se culeg frag-

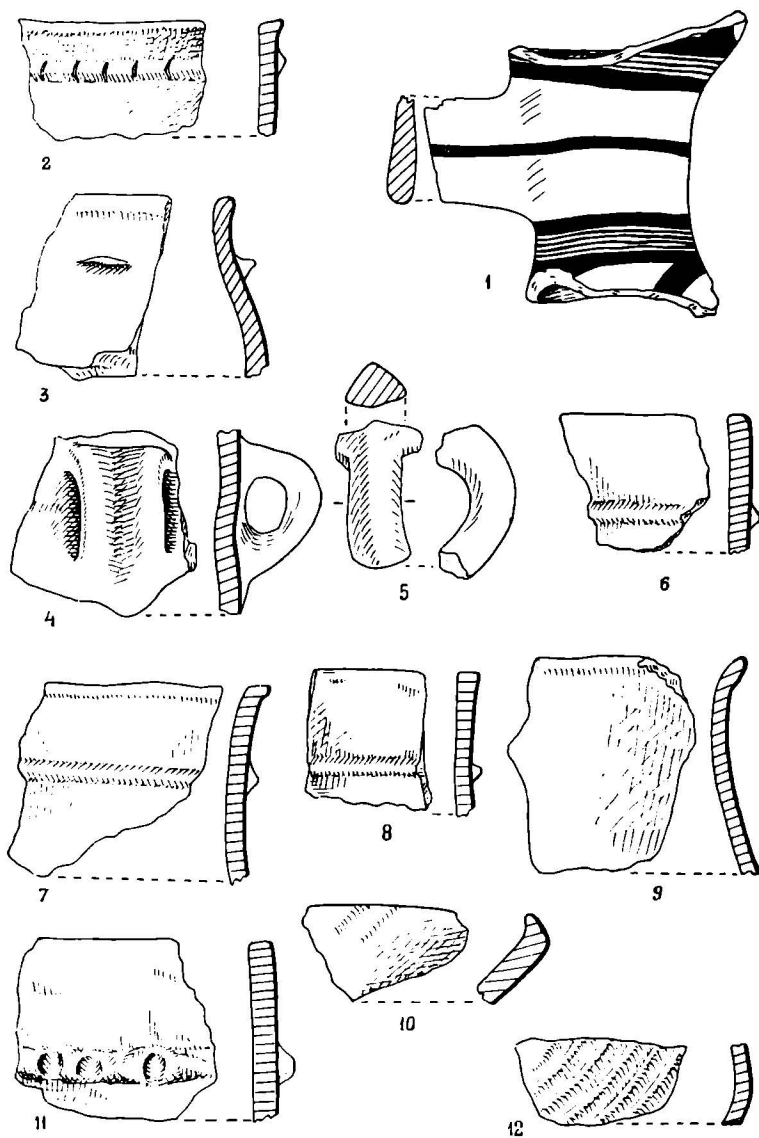

Fig. 7

mente sau lame de silex și cioburi de dimensiuni mari de la vase poroase sau pictate în stil *Cucuteni B*, cu dungi negre late și linii roșii subțiri pe fondul cărămiziu al vasului (grupa Ț).

La desfundatul viei, stratul de chirpic avea o grosime de două pene

de hârleţ (50—60 cm), sau nici n'a putut fi spart în unele locuri.

2) Pe acelaşi deal, locuitorul Mihai I. Ştefan a scos la arat, pe ogorul său, 4 monete de argint. Singura păstrată este un dinar imperial roman cu inscripţia :

Av. : ANTONINVS AVG(ustus) P(ius) P(ater) P(atriae) ;

Rv. : TR(ibunica) POT(estate) ... CO(n)S(ul) III, deci din anul 141 al erei noastre.

Truşeşti (Botoşani)

I. Grindul „La Capac“ e situat la NV de „Ţugueta“, între şoseaua Măscăteni-Truşeşti şi apa Jijiei. Grindul e un mic platou arat de 100×100 m, cu suprafaţa înclinată pierzându-se spre şosea. Latura de lângă şosea are la ambele capete câte o prelungire paralelă cu şoseaua. Pe această margine a grindului se află trei case. Latura opusă a grindului constituie terasa stângă a Jijiei, înaltă de cca 10 m deasupra apei.

La suprafaţa ogoarelor, câteva silexuri atipice şi numeroase cioburi de tip *Hallstatt* (fig. 3,3), ca la Cârliig, indicând posibil aşezarea corespunzătoare necropolei hallstattiene de pe Ţugueta. Pasta densă, amestecată cu pietricele de cvart, se prezintă în genere cenuşie în interior, cu luciu cafeniu sau în două ape, şi pete cafenii şi negre, la exterior. Cioburile, groase, sunt cu deosebire fragmente de buze turtite. Un fragment prezintă o dungă în relief, aparent cu creasta caracteristică. Un fragment de gură de ceaşcă, cu peretele subţire, prezintă pe gât trei caneluri neaccentuate, separate prin două brăuri uşor reliefate, acoperite cu creştături adânci oblice. Sub canelura a treia, limita gâtului spre corpul vasului prezintă un şir de triunghiuri oblice, adânc crestate.

II. Un alt grind, mic şi jos, numit „la Movilă“ se află în şes, la SV de „Ţugueta“, pe malul drept al Jijiei, lângă podeţul de lemn peste care trece drumul Măscăteni-Truşeşti. Pe grind se află o mică vie şi ogoare.

La suprafaţă, s'au cules fragmente ceramice *hallstattiene* (fig. 3, 8, 10) ca la „Capac“. Un fragment de buză faţetată prin caneluri orizontale, în pastă cafenie, precum şi un fragment de toartă cu creastă, în pastă negrie, sunt de menţionat în deosebi.

De asemenea s'au cules numeroase fragmente de silex, mai ales negru.

Măscăteni (Botoşani)

I. În marginea de Est a satului, pe restul de terasă înaltă a Jijiei, pe care se află biserica satului, s'au cules fragmente de ceramică :

1) *hallstattiană*, identică cu cea dela Truşeşti ;

2) din epoca *migraţiilor*, fragmente cenuşii sau de toartă de amforă rozie ;

3) *veche românească*, cenuşie.

II. În marginea de Vest a satului, în via locuitorului Costache Iuşcă, plantată pe terasa unei văi secundare, s'au cules fragmente de ceramică *hallstattiană* cu luciu cafeniu, între care un fragment cu toartă cu creastă dorsală.

Albești (Botoșani)

I. 1) Satul este așezat pe un deal, care coboară perpendicular pe apa Jijiei. Capătul de Vest al satului se află chiar pe botul acestui deal, de forma unui platou triunghiular, lung de 150 m și lat de 100 m. Vârful prezintă o pantă înclinată spre podețul de lemn de pe Jijia, peste care trece drumul gării. Laturile sunt tăiate vertical: latura de Nord formează terasa Jijiei, înaltă de 10 m și roasă continuu la temelie de curentul apei; latura dela Sud, mai joasă, e tăiată de drumul satului spre gara Zlătunoaia. Baza triunghiului spre sat este delimitată de un mic iaz. Denumirea locului: „Malul Jijiei”.

În ruptura malului Jijiei, pe porțiunea neacoperită de vegetație, se observă un strat de cenușă, presărat cu cioburi, de o grosime de 1,50 m. În tăietura artificială, spre dium, ca în profilul unei secțiuni, se observă stratul gros de cenușă și arsură roșie până la 2 m adâncime și două gropi în până, una tăiată prin gura ei și cu pereții arși roșii, cealaltă tăiată în lentilă.

La suprafața ogoarelor de pe platou s'au cules nenumărate cioburi la fel cu acelea din profiluri, determinând caracterul *hallstattian* al așezării: pasta, formele și decorul identice cu cele dela Cârlig și Trușești. Un fragment de perete de vas prezintă o proeminență plată, alungită și oblică, dela baza căreia se ramifică trei brăuri în relief, cu creștături alveolare (fig. 3, 7, 9).

2) La baza platoului, aproape de iaz, spre malul Jijiei, se văd temelile unei biserițe. La suprafața ogoarelor, odată cu cioburile *hallstattiene*, se pot culege și fragmente de ceramică *veche românească*, din pastă cărămizie sau cenușie, unul smălțuit în interior cu dungi orizontale albe și roșii alternativ, toate asemănătoare cu acelea de pe grindul vecin „Siliște”.

3) În vârful botului de deal, unde se află ultima casă a satului, s'au scos mai multe schelete: cimitirul poate sta mai curând în legătură cu biserița și vechea așezare românească.

II. Capătul de Nord al satului (partea nou construită) se întinde dealungul terasei înalte de 8 m a Jijiei, la o distanță de cca 100 m dela marginea terasei. În acest punct marginea terasei este tăiată de gropi pentru lut. Locul, vizibil de departe, restul terasei fiind acoperit de verdeață, se numește „În lutării”. Suprafața terasei între lutărie și linia caselor este arată și poartă denumirea „Pe Toloacă”.

Pe ogoare se culeg mici fragmente, destul de rare, de ceramică *veche românească*, din pastă cărămizie și cenușie. Un ciob este smălțuit portocaliu deschis în interior, cu dungi orizontale albe și roșii în exterior.

III. Pe șesul Jijiei, la SV de sat și la Sud de drumul spre gara Zlătunoaia, între apa Jijiei și calea ferată, se ridică un grind în formă de potcoavă, paralel cu Jijia, lung de cca 250 m. Frontul grindului spre Jijia e un taluz înclinat, atingând în curbura potcoavei o înălțime de 4,5 m. Spatele grindului, spre calea ferată, ea și cele două capete ale potcoavei, se pierd treptat în șes. Grindul este astfel un șes din vechea terasă a Jijiei. Locul se numește „Siliște” sau „La Ostrov”.

1) În curbura potcoavei, pe panta taluzului ca și deasupra pe mu-

chea frontului, s'au cules câteva cioburi *hallstattiene*. (fig. 5, 3-4). O ruptură în frontul grindului nu prezintă nimic ca stratigrafie. Ceramica are peretele gros de 0,8—1,5 cm, din pastă poroasă cărămizie sau pastă bună cu luciu cafeniu sau negru. Două fragmente cu luciu negru sunt decorate cu caneluri orizontale, late de 1 cm. Un fragment de vas cu peretele subțire și buza dreaptă prezintă două proeminențe mici alăturate. Un fragment de umăr de strachină cu luciu negru este decorat cu o grupă de caneluri verticale înguste.

2) Pe suprafața înclinată a grindului, în ogoare, s'au cules fragmente numeroase de ceramică *veche românească*: buze simple (drepte), îngroșate (mulurate) sau orizontale înguste; funduri plate; un fund de capac; torți late. Pasta este cenușie sau cărămizie, caracteristică. Decorația cu incizii (un șanț lat sub buză), sau cu dungi în tehnica luciului (un zigzag pe spatele torții), sau cu smalt (alb, brun sau verde întins uniform sau alternând în dungi paralele).

S'a găsit și un fragment de teracotă nesmălțuită, cu desene florale în relief.

Petrești (Botoșani)

Pe malul stâng al Jijiei, din poala dealului pe care e așezat satul, se desprinde spre șesul Jijiei un grind de aspectul unui *tell* jos, tăiat în două părți neegale de drumul Todireni-Albești. Grindul este un rest de terasă și se numește „Șendreanu”.

În tăietura pereților drumului se observă, până la adâncimea de 1 m, oase și arsură neagră sau roșie indicând un strat de cultură.

Pe ogoare, deasupra, se culeg fragmente diferite de ceramică:

- 1) *hallstattiană*, câteva fragmente înfime, cu luciu cafeniu;
- 2) probabil din epoca *migrațiilor*, fragmente mari cenușii;
- 3) *veche românească*, în pastă cărămizie sau cenușie, cu ornamente incizate (șanțuri paralele, vai) sau smalt.

Buhăieni (Iași)

I. 1) La depărtare de 500 m spre Nord de sat, pe malul Jijiei, unde se văd o movilă mare și una mică, îngemănate, și unde malul Jijiei e săpat de o lutărie, s'au cules fragmente de chirpic și de olărie cărămizie și cenușie, un ciob fiind decorat cu motivul „în val” degenerat, determinând o așezare din epoca *migrațiilor*. În malul lutăriei se observă urme de arsură.

2) De asemenea, la săpatul lutului, oamenii au scos mai multe schelete, rămase nedeterminate.

II. În grădina locuitorului Gavril Bere s'au cules pe o suprafață de cca 300 m², fragmente de chirpic și de ceramică cenușie și cărămizie, indicând iarăși o așezare din epoca *migrațiilor*.

Șoldana (Iași)

I. La Vest de cimitirul satului, pe o platformă-terasă, care iese în relief față de șesul Jijiei și se lărgește spre V atingând marginea satului Buhăieni, se află o movilă ovală orientată NV-SE, cu înălțimea de cca 6 m și diametrele de 25×16 m. Pe movilă, cu deosebire pe versantul

vestic, s'au găsit cioburi de tip *Cucuteni B* corodate, unul singur pictat în stilul grupei ζ , cu dungi negre late pe fond alb.

La o distanță de cca 150 m spre Vest de movilă s'au cules, pe terenul G.A.S. „9 Mai” secția Andrieșeni, de o parte și de alta a șoselei

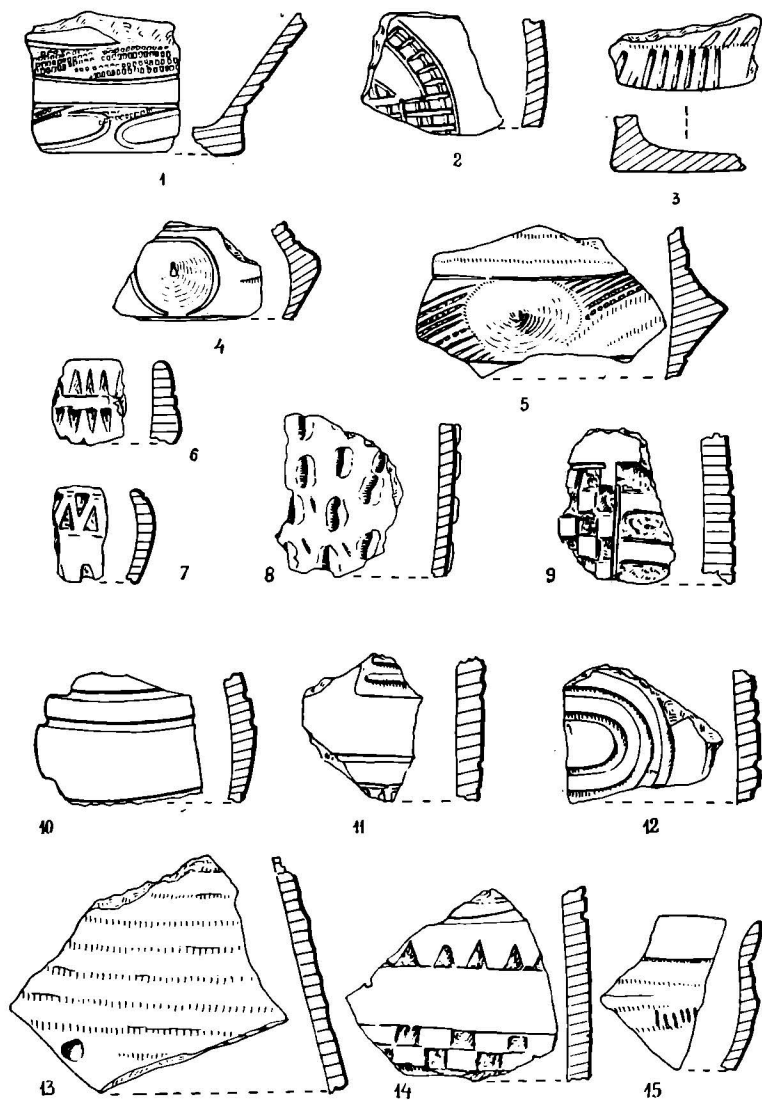

Fig. 8.

strategice Bivolari-Șipote, cioburi cucuteniene identice, desemnând așezarea din care s'a scos pământ pentru ridicarea movilei.

II. 1) La 200 m Est de biserica izolată la 1 km spre Nord de sat, pe terasa inferioară a Jijiei, tot pe terenul G.A.S. „9 Mai”, s'au cules

câteva fragmente de ceramică *hallstattiană*, între care un ciob gros ca-
feniu pe fața interioară, cu luciu negru și caneluri late pe fața exte-
rioară (fig. 5, 2).

2. De asemenea câteva cioburi de ceramică din epoca *migrațiilor*.

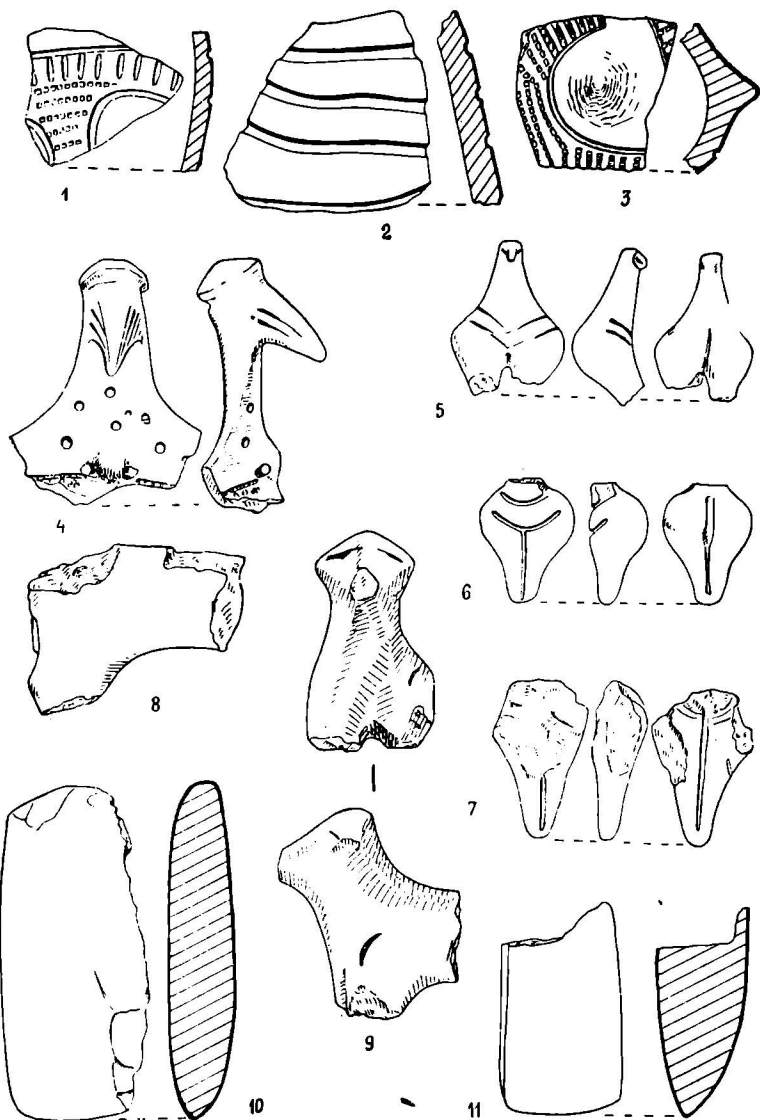

Fig. 9

Vlădeni (Iași)

I. La marginea de NE a satului, în grădina locuitorului Dumitru
Brădeanu, terasa inferioară a Jijiei prezintă o ridicătură în formă de
movilă rotundă, înaltă de 1 m și cu diametrul de cca 40 m.

Atât pe movilă cât și în jurul ei, se culeg silexuri negre și fragmente ceramice *precucuteniene* (fig. 8, 6-13).

II. 1) Pe terasa inferioară a Miletinului, în locul numit „Gâtul Lupului”, se află de asemenea o așezare *precucuteniană* (fig. 4, 5-11 ; 8, 1-5 ; 9, 4, 7).

2) Câteva fragmente de amfore roșii și un fragment de mânășă de amforă rozie, culese la „Gâtul Lupului”, aparțin mai curând epocii *migrațiilor* decât La Tène-ului.

III. Pe marginea terasei inferioare a Jijiei, la cca 100 m la Nord de biserica satului, în grădina lui D. C. Tănase, s'au cules câteva cioburi din epoca *migrațiilor*, din pastă cenușie, bună sau poroasă.

IV. La Sud de sat, pe terasa inferioară a Jijiei, la cca 300 m spre VNV de cantonul CFR Nr. 16 și la 60 m de calea ferată, s'au găsit câteva fragmente inlime, cărămizii, de ceramică *veche românească*.

Ceramica din cele două așezări *precucuteniene* dela Vlădeni prezintă o pastă cenușie sau negrie în ruptură, fie cenușie la exterior și negrie în interior, fie arsă până la cărămiziu pe ambele fețe. Structura pastei este uneori poroasă, în genere este însă fină, pudroasă la pipăit, ca cea *cucuteniană*.

Ornamentația ceramicii prezintă de asemenea unele trăsături comune ambelor așezări: decor în bandă spiralică negativă determinată în tehnică diversă, fie prin incizii înguste, fie prin caneluri, fie prin decorație punctată, sau decor de alveole cu marginea răsfântă executată în suprafață (motivul „fagurelui de albine”).

Ceramica prezintă însă și elemente decorative, specifice fiecărei așezări, care pot fi însă întâmplătoare (la Larga Jijia speciile merg împreună). Pe movila lui D. Brădeanu, fragmentele ceramice prezintă pe de o parte tehnica inciziilor largi, mărginind benzile spiralice și meandrice, pe de altă parte tehnica exciziei, determinând în negativ motivul „dinților de lup” și al „zigzagului”, sau al „tablei de șah”, ca în decorația ceramicii de stil Boian.

La „Gâtul Lupului” ceramica prezintă decorul imprimat cu zimții unei „roțițe” sau cu dinții unui „pieptene”, rezultând șiruri de găurele pătrate.

Fragmentele culese în ambele așezări sugerează forme articulate pentru vase, în genere ceașca biconică cu umăr carenat, accentuat prin proeminențe, cu gura răsfântă și cu fundul diferențiat la baza peretelui printr-o porțiune verticală sau oblică în afară, decorată cu grupe de incizii verticale, sau cu bucle spiralice. De asemenea s'au cules la „Gâtul Lupului” un buton de capac cilindric scund, decorat simplu cu un motiv cruciform (fig. 4, 6) și un fragment de coadă de lingură, decorată transversal cu grupe de șiruri de găurele „cu roțița” (fig. 4, 11).

Tot la „Gâtul Lupului”, trei-piese plastice. Un „cap de pasăre” în pastă cenușie (fig. 9, 4), reprezentând o toartă proeminentă deasupra guri unui recipient, terminată cu un buton plat și un apendice în formă de „plisc”. Fețele laterale ale „pliscului” sunt decorate cu striuri paralele, iar fața inferioară a torții, înfățișând „gâtul pasării” este decorată cu 5 găurele dispuse pe două rânduri și cu o proeminență perforată așezată sub gura vasului.

Partea inferioară a unei figurine feminine în pastă cărămizie (fig. 9, 7), cu coapsele separate pe ambele fețe printr'o incizie longitudinală.

În fine un colț de măsută de cult, deasupra cu marginea ridicată (acum ruptă) și pe fața inferioară, cu urma unui din picioare. Pasta cafenie.

În ambele așezări s'au cules mai multe fragmente de silex, negriu, la movila lui D. Brădeanu, cenușiu-albicios, la Gâtul Lupului: nuclee mici fațetate (fig. 6, 1), lame lungi și înguste, răzuitoare scurte și carentate (fig. 6, 15).

Larga Jijia (Iași)

I. În vatra satului, botul de deal pe care se află școala elementară prezintă fragmente ceramice de tip *Cucuteni B*.

II. La Est de sat se înalță „Dealul lui Dumnezeu”, a cărui poală se prelungește spre Nord de șesul Jijiei, constituind un grind plat și jos, frontul său fiind tăiat în terasă de albia majoră a Jijiei. Între coasta dealului și grindul terasei s'a construit partea nouă a satului, numită Satul Nou.

Pe marginea terasei se află doi tumuli, unul mai mic lângă calea ferată, celălalt mai mare în largul albiei, unde grindul atinge înălțimea de 2,5 m. Grindul poartă numele de „La Grădină”.

Pe grindul terasei, la Nord și Vest de movila mare, s'au cules silexuri, chirpic ars și ceramică, indicând o suprapunere de mai multe așezări de epoci diferite:

1) Numeroase silexuri și fragmente ceramice indicând o așezare *precucuteniană* ca la Vlădeni:

Silexurile, de culoare fumurie, dela negriu la cenușiu și chiar albicioase, prezintă nuclee fațetate, cu urma lamelor desprinse și planul de percuție (fig. 6, 2-4), lame întregi sau fragmentate, fie lungi, subțiri și înguste (fig. 6, 5-14), fie răzuitoare largi și groase, cu retușe frontale (fig. 6, 16-17), în fine numeroase așchii, ca într'un atelier local.

Două topoare șlefuite, de piatră moale albicioasă, unul de tip plat, întreg, cu una din muchii cioplită sau sfărâmat (fig. 9, 10), celălalt de tip prismatic (cu ceafa groasă) și fragmentar (fig. 9, 11).

Ceramica (fig. 8, 14-15; 9, 1-3), prezintă în genere o pastă cenușie, închisă pe fața interioară, deschisă pe fața exterioară. Decorul, alături de tehnica „inciziei”: șanțuri înguste sau largi, comportă și tehnica „împrării cu roțița”: șiruri de găurele pătrate și tehnica „exciziei”: dinții de lup și tabla de șah.

Două figurine antropomorfe: din prima s'a păstrat partea inferioară, cu coapsele (fig. 9, 6), înfățișând o figurină feminină „în picioare”, identică cu cea dela Vlădeni; a doua, având lipsă numai extremitatea picioarelor, completează prin partea ei superioară, figurina dela Vlădeni, indicând astfel tipul plastic al reprezentărilor antropomorfe *precucuteniene* (fig. 9, 5). Ea înfățișează figurina feminină „sezând” șoldurile simbolice proeminente; coapsele ușor depărtate; partea superioară a corpului redusă la un gât prelung și treptat îngustat; capul nediferențiat, prezintă numai amănuntele caracteristice: ochii incizați

oblic și nasul proeminent, modelat prin presiunea degetelor; ornamentația, incizată, este redusă la detaliile anatomice: două linii în unghi pentru centura pelviană, un punct adâncit drept omphalos.

Două figurine zoomorfe fragmentare: protoma unui ovidu, din pastă ușor cărămizie (fig. 9, 9), și partea posterioară a unei figurine, probabil asemănătoare, din pastă cenușie (fig. 9, 8).

2) Câteva fragmente informe și fără decor de ceramică *hallstattiană*.

3) Foarte multe fragmente ceramice din epoca *migrațiilor*, printre care un fragment de strachină din pastă cenușie, cu umărul accentuat, gura lărgită și o nervură în relief sub buza simplă a vasului (fig. 2, 5).

Cioburile din epoca *migrațiilor*: buze, funduri și torți de oală din pastă cenușie, fragmente de mânuși de amfore roșii, fragmente de greutate conice perforate, etc., se întind și pe restul terasei, pe o suprafață de 200×50 m la Est de movila mică. Un fragment de buză orizontală, lată spre interiorul gurii, de dolium cenușiu, este decorată cu motivul „în val” (fig. 2, 8).

III. Pe terasa inferioară a Jijiei, cca 50 m la Nord de „Movila Bașceaus”, se află o tranșee lungă de 300 m și orientată Est-Vest; din pereții tranșeiului s'a scos ceramică *hallstattiană* (fig. 3, 5-6) de ex. un fragment de vas cu buza turtită (retezată) și cu nervură cu creastă pe gât, ca la Cârliș, și o toartă de ceașcă cu buton și creastă ca în necropola de pe „Țugueta”.

Comarna (Iași)

Pe dealurile din vatra satului, plantate cu vii și livezi, s'au găsit, înainte de războiu, următoarele urme arheologice:

I. Pe „Dealul Andrieșului”, mai multe schelete, vârfuri de săgeți de bronz cu 3 aripi și un pumnal scitic de fier. Discutarea acestor date și publicarea pumnalului se vor face într'un articol separat, împreună cu alte urme scitice din Moldova.

II. Pe „Dealul Plopilor”, orientat dela Nord la Sud, pe coasta de E înclinată spre pâraul Țiganului, în via locuitorului Acostăchioaiei, s'au scos la desfundare câteva urne de incinerare cenușii. Forma lor sferică, cu gâtul cilindric, acoperit cu un capac perforat ca o strecurătoare, indică aparent o necropolă *sarmatică*. Urnele au fost ridicate de Pr. Ursăcescu pentru Muzeul personal dela Curteni (Huși).

III. Pe „Dealul Stânca”, orientat dela Nord la Sud și apoi spre SE, pe coasta numită a „Mocrei” (coasta de Sud, spre pâraul Comarna), s'au scos — la desfundatul viei locuitorului Vasile Chirca — urne înalte cenușii, deci ca la Poienestii (Vaslui) sau Vârteșcoi (Putna). Urnele, conținând oase calcinate și monete de argint, au fost de asemenea duse de Pr. Ursăcescu la Curteni. E posibil să fie vorba de o necropolă din epoca *migrațiilor*.

Este necesară verificarea acestor descoperiri în colecția dela Curteni.

Pocreaca (Iași)

I. Satul este învăluit, la Nord și Est, de dealul Burduganul. Din acest deal se desprinde, la Nord de sat, un pinten orientat cu capul spre Sud și cuprins între pâraiele Pocreuca la Vest și Nemțoaica la Est. Pintenul, al cărui cap are o înălțime de cca 40 m deasupra pâraielor, poartă numele de „Cetățuia”. Capul înalt al Cetățuiei se continuă printr'un picior prelung până la confluența celor două pâraie. Piciorul acesta reprezintă numai substructura de argilă cu fosile a capătului de odinioară al Cetățuiei distrus de ape. Laturile Cetățuiei sunt de asemenea amenințate de eroziune, mai puternic la Est, spre pâraul Nemțoaica. O săpătură arheologică ar salva această așezare pe cale de năruire. Pintenul apare astfel ca un platou înalt și îngust. Suprafața sa este arată. Chiar la capul actual al platoului, de unde începe să coboare piciorul format prin eroziune, se văd două șanțuri paralele, aparent cu val, care accentuează caracterul de „Cetățuia” al platoului.

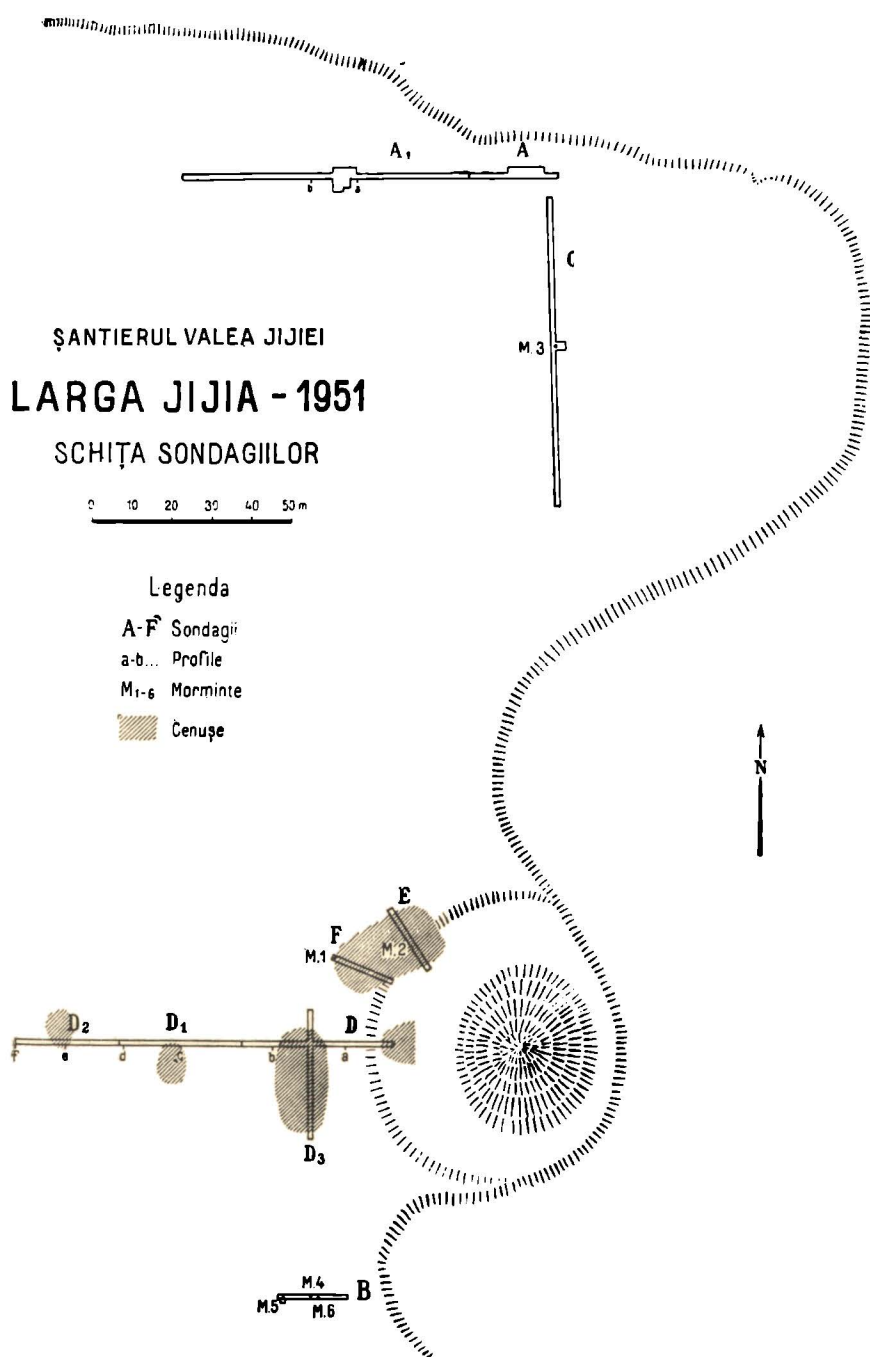
Pe piciorul desgolit al platoului, până la confluența pâraielor, se regăsesc urme ale stratului de cultură. Pe laturile roase ale „Cetățuiei” cioburile au fost cărate până în albia pâraielor, iar deasupra platoului, pe ogoare, ele se întind până spre coada Cetățuiei. Dacă șanțurile de pe capul Cetățuiei sunt antice, s'ar părea că avem deaface cu două așezări succesive, în două etape de extindere.

Cioburile culese sunt de tip *Cucuteni A* și *A-B* (grupa B).

II. La Est de Cetățuia cucuteniană, pe coasta de Vest a dealului Burduganul, înclinată deasupra pâraului Nemțoaica și denumită tot „Nemțoaica”, anume pe ogorul Măriucăi N. Iordache, s'au cules mai multe cioburi fie cenușiu închis, mate, fie cafeniu cu luciu, fie cu luciu negru, de caracter *hallstattian* (fig. 5, 5-12).

Cioburile cenușii și negre prezintă un decor geometric de linii subțiri incizate, sau de șanțuri largi imprimate cu „torquesul”. Liniile incizate sau imprimate sunt adânci, lăsând între ele dungi în relief rezervate din fondul vasului și subliniind decorul adâncit. Ornamentația prezintă astfel un dublu decor în tehnică negativă și pozitivă.

Motivul principal, pe cioburile culese, este banda (grupa) de linii în zigzag, dispusă pe umărul vasului la formele biconice, sau sub buza vasului, la formele tronconice. Banda în zigzag poate fi de asemenea înlocuită cu o bandă dublă de triunghiuri hașurate, juxtapuse prin baza lor și separate printr'o linie continuă orizontală, întocmai ca în ornamentația ceramicii bandate. În unghiurile zigzagului sau în vârful triunghiurilor se află un cerc cu punct. Formele tronconice au uneori umărul carenat, accentuat printr'un brâu lat, în relief, decorat cu incizii sau amprente oblice, ca și buzele străchinilor sau cupeilor. Alături de linia dreaptă, apare și spirala în S continuă, ca în Neolitic și Bronz.

VALEA JIJIEI II

SONDAGIILE DELA LARGA JIJIA, COM. MOVILENI, RAIONUL IAȘI, REGIUNEA IAȘI

În urma recunoașterii făcute (vezi mai sus p. 43), s'a hotărât efectuarea unui sondaj pe grindul „La Grădină” dela Larga Jijia. Lucrările au fost executate între 14 August și 14 Septembrie.

Problema urmărită era stabilirea raportului stratigrafic între cultura precucuteni și cea cu ceramică liniară, ale căror urme fuseseră descoperite cu prilejul recunoașterii. Totodată se urmărea și obținerea de noi date cu privire la cultura populației băștinașe din secolul IV e.n., ale cărei resturi se găseau de asemenea numeroase la suprafață.

Toate urmele au fost descoperite la suprafața unui grind situat la Est de satul Larga. Grindul are o întindere de câteva hectare, găsindu-se urme mai numeroase în jumătatea lui de Est, care este și ușor mai înaltă decât restul. În colțul nordic al grindului se găsesc cele mai multe silexuri și fragmente ceramice, în cea mai mare parte aparținând culturii pre-Cucuteni. Pe întreaga suprafață sunt risipite și rare urme hallstattiene; cu aceeași întindere, dar mai numeroase spre Vest, apar de asemenea resturi din sec. IV e.n. Fragmente ceramice liniare se găsesc rar în partea dela Sud. În acel punct se află o movilă mare care străjuiește grindul la Sud-Est și adăpostește probabil morminte cu ocră.

Șanțurile de sondaj s'au trasat în jumătatea de Est a grindului și anume (planul în fig. 1):

Șanțurile A, A₁ și C, în regiunea unde se găsesc aproape exclusiv materiale pre-Cucuteni și rare urme hallstattiene și din sec. IV e.n. Șanțurile D, D₁, D₂, D₃, E și F, în partea de Sud a grindului, cu relativ rare urme liniare, pre-Cucuteni, hallstattiene și din sec. IV e. n. Șanțul B,

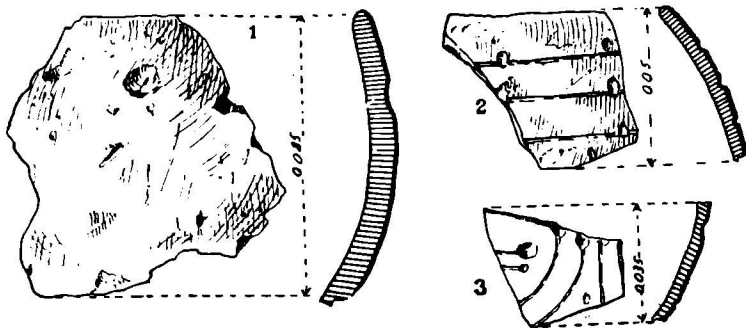

Fig. 2

aproape de capătul sudic al grindului unde păreau că sunt mai dese urmele liniare.

Rare fragmente liniare s'au găsit în șanțurile D, D₁, D₃, E și F în vechiul humus, fără urme de locuințe. Mai multe fragmente au fost în

șanțul B, dar fără ca să fi apărut nici acolo vreun complex de locuință. Ceramica liniară dela Larga Jijia este în totul asemănătoare celei dela Glăvăneștii Vechi. Apare tot cu cele două specii cunoscute: specia grosolană — cu pleavă în pastă, căreia îi aparțin vase de mărime mijlocie, rareori decorate și atunci cu proeminențe neregulate sau mici gropițe făcute prin presiunea degetului (fig. 2, 1) — și specia fină, cu pasta bine frământată, de culoare cenușie deschisă, cu vase mici și mijlocii, de cele mai multe ori cu decor din linii drepte sau arcuite întrerupte de mici gropițe, „capete de note” (fig. 2, 2 și 3). Nici o altă urmă nu s'a găsit în sondajii care să poată fi atribuită culturii cu ceramică liniară. Mai trebuie amintit că nu s'a găsit niciun fragment ceramic liniar în partea de Nord a grindului unde este locuirea intensă pre-Cucuteni, dar că rare răspândiri pre-Cucuteni apar în regiunea cu ceramică liniară și împreună cu ea, în vechiul humus.

Depunerea pre-Cucuteni se prezintă imediat sub humusul recent, sub forma unui pământ cenușiu ușor roșcat; pământul galben de sub el s'a colorat ușor prin infiltrări din el. Depunerea a fost spălată în parte; în afară de aceasta terenul a fost foarte deranjat de gropi moderne. (v. profilul șanțului A₁ în fig 3, 1).

Stratul pre-Cucuteni, gros de aprox. 0,60 m, se adâncește pe alocuri albiat, aceste albieri reprezentând „funduri de cabană”. În aceste lo-

Porțiune din profilul peretelui Sud al șanțului A₁

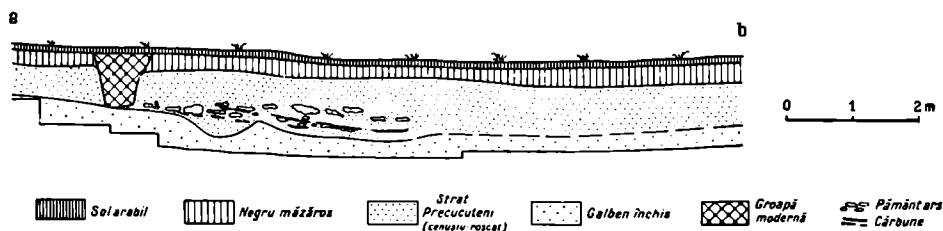

Fig. 3

cuințe nu s'a găsit chirpic din pereți, dar chirpicul a existat de bună seamă, căci îl găsim apărând în mare cantitate într'o groapă modernă și într'o groapă veche, cilindrică (din lărgirea Nord a șanțului A), groapă săpată probabil special pentru strângerea chirpicului după dărâmarea colibei.

Un singur „fund de cabană”, în șanțul A₁, a fost mai mare și a cuprins și un material mai bogat. Printre bucăți de cărbune și pământ ars, s'au găsit foarte multe oase de animale domestice, mai mult vite

și porci; dar și cele de animale sălbatice sunt prezente sub forma unui colț de mistreț și a unor bucăți de corn de cerb și țap. În cabană s'au găsit și numeroase piese din cremene. Ea va fi fost și prelucrată chiar acolo, căci s'a găsit sub forma de bulgărași, așchii, nuclee, lame și răzuitoare. În afară de cele de cremene, s'au descoperit și unelte din piatră șlefuită și din corn și os. Din lut, fragmente din două strecurători și nenumărate fragmente de vase, din care nu s'a putut însă întregi decât un pahar mare bitronconic, (fig. 4) și în sfârșit mai multe figurine fragmentare zoo- și antropomorfe.

Fig. 4

Cea mai mare parte a materialului pre-Cucuteni provine din cabana pomenită mai sus și din șanțul C; în acest din urmă loc s'a dovedit însă că depunerea pre-Cucuteni nu era *in situ*, ci aluvionată. Dintre unelte, cele mai numeroase sunt din cremene, și anume din cremene neagră cu pete alburii și, în mai mică măsură, din cremene cenușie deschisă, aproape albă. E impresionant faptul că majoritatea instrumentelor găsite sunt răzuitoare scunde, de tradiție microlitică; unul singur era deosebit de mare (fig. 5, 1-6). Chiar și cele mai mici așchii au fost folosite. Lame sunt numai câteva; în schimb apar mai multe nuclee care arată că din ele s'au scos lame, tot microlitice (fig. 5, 7-9). Între uneltele de piatră, se pot semna diverse pietre șlefuite, întrebuințate probabil la sfărâmatul grăunțelor, și destul de numeroase topoare de piatră șlefuită. Acestea din urmă sunt de două tipuri: cu ceafa subțire și cu ceafa groasă, primele formând majoritatea. Între topoarele cu ceafa subțire, sunt unele cu tăiușul mai lat decât ceafa și arcuit, celelalte având ceafa și tăiușul drepte, aproape egale (fig. 5, 10-12). Trebuie menționat și un toporaș, îngust și înalt, amintind de topoarele în formă de calapod. Instrumentele de os sunt mai puțin numeroase; în afară de un împungător sau pumnal și de patru sule mici, foarte fin lucrate, s'au mai găsit (în cuprinsul cabanei din șanțul A₁) oase lucrate din tibii de vită șlefuite pe mijloc, al căror scop nu îl putem încă preciza. Din lut ars, s'au găsit strecurători de trei tipuri, un mâner, probabil dela un polonic și un bulgăre în care se văd imprimate degete.

Vasele precucuteniene aparțin la trei specii ceramice:

a) Specia din pastă grosolană dar bine arsă, de culoare brun deschis, uneori roșcat, căreia îi aparțin vasele de uz comun — vase cu gura largă, gâtul simplu, mai lat sau mai îngust, uneori despărțit de corp printr'un brâu simplu sau alveolat: corpul vasului este acoperit cu

barbotină sau mai des cu mici proeminente sau alveole, contrastând puternic cu gâtul simplu și lustruit (fig. 6).

b) A doua specie, tot din pastă grosolană mai puțin bine arsă dar

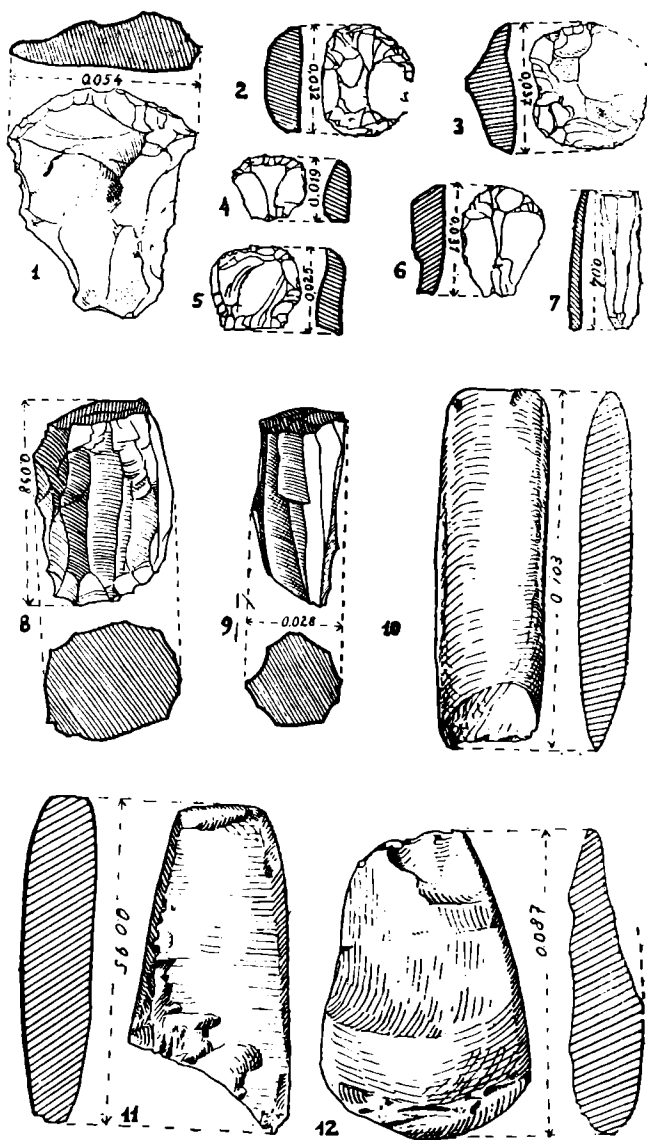

Fig. 5

cu suprafața îngrijit lustruită, este de culoare cenușiu brun și se caracterizează prin decorul cu incizie lată — linii drepte și spirale — și cel excizat. La acesta din urmă, motivele cele mai des întâlnite sunt șahul

și triunghiurile în dinți de lup sau față în față, rezervând o linie în zigzag. O singură dată se rezervă un motiv spiralic. Nu se pot preciza formele aparținând acestei specii, în afară de strachina cu umăr și de unele fragmente aparținând probabil unor vase cilindrice (fig. 7, sus).

c) A treia specie cuprinde ceramica fină, din pastă bine frământată, omogenă, de culoare cenușiu-brun deschis și bine arsă. Cele mai multe fragmente aparțin unor vase-pahare bitronconice sau tronconice, cu pereții bombați ușor, cu gâtul și piciorul bine marcate. Decorul lor constă mai ales din șiruri de impresiuni cu pieptenele, caneluri puțin

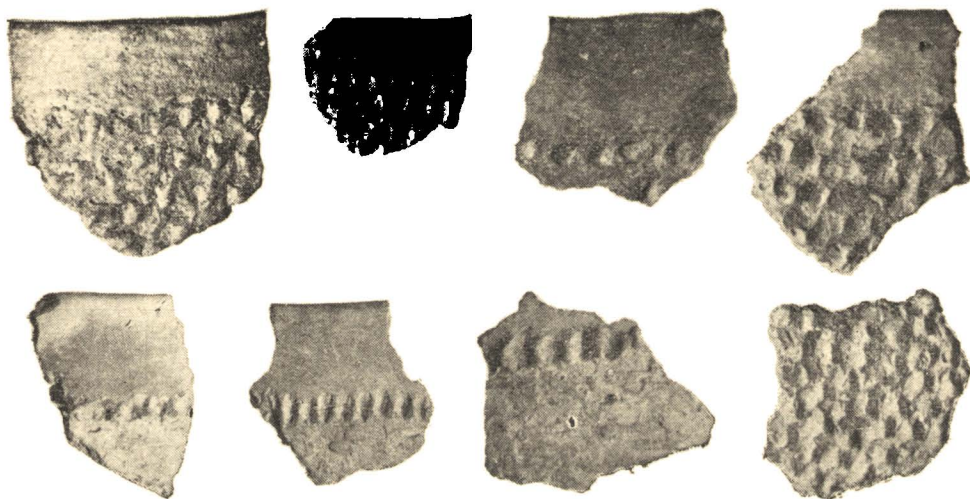

Fig. 6

adânci și mici proeminențe. Mai puțin numeroase sunt fragmentele din vase de mărime mijlocie, a căror formă nu se poate preciza și pe care apare decorul spiralic, incizat în benzi formate din două, trei sau patru linii (fig. 7, jos). Din lut ars sunt și figurile zoo- și antropomorfe. Cele zoomorfe, cu chip de porc, căprioară sau pasăre, sunt toate în stare fragmentară și par mai degrabă a sluji ca apucători sau ornamente la vase, decât ca figurine independente. Figurinele antropomorfe sunt de tipul obișnuit în cultura precucuteni. Trebuie menționate însă și unele deosebite, de o formă generală cilindrică, în contrast cu modelarea mai realistă a celorlalte (fig. 8).

În șanțurile C și E au fost găsite câteva fragmente ceramice Cucuteni B târzii, în primul caz, într-o depunere aluvionată, în al doilea, în humusul vechi. O depunere Cucuteni B nu a fost identificată. Un frag-

ment de toporaș de piatră lustruită, cu gaură de înmănușare (din șanțul D) poate fi pus în legătură tot cu răspândirile Cucuteni B.

Fig. 7

Șanțurile D, D₁, D₂, D₃, E și F au dus la descoperirea unor movile de cenușă din a doua epocă a fierului (Hallstatt), sub humusul recent conținând urme din sec. IV e.n. Una singură din aceste movile a

foșt secționată de două ori pentru a i se vedea întinderea (v. profilele în fig. 9). De formă probabil ovală, avea axul lung de 26 m. Înălțimea maximă a movilei de cenușă era de 0,50 m. Este vorba de o movilă din cenușă aproape curată, care are într'un loc, la bază, urme de arsură pe pământ, pământ ars închegat și bucățele de vatră risipite. Ea reprezintă de bună seamă rămășițele unui sălaș incendiat. Materialul cuprins în movilele de cenușă se reduce mai ales la destul de numeroase oase de animale — vite, oi, porci și cai —; unelte de piatră și os sunt destul de puține și tot atât de puține sunt și fragmentele ceramice. În legătură probabil cu aceste movile de cenușă stau și două gropi în formă de pânle, în imediata vecinătate a uneia din ele. Pământul de umplutură al gropilor era mult mai consistent decât cenușa movilelor, fiind amestecat cu pământ, bucățele de cărbune, iar într'una din gropi era și fragmentul unui vas mare.

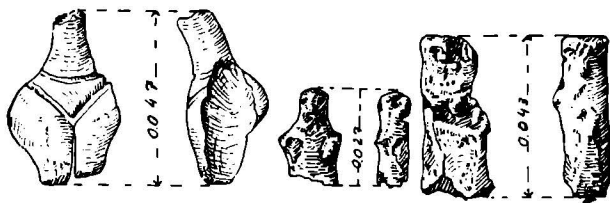
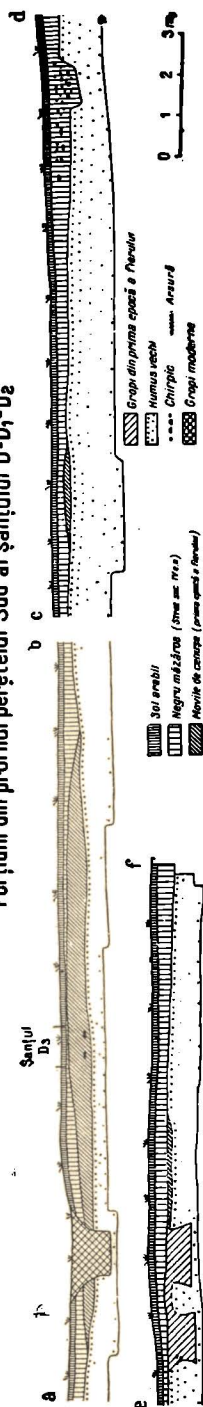

Fig. 8

Inventarul movilelor de cenușă, după cum am mai spus, nu este prea bogat. Singura unealtă de piatră găsită este doar un mic frecător rotund de gresie. Unelte din os sunt mai numeroase, relativ neglijent lucrate și, în deosebi, apar numeroși „piepteni pentru ceramică” făcuți din omoplați de bou, și având un șir de 10—15 dințișori nu prea îngrijit executați (fig. 10); un singur exemplar are 16 dințișori împărțiți în două grupe de 12 și 4 dinți cu un spațiu de 1 cm între ele. Instrumente asemănătoare s'au găsit și în depunerea hallstattiană dela Corlăteni. Fragmentele ceramice sunt puține; marea majoritate a materialului o formează margini de vase de mărime mijlocie cu pereții mai mult sau mai puțin oblici, drepecți, mai rar bombati, buza dreaptă și subliniată, la o distanță care variază, de un brâu în relief simplu, rar alveolat, sau combinat cu proeminente sau brăușoare în relief. Tot din pastă grosolană mai sunt lucrate și un vas mic aproape cilindric a cărui parte superioară lipsește și fragmentul unui vas mare, cu corpul bombat și gât răsfrânt în afară. Câteva fragmente aparțin unei specii mai îngrijit lucrate, cum e un fragment de „urnă” bitronconică cu apucătoare pe maxima bombare, un fragment de strachină cu marginea ușor adusă spre interior și decorată la exterior cu fațete orizontale și un vas mic tronconic. Nu s'au găsit decât două fragmente de cești cu toarta în bandă. Un mic fragment, negru la exterior, are un decor de fals șnur; e vorba probabil de un fragment de urnă. Tot unei urne îi aparține și un fragment ceramic de culoare brun închis, cu suprafața lustruită, și decorat cu canelură în ghirlandă.

Secolul IV e.n. a fost în general prezent în sondagii numai în solul cu humus, sub forma de rare fragmente ceramice. În șanțurile D și D₁,

Porțiuni din profilul peretelui Sud al șanțului D-D₂

Profilul peretelui Est al șanțului D₃

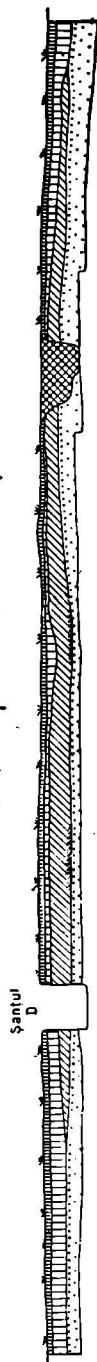

Fig. 9

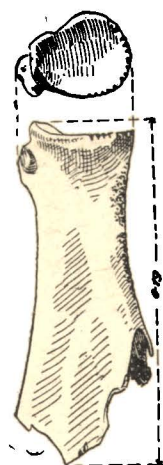

Fig. 10

Fig. 11

s'au surprins aglomerări de chirpic mărunț care indică apropierea unor locuințe, așezate probabil risipite pe grind.

Din materialul puțin care s'a recoltat, menționăm doar un cuțitaș de fier, o cute de ascuțit din gresie de tipul obișnuit acestei culturi și un fragment ceramic din pastă bună, lucrat la roată, de culoare cenușiu deschis și cu un decor de linii în zigzag și frunzulițe executate prin lustruire (fig. 11).

În cursul săpăturilor au fost descoperite și trei morminte cu ocră: două, mormintele 4 și 5, în șanțul B, unde terenul era ușor mai ridicat, și unde putem presupune că a fost o movilă teșită; al treilea, mormântul 1, în șanțul F la poalele movilei mari din capătul de SE al grindului și în afara ei.

Mormântul 1 cuprindea scheletul unui copil de 8—10 ani, relativ prost păstrat. Zăcea în pământul galben, la 0,95 m adâncime, pe spate, cu picioarele strânse și culcate pe dreapta. Avea ca ofrandă un arșic așezat lângă humerusul drept. Orientarea: capul NE, picioarele SV.

Mormântul 4 era al unui matur, al cărui schelet, relativ prost păstrat, era îngropat la 1,65 m adâncime, în pământ galben, culcat chircit pe dreapta. Pe oase avea slabe urme de ocră roșu, iar deasupra capului, puțin spre Est, o dăltiță paralelipipedică de cupru. Orientarea: capul NE, picioarele SV.

Mormântul 5 cuprindea scheletul foarte prost păstrat al unui adolescent, la 1,58 m adâncime, în pământul galben, culcat chircit pe stânga. Tot scheletul era presărat cu un strat subțire de ocră roșu, iar sub cap avea un mic bulgăre de ocră. Orientarea: capul N, picioarele S.

Mai trebuie pomenite și resturile a trei morminte descoperite în șanțurile de sondaj.

Mormântul 6, în șanțul B: Dintr'un mormânt distrus s'au păstrat doar o falangă și fragmente dintr'un vas globular cu gâtul scurt și decorat pe umăr cu proeminențe împinse dinăuntru în afară. Resturile păstrate nu permit identificarea epocii căreia îi aparține mormântul.

Mormântul 2, în șanțul E: Mormânt distrus de o groapă modernă care n'a cruțat decât tibiile și peroneele unui schelet întins într'o groapă îngustă care a tăiat movila de cenușă și care aparține probabil secolului IV e. n.

Mormântul 3, în șanțul C, aparține probabil tot secolului IV e. n. Din el n'au mai rămas decât câteva fragmente din craniul unui copil foarte mic, care avea ca ofrandă o cană lucrată cu mâna, cu toarta de secțiune rectangulară și așezată sub buza (fig. 12).

Sondagiul nu a putut stabili raportul stratigrafic între cultura cu ceramică lineară și cultura pre-Cucuteni. Reamintim că în sondagiile din regiunea cu locuire precucuteniană nu au fost deloc resturi ale culturii liniare; dar s'au găsit urme ale culturii precucuteniene în regiune.

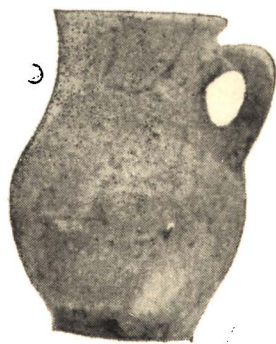

Fig. 12

nea unde prin apropiere trebuie să fi fost centrul de locuire al culturii cu ceramică liniară.

Ceramica care părea a reprezenta cultura Criș s'a dovedit a aparține culturii precucuteni. De bună seamă însă o moștenire Criș în cuprinsul culturii pre-Cucuteni. De asemenea trebuie subliniată strânsa legătură dintre specia excizată a ceramicii pre-Cucuteni și ceramica Boian (variante din regiunea dealurilor). În ce privește succesiunea culturilor, suntem totuși înclinați a considera ceramica liniară ca cea mai veche la Larga Jijia, urmată de cultura pre-Cucuteni.

Rarele urme ale culturii Cucuteni B și mormintele cu ocră încheie aci treapta de mijloc a barbariei, neoliticul. Treapta superioară a barbariei — prima epocă a fierului — e prezentă prin „mobilele de cenușă” asemănătoare celor numite *zolniki*, din U.R.S.S. și atribuite acolo Sciților agricultori.

Resturile culturii băștinașilor din sec. IV e.n. sunt cele întâlnite în mod obișnuit în așezările de acest fel din Moldova și reprezintă ultimele urme ale vieții, pe grindul dela Larga Jijia.

Pentru viitor se impune o continuare a săpăturilor începute la Larga Jijia, întrucât există încă șansa să se poată surprinde raportul stratigrafic între culturile liniară și pre-Cucuteni, iar locuirea pre-Cucuteni a fost destul de intensă ca să ne poată oferi o îmbogățire a cunoașterii inventarului ei. Cât privește importanța pe care o poate avea cunoașterea mai îndeaproape a movilelor hallstattiene de cenușă, ea nici nu este nevoie să fie subliniată.

VALEA JIJIEI III

SAPATURILE DELA TRUȘEȘTI (RAIONUL TRUȘEȘTI, REGIUNEA BOTOȘANI)

Pe valea Jijiei, între Trușești și Măscăteni, pe partea dreaptă a Jijiei, se află înălțimea „Țugueta”, cunoscută prin unele descoperiri arheologice din vremea orânduiri comunei primitive, făcute întâmplător cu ocazia săpăturilor pentru lut sau chiar intenționat de către unii diletanți pasionați.

În 1943, Seminarul de Arheologie și Preistorie al Facultății de Litere și Filosofie din Iași a întreprins câteva sondagii, atât pe „Țugueta”, cât și pe locul „la Gruî”, din albia majoră a Jijiei. Cu prilejul acestor cercetări s'a descoperit pe „Țugueta” o importantă așezare cu multe morminte dela sfârșitul epocii Bronzului și începutul primei epoci a Fierului. De asemenea, „la Gruî”, s'au găsit resturi neolitice, dintr'o fază târzie Cucuteni B și din prima epocă a Fierului, de un aspect și dintr'o fază care urmează să se determine prin cercetările viitoare. Materialele arheologice descoperite în 1943, ca și o parte din acelea găsite mai de mult, se află la Muzeul de Antichități din Iași.

Avându-se în vedere importanța descoperirilor arheologice dela Trușești, pentru arheologia societății primitive din Moldova, s'a propus în

1949 ca să se efectueze lucrări intensive în acea așezare neolitică¹. Aceste lucrări au fost prevăzute în planul de lucru al Șantierului Valea Jijiei din 1951.

Cu prilejul recunoașterilor preliminare întreprinse la Trușești, în primăvara anului 1951, s'a putut constata pe teren importanța localității Trușești pentru cercetările arheologice de pe Valea Jijiei. S'a constatat astfel că pe înălțimea „Țugueta” (la cca 1 km Nord de Mășcăteni) se află o așezare neolitică cucuteniană, de dimensiuni foarte mari, o movilă a cărei latură sudică fusese distrusă parțial de către o săpătură mai veche, precum și un cimitir, a cărui întindere și vechime urma să se precizeze prin săpături.

De asemenea, în apropierea așezării de pe „Țugueta”, pe locurile ridicate din albia majoră a Jijiei, denumite „la movilă” și „la capac”, sunt alte așezări din neolitic și din prima epocă a Fierului (Hallstatt). „La movilă” s'au găsit fragmente ceramice cucuteniene dintr'o fază târzie Cucuteni B și hallstattiene, iar „la capac” numai fragmente ceramice hallstattiene. În afară de acestea, alte resturi din așezări hallstattiene au fost identificate în apropiere, pe teritoriul comunelor Mășcăteni și Albești (vezi raportul perieghezei din 1951).

Regiunea Trușești-Mășcăteni-Albești se află în partea centrală a câmpiei moldave și anume, în zona promontoriului înalt, și în cea mai mare parte păduros, Copălău-Cazancea, dintre valea Prutului și masivul Dealul Mare, care separă stepa Bahluiului la Sud, de depresiunea Doroheiului la Nord. În acest loc, valea Jijiei are un șes, a cărui lungime variază de la câteva sute de metri, în regiunea Albești și Trușești, până la 2 km în regiunea Mășcăteni.

În interiorul acestui șes, apar o serie de resturi izolate din terasa inferioară a Jijiei, cunoscute în regiune sub numele de *scrutare*. Aceste crâmpoie de terasă, înalte de 10—15 m, prezintă uneori aspecte de terasă-grind, ca de ex. la „la movilă” și „la capac”.

Forma de teren numită „Țugueta” este un martor din terasa medie a Jijiei, izolat de dealul Mereștilor printr'o înșeuare, creată prin pătrunderea izvoarelor unui afluent al văii Puha în zona de contact dintre terasă și dealul Mereștilor. În înșeuare se află o movilă. Podul terasei este mult alungit pe direcția EV și îngustat pe direcția NS. Cel mai înalt punct al podișului terasei se află imediat la Est de sondagiul din 1943, aproximativ în mijlocul așezării. Dela acest punct, înălțimile terenului scad spre V și spre E. În afară de aceasta, podul terasei este ușor înclinat pe direcțiile N și S. Datorită alunecărilor, pe latura sudică terenul este învălurit din zona de desprindere și până la piciorul pantei. Pe laturile de Sud, Vest și pe o parte din latura de Nord, pantele terenului sunt abrupte. În spre capătul de Est, se constată o mică albieră a terenului, orientată NV—SE, care se lățește spre latura de Nord, de unde terenul începe să prezinte pante mai domoale. La Est de această albieră, pantele terenului sunt în cea mai mare parte intrate în echilibru.

¹ Studii și cercetări de Istorie Veche, I, 1950, Nr. 1, p. 32.

Așezarea neolitică se pare că s'a întins până la această albiere a terenului, având o lungime de cca 300 m și o latură care variază între aproximativ 50 m la Vest și 100 m la Est. Săpăturile pentru lut au contribuit în bună măsură la îngustarea capătului vestic al așezării.

Intinderea exactă a așezării se va cunoaște numai după ce se va săpa capătul ei estic. Atunci se va preciza dacă a existat o locuire și dincolo de albierea terenului și din ce vreme datează. De asemenea, tot prin săpături se va preciza dacă așezarea a fost apărută printr'unul sau mai multe șanțuri, ca și alte așezări neolitice din această vreme. În acest din urmă caz este foarte posibil ca, pe fostul șanț de apărare din spatele așezării, procesele de șiroire să fi contribuit la formarea văiugii depresionare din acest sector.

Prin poziția ei geografică, așezarea de pe „Țugueta” prezintă o serie de avantagii. Astfel, ea este un important punct de apărare. În preajma așezării se găseau păduri, mai ales la Est, Nord și Vest. Pe locurile libere de pădure din apropiere, oamenii se puteau îndeletnici cu cultura primitivă a plantelor și cu creșterea vitelor, iar în apele Jijiei, cu pescuitul. În afară de acestea, pe interfluviile din spate, dela Est, se ușura circulația, iar prin terasele-grinduri, un fel de capete de pod din valea Jijiei, se făcea legătura cu terasa dela Vest.

Săpăturile din 1951 au fost precedate de ridicarea topografică a terenului, care s'a făcut de către un specialist dela Institutul de măsurători terestre din Iași.

Pentru această campanie s'a ales pentru săpat numai capătul de Vest al așezării și movila de pe latura sudică, în total o suprafață de 0,5 ha.

Planul săpăturilor a fost stabilit la fața locului de către responsabilul șantierului Valea Jijiei și apoi executat de către colectivul șantierului Trușești, în două etape (a se vedea planul din fig. 1).

În prima etapă s'a săpat un șanț principal de 109,40 m \times 2 m prin mijlocul așezării (șanțul L). De o parte și de alta a acestui șanț, până în marginile de Nord și de Sud ale așezării, s'au săpat alternativ mai multe șanțuri de câte 2 m lățime și la 15 m unele față de altele (șanțurile 1—6 N și 1—3,6 S). Cu ajutorul acestor șanțuri s'a lămurit stratigrafia așezării, s'au semnalat resturile locuințelor neolitice și unele gropi și s'au descoperit câteva morminte cu schelete chircite.

Tot în prima etapă, s'a săpat un șanț *a—b* prin movilă, lat de 1,5 m și paralel cu marginea de Sud a așezării, ca și o casetă în spre Sud, în dreptul porțiunii care fusese distrusă în mare parte prin săpăturile anterioare. În acest fel s'a obținut stratigrafia movelei și s'au putut face unele observații relativ la sistemul ei de construcție.

În etapa a doua s'au făcut trei mari largiri în jumătatea de Nord a așezării, în dreptul a cinci locuințe, care fuseseră identificate cu ajutorul șanțurilor 1 N—4 N. De asemenea, în jumătatea de Sud, în spre capătul de Vest al așezării, s'au făcut două mari largiri în dreptul mormintelor și s'a săpat în întregime movila de pe latura de Sud. În total, în această campanie s'au săpat cca 2300 m². Porțiunile nesăpate, din

acest sector al așezării, urmează să fie cercetate în 1952, când se va obține și planul complet al capătului de Vest al așezării.

Stratigrafia. Peste solul galben, fin, nisipos-lutos și solul galben cenușiu, urmează o depunere subțire, cenușiu mai deschis cu pete albe, care conține ici și colo câteva fragmente ceramice Cucuteni A, precum și unele bucățele de cărbune și chirpic ars. Peste acest sol s'a depus un altul, care formează un strat de culoare cenușie, a cărui grosime medie este de cca 0,40 m. La baza acestui strat s'au găsit toate resturile de locuințe descoperite până în prezent. Acest strat, după inventarul pe care-l conține, mai ales în dărâmăturile locuințelor și în gropile săpate dela baza lui, aparține fazei culturale Cucuteni A. În jumătatea de Nord, în spre capătul de Vest al suprafeței săpate, acest strat este foarte subțire și chiar dispare, solul cu humus de culoare brună mai închis suprapunându-se direct peste o porțiune din masa de chirpic a locuinței I. Lipsa solului Cucuteni A din acest sector se datorește șiroirilor favorizate de panta terenului, care în acest loc este dela S la Nord. Tot datorită șiroirilor se explică de ce apar uneori pe marginile în pantă ale așezării porțiuni desvelite din dărâmăturile locuințelor. Peste stratul Cucuteni A s'a depus stratul de cernoziom degradat cu humus, castaniu închis, cu excepția părții superioare lucrată recent, care este de culoare castanie mai deschisă. În șanțul 1 S, și anume pe profilul peretelui de Est, s'a observat o îngroșare a acestei depuneri. De asemenea, tot aici s'a mai distins și o depunere subțire de culoare castanie mai închisă. În acest loc și forma actuală a terenului este mai înălțată.

În stratul cu humus, în afară de resturile materiale ale culturii Cucuteni A, s'au găsit și câteva din fazele Cucuteni B și C. Acestea din urmă s'au găsit în număr mai mare, atât într-o groapă săpată la baza acestei depuneri cât și chiar în cuprinsul locuințelor și anexelor din faza Cucuteni A. Aceste resturi pot fi puse în legătură cu o locuire mai nouă, din faza Cucuteni B, care se pare că a fost destul de activă în acest sector al așezării. Până în prezent nu s'a găsit niciun rest de locuință din această fază. Tot în stratul cu humus s'a găsit și un fragment ceramic hallstattian. De asemenea, s'au descoperit și câteva obiecte sarmatice din secolul IV e.n. Nu se poate încă preciza dacă există sau nu o legătură între resturile sarmatice și depunerea de culoare brun închis din dreptul șanțului 1 S, în spre capătul de Vest al așezării.

În ceea ce privește movila de pe latura de Sud a așezării, s'a constatat, că este mai nouă decât resturile de locuire Cucuteni B, și mai veche decât mormintele dela sfârșitul epocii Bronzului și începutul Hallstattului. Celelalte observații stratigrafice, relativ la movila și cimitirul hallstattian, se vor menționa cu prilejul descrierii săpăturilor respective.

AȘEZAREA NEOLITICĂ

În așezarea neolitică din faza Cucuteni A, au fost cercetate prin săpături 7 locuințe (I—VII), două cuptoare cu plăci perforate parțial și mai multe plăci întregi și fragmentare, cinci platforme pentru sobele din interiorul locuințelor și 19 gropi, dintre care cinci urmează să fie terminate în 1952.

Din suprafața săpată, șase locuințe se află în sectorul nordic a. așezării și numai una în cel sudic, în dreptul movilei. Alte resturi de locuințe și anexe au fost identificate în șanțurile: 6 N; în două locuri dinspre marginea de Est a șanțului L; la capătul de Nord al șanțului 2 L; în colțul de NE al casei locuinței I c; la capătul de Est al șanțului, care secționează movila pe direcția Est-Vest și în caseta dela Nord, dinspre capătul de Vest al aceluiași șanț. Aceste resturi urmează să fie trecute în planul așezării, după ce se vor curăța și studia metodic în 1952.

În sectorul sudic, de pe capătul vestic al așezării, este un spațiu mai mare liber de locuințe. Din nefericire nu putem ști dacă aici, pe marginea sudică a așezării, au fost sau nu locuințe, deoarece o mare parte din această margine a fost distrusă recent cu prilejul săpăturilor pentru scoaterea lutului.

Locuințele cercetate se prezintă astăzi sub forma de platforme rectangulare din chirpic ars, puțin ridicate față de solul pe care zac. Două din aceste platforme sunt de dimensiuni mici (IV a: $6 \text{ m} \times 5 \text{ m} = 30 \text{ m}^2$ și VII: $5,5 \text{ m} \times 4,5 \text{ m} = 24,75 \text{ m}^2$), iar restul de cinci, de dimensiuni mijlocii (I: $6,5 \text{ m} \times 19 \text{ m} = 123,5 \text{ m}^2$, II: $6 \text{ m} \times 10 \text{ m} = 60 \text{ m}^2$, III: $10 \text{ m} \times 5 \text{ m} = 50 \text{ m}^2$; V: $12 \text{ m} \times 8 \text{ m} = 96 \text{ m}^2$ și VI: $9,5 \text{ m} \times 6 \text{ m} = 57 \text{ m}^2$). În ceea ce privește orientarea platformelor, nu se constată o regularitate. Astfel, o platformă este orientată NNV—SSE (I), alte două NNE—SSV (II, VII) și în fine restul de patru VNV—ESE (III—VI).

Starea de conservare a platformelor depinde de solul în care zac și de adâncimile la care se găsesc, care variază între 0,17 m și 0,75 m. Numai în două cazuri masa de chirpic ars, găsită la adâncimi mai mari, este mai compactă și mai bine conservată (IV și V). În rest, chirpicul platformelor este conservat mai prost, din care motiv se prezintă mai puțin unitar. Golurile din interiorul masselor de chirpic, ca și de pe marginea lor, se datoresc probabil unor deranjamente ulterioare, produse atât de locuirea Cucuteni B cât și de lucrările agricole.

Caracteristică pentru planul așezării este îngrămădirea pe un spațiu restrâns a patru platforme (II—V), între care se află un spațiu rectangular, lat de 5,5 m și lung de 10 m. Acest spațiu, comun pentru toate cele patru platforme, este deschis spre Nord și comunică cu două ulițe înguste și paralele, de cca 1—1,20 m lățime, orientate VNV—ESE, ca și locuințele III—IV. Prima dintre aceste ulițe se află între platformele IV și V, iar a doua între platformele II, IV și III. Tot acest complex se află aproximativ la jumătate distanță între platformele I și VI, din sectorul nordic al așezării.

Platformele prezintă unul până la trei rânduri de lipituri; câte o porțiune mai ridicată de lut ars fără păioase, deobicei lângă latura lungă a platformei; uneori bucăți de chirpic înfipte vertical lângă fețuiala dela margine; șiruri de chirpic perpendiculare pe axul lung al platformei și bucăți de chirpic mai mici și mai friabile cu urme de nuele, bețe mai groase și șipci pe față sau pe dos. În afară de acestea, se mai găsesc vase întregi și fragmentare Cucuteni A, de diferite forme și dimensiuni, cu decor pictat sau adâncit, idoli antropomorfi și zoomorfi, topoare și

rășnițe de piatră, oase de animale, etc., al căror loc de găsim s'a notat în planul fiecărei locuințe. În special inventarul ceramic este foarte abundent, mai ales în cuprinsul platformei și mai puțin în afară, cu excepția spațiilor libere dintre locuințele IV și V, unde s'au găsit mai multe fragmente ceramice. În afară de inventarul caracteristic fazei Cucuteni A, în cuprinsul platformelor, în spațiile libere sau câteodată chiar între chirpici, sunt și fragmente ceramice și vase întregi din faza Cucuteni B, care, din cauza condițiilor aparente de zăcere, în nici un caz nu pot fi atribuite fazei Cucuteni A.

Demontându-se platformele și secționându-se porțiunile mai caracteristice, s'au putut face observațiuni interesante în legătură cu sistemul lor de construcție. Astfel, s'a precizat că în toate cazurile, platformele reprezintă podinele locuințelor. Aceasta rezultă atât din forma rectangulară a platformelor cât și din urmele regulate de lemne despicate, care se recunosc în toate cazurile pe dosul podinei de lut ars. Pereții locuințelor fiind mai puțin masivi și mai friabili, s'au distrus în cea mai mare parte, după incendiul locuinței, ne mai rămânând din ei decât doar resturi mai mult sau mai puțin sporadice, prăbușite pe podea sau uneori lângă ea. Aceste resturi se deosebesc de podeaua locuinței atât prin aspectul diferit și consistența mai slabă a chirpicului, cât și mai ales prin urmele de nule, bețe mai groase și șipci, pe care le prezintă pe una din fețe.

Podeaua locuinței era construită direct pe pământ sau uneori peste unele resturi de locuire, tot din faza Cucuteni A, ca de exemplu fragmente ceramice Cucuteni A; o placă de cuptor perforată parțial (VII); o porțiune de pământ ars (V) sau chiar o groapă (I b). Aceste resturi de locuire nu trebuie considerate ca aparținând în bloc unei faze de locuire mai veche, deoarece pot fi, cel puțin în parte, contemporane cu locuințele. Astfel, groapa de sub locuința I b aparținea probabil locuinței I a. Pentru mărirea locuinței I a, s'a construit o nouă încăpăre, I b, peste groapă, bine înțeles după ce aceasta s'a umplut sau a fost umplută intenționat.

Faptul că se găsesc uneori asemenea resturi imediat sub podea este un indiciu că terenul nu a fost curățat totdeauna înainte de construcția unei noi locuințe. Lemnele despicate, de secțiuni semi-ovale, trapezoidale sau rectangulare, erau așezate direct peste aceste resturi. Totdeauna lemnele despicate erau puse de-a latul podelei, adică perpendicular pe axul ei lung. În felul acesta nu era nevoie de lemne prea lungi. Uneori, între lemnele despicate se mai puneau și pene, tot de lemn, ca să se umple golurile din lemnăria podelei. Apoi, peste lemne, se adăuga un strat de lut amestecat cu pleavă, care era bine îndesat între lemne, după care se fețuia partea lui superioară. Peste această fețuială, care făcea corp cu lutul cu pleavă de peste lemne și dintre ele, se observă uneori încă una până la trei fețuieli, păstrate mai mult sau mai puțin parțial, care corespund diferitelor luturi din interiorul locuinței.

Odată cu montarea lemnăriei podelei este probabil că se făceau și montanții, pari mai subțiri sau șipci verticale care susțineau împletiturile de nule și șipcile orizontale din pereții locuințelor. Lutuirea pereților se făcea probabil după ce se usca podeaua de lut. Desigur aceasta

trebuie pus în legătură cu importanța pe care o avea podeaua de lemn și de lut în casele neolitice cucuteniene, atât pentru sănătatea oamenilor, cât și pentru păstrarea, uscarea și prelucrarea cerealelor, pe care podeaua le ferea de umezeala pământului și de rozătoare¹.

În ceea ce privește construcția pereților și poziția lor față de podea, locuințele dela Trușești au permis câteva observații interesante care vor trebui verificate cu prilejul cercetărilor viitoare din această așezare.

Astfel, pe o porțiune din perețele de pe latura de Sud a locuinței I a, prăbușit în afară, se observă urme orizontale de nuiel și bețe de secțiune ovală, care alternează cu urme de șipci, de secțiune rectangulară. Deasemenea, aproape de mijlocul laturei locuinței sunt și bucăți de chirpic, care prezintă pe o porțiune lată de 0,20 m patru șiruri de urme de șipci verticale, care provin dela montanți. Este interesant că în câteva cazuri, pe aceleași bucăți de chirpic se observă urme de bețe orizontale, perpendicular pe urmele de șipci. Rezultă deci că pentru construcția peretelui de Sud s'au folosit câțiva montanți care au sprijinit bețele și șipcile orizontale. Din cauza condițiilor de zăcere ale platformei nu s'a putut preciza dacă acești montanți, aflați către mijlocul laturei au fost fixați pe dușumea sau lângă ea pe pământ.

În câteva cazuri a fost determinată și poziția pereților față de dușumea. Astfel, în colțul de SE a laturei de Est a locuinței II, pe o bucată de chirpic de pe marginea dușumei, s'a observat un orificiu oval cu diametrul de cca 0,06 m care perfora fețuiala de lut lângă creasta de lut dintre urmele a doi pari de secțiune semiovală. Acest orificiu, care se află la 7 cm de marginea arcuită a fețuiei dușumei, provine dela un montanț de secțiune ovală, fixat pe capul unui lemn al dușumei. Deci, în acest caz, perețele de pe latura lungă a locuinței a fost construit pe dușumea. În ceea ce privește laturile înguste ale locuințelor, în patru cazuri s'a constatat că pereții se construiau lângă dușumea; astfel, pe una din laturile înguste ale locuințelor I b, II-IV, s'au găsit bucăți din marginea podelei, care prezentau pe fața interioară urma orizontală dela ultimul lemn al podelei, iar pe cea exterioară, urme de nuiel sau șipci, orizontale sau înpletite, asociate uneori cu altele verticale. În acest caz, nuielile sau șipcile au fost aranjate pe montanți care au fost fixați în pământ și nu pe dușumea. Marginea dușumei este dreaptă și nu arcuită ca în dreptul montantului de SE al locuinței II. În afară de acestea, lângă marginea de Sud a dușumei locuinței V, s'au găsit bucăți de chirpic înfipte vertical, care prezintă pe fața interioară urme arcuite, ca și cum lutul s'ar fi mulat pe capetele lemnurilor, sau urme de șipci asociate cu urme de nuiel. Deci în acest caz se pare că perețele de pe o latură lungă a fost construit lângă dușumea și nu pe dușumea, ca la locuința II. Rezultă deci că chiar în cuprinsul aceleiași așezări nu se pot încă generaliza observațiile relative la poziția pereților, față de dușumea. Deasemenea, neputându-se face observațiuni pentru aceeași locuință asupra poziției pereților față de cel puțin o latură lungă și alta scurtă, nu se poate ști dacă poziția pereților față de dușumea este aceeași pe toate

¹ Cf. T. S. Passec, *Periodizarea așezărilor tripoliene*, în *Materiale și Cercetări de Arheologie a U.R.S.S.*, Nr. 10, 1949, p. 88.

laturile locuinței sau dacă eventual pereții de pe latura lungă au fost construiți pe podea și acei de pe latura scurtă lângă ea, sau uneori și invers.

În interiorul locuințelor s'au deosebit platforme ridicate din lut ars, probabil pentru sobe, plăci perforate și, într'un caz, un element dintr'o construcție mică care nu a putut fi determinată. Toate acestea erau într'o stare mai mult sau mai puțin fragmentară.

Platformele ridicate au fost construite direct pe podea lângă o latură lungă a locuinței, și anume cea dela Nord pentru locuințele orientate VNV—ESE (III—VI) și cea dela Est, pentru locuințele orientate NNV—SSE (I) și NNE—SSV (II). Ele se prezintă astăzi sub formă de ridicături, constituite din plăci de cărămidă. Grosimea plăcilor variază între 5 și 16 cm, iar fața lor superioară este mai compactă și mai bine arsă. Starea de conservare a acestor platforme nu este deloc bună. Din acest motiv nu li se pot reconstitui deocamdată, decât cu aproximație, forma și dimensiunile. Astfel, deși sunt unele indicii că forma platformelor este rectangulară, totuși nu se poate preciza dacă este pătrată sau dreptunghiulară. Deasemenea, nu știm dacă colțurile erau rotunjite sau drepte. În ceea ce privește dimensiunile, una din laturile mai bine conservate este de 1,10 m (II). În două cazuri s'au păstrat lângă platforme și resturi din gardină (II—V). Acestea se prezintă sub formă de două sau trei lipituri subțiri de lut așezate vertical pe podea, lângă platforme. În acest caz lipiturile ulterioare ale podelei se opreau în dreptul gardinei. În ceea ce privește scopul acestor platforme, este probabil că aparțin unor sobe, din care nu ni s'a păstrat decât partea cea mai solidă — platforma — restul dispărând, în special bolta, care era mai fragilă. În sprijinul acestei ipoteze se pot invoca resturile de sobe mai bine conservate din unele așezări tripoliene.

Plăci perforate parțial s'au găsit sub locuințe (VII), în interiorul locuințelor (II, IV — VI) și mai ales în afara lor, în preajma locuințelor și a anexelor. În interiorul locuințelor, în afară de unele plăci fragmentare, s'a găsit chiar o placă întreagă rectangulară, de 0,70 m \times 0,65 m și cu două șiruri ovale de perforații, așezată oblic față de peretele sudic al locuinței (IV). În afara locuințelor s'au descoperit patru construcții cu asemenea plăci, dintre care două cu mai multe rânduri de plăci, suprapuse. Observațiile făcute asupra construcțiilor cu plăci perforate, din afara locuințelor, ne fac să credem că avem de a face cu cuptoare, probabil pentru ars oale. De altfel, în două cazuri masa prăbușită din plăci zăcea într'o groapă, iar între plăci erau numeroase cioburi, cenușă, bucăți de carbune, și lipituri de lut ars. Deasemenea, lângă marginea prăbușită a construcției, s'au găsit și bucăți mai mari de chirpic, de formă arcuită, care prezenta pe fața interioară urme de crenguțe și de nuiiele. Aceste bucăți de chirpic s'ar putea să provină din bolta cuptorului. În ceea ce privește fixarea plăcilor, nu se pot face deocamdată decât presupuneri. Astfel, după urmele de crenguțe dispuse radial de pe dosul unor plăci, s'ar putea deduce că se folosea uneori pentru aceasta crengi sau nuiiele, așezate orizontal și care convergeau în spre centrul plăcii cuptorului. Plăcile fiind prăbușite în groapa cuptorului nu s'a putut observa niciodată dacă au depășit marginile gropii pe care eventual s'ar fi spri-

jinit. Deasemenea, nu s'a observat în nici un caz groapa olarului, probabil din cauza solului în care a fost săpată.

Plăcile erau confecţionate din chirpic cu pleavă şi foarte friabile. Grosimea lor varia de obicei între 2,5 cm — 4 cm, iar forma era rectangulară cu colţurile rotunjite. Marginile plăcilor erau teşite oblic sau drept. Orificiile parţiale, de obicei oblice spre interior faţă de margini, erau dispuse în mai multe şiruri. În unele cazuri orificiile sunt numai proiectate dar neexecutate. Perforaţia totală este foarte rară.

În ceea ce priveşte dimensiunile plăcilor, se pare că în genere erau mici, laturile lor nedepăşind în lungime 1 m. În cazul cuptorului mai mare, de lângă anexa locuinţei III, după resturile din marginile plăcilor din interior, nu este exclus să fi fost două plăci în fiecare rând şi nu una singură.

Din nefericire, nu s'au putut face observaţii mai precise asupra sistemului de construcţie, deoarece cuptoarele erau prăbuşite în groapa lor. Din acest motiv, forma şi dimensiunile plăcilor s'au determinat mai bine după resturile lor din cuprinsul locuinţelor şi nu din afara lor. În ceea ce priveşte scopul plăcilor din interiorul locuinţelor, este mai greu să se poată da un răspuns. În nici un caz nu puteau servi pentru cuptor de ars oale. Este interesant de amintit că pe una din plăcile perforate dintr-o locuinţă (V) se văd urmele unei labe de câine, întipărită pe placa umedă înainte de a fi uscată.

În afară de acestea, lângă marginea de Sud a locuinţei III, într'un loc unde duşumeaua este întreruptă, s'a găsit un rest arcuit dintr-o construcţie nedeterminată, din lut fără de păioase, cu marginea interioară teşită oblic şi cu aceea exterioară arcuită lin. Înălţimea maximă a fragmentului păstrat este de cca 10 cm, iar grosimea feţei superioare este de cca 2,5 cm. Nu se poate încă preciza dacă acest rest provine sau nu dintr-o vatră cruciformă, cunoscută din unele aşezări tripoliene.

În toată suprafaţa săpată nu s'a găsit decât un rest dintr-o vatră fragmentară, în spre latura de Vest a locuinţei VII. Între pământul ars, de sub vatră, şi duşumea este un strat subţire de pământ. De aici se poate presupune că această vatră aparţine mai curând locuirii Cucuteni B, care este bine reprezentată în acest sector al aşezării.

Alte câteva observaţiuni se mai pot face în legătură cu planul de construcţie al locuinţelor. Astfel, se pare că majoritatea locuinţelor au avut dela început aceleaşi dimensiuni, anexele fiind construite probabil odată cu locuinţele. O situaţie deosebită oferă numai locuinţa I care se pare că reprezintă un caz de mărire a locuinţei iniţiale (I a) prin adăugarea încă două încăperi (I b şi I c), sau eventual trei locuinţe mici apropiate. În nici un caz nu poate fi vorba de o singură locuinţă construită dintr-o dată. La această aserţiune se opun atât deosebirile care se constată la construcţia podelei din lemn şi lut, din cele trei platforme, cât şi orientarea neobişnuită a blănilor, care în acest caz ar fi paralela cu axul lung al locuinţei, aşa cum este la celelalte locuinţe din

această așezare și nu perpendiculară pe el. Aci, din contră, blănille sunt perpendiculare pe axul lung al fiecărei încăperi sau locuințe mici. Până în prezent nu s'au putut face observațiuni în legătură cu intrarea, pereții despărțitori și forma acoperișului.

Atât lângă locuințe cât și în spațiul liber din sectorul sudic al suprafeței săpate s'au găsit câteva porțiuni mici din bucăți mai răslețe din chirpic ars, dintre care unele vor fi cercetate în continuare în 1952. Este probabil că aceste porțiuni aparțin unor anexe cu pereți subțiri, construite simplu pe sol. Tot în suprafața săpată în 1951, s'au descoperit și 19 gropi, dintre care 18 datează din faza Cucuteni A și numai una este Cucuteni B. Majoritatea gropilor s'au găsit în preajma locuințelor și a anexelor din sectorul nordic și din dreptul movilei. În schimb, acestea lipsesc în spațiul fără de locuințe din sectorul sudic al suprafeței săpate. Forma gropilor în plan, delimitată în solurile galben murdar și galben, este mai mult sau mai puțin ovală. După secțiune, se deosebesc gropi neregulate, cu laturile oarecum în trepte, și gropi regulate, în formă de clopôt, sac și puț. Adâncimea gropilor, față de solul dela baza cărui au fost săpate, variază de obicei între 0,80 m și 1,80 m. Face excepție o singură groapă îngustă, în formă de puț, care depășește 5 m. Diametrul gurii gropilor variază și el între 1,10 m — 3,20 m. Gropile sunt umplute mai des cu soluri cafenii și mai rar cu soluri galbene sau negre. În solurile de umplutură ale celor mai multe gropi s'au găsit numeroase vase de lut ars, întregi și în stare fragmentară, figurine de lut ars, așchii de silex, sule de os, plăci de lut cu păioase, câteva pietre, cenușă, bucățele de chirpic și cărbune, oase de animale, coarne de cerb, scoici, etc. Numai în solul cafeniu, foarte compact, din groapa adâncă în formă de puț s'au găsit puține fragmente ceramice și în schimb, foarte multe bucățele de chirpic ars și o mare cantitate de cenușă.

Prin cercetările viitoare se vor aduce preciziuni relativ la forma și umpluturile gropilor din faza culturală Cucuteni B. În solul de culoare cafenie din singura groapă din această fază, descoperită până în prezent la Trușești, s'au găsit mai multe vase fragmentare, dintr'o fază târzie Cucuteni B, alături de resturile unui vas mare, din faza Cucuteni C.

În ceea ce privește scopul practic al acestor gropi, nu se pot face decât presupuneri. Astfel, gropile Cucuteni A din preajma locuințelor și a anexelor au fost săpate probabil pentru a se scoate pământul necesar chirpicilor, apoi ele au fost folosite pentru depozitarea resturilor din locuințele din apropiere și în primul rând a ceramicii. În legătură cu aceasta se constată că, în timp ce vasele pictate sunt întregi și deseori întregibile, majoritatea vaselor uzuale sunt într'o stare foarte fragmentară, neputându-se întregi decât în număr redus. Unele gropi s'au umplut încă din timpul locuirii Cucuteni A, altele după aceea, după cum o dovedesc atât resturile scurse din locuințele incendiate cât și unele fragmente ceramice Cucuteni B.

În ceea ce privește inventarul așezării Cucuteni A, predomină cera-

mica, ca de altfel în toate așezările culturii Cucuteni. Aceasta provine, în cea mai mare parte, din cu-prinsul locuințelor și mai ales din gropile de lângă locuințe. Se deosebesc trei specii de ceramică, și anume: pictată, cu decor adâncit și uzuală.

Ceramica pictată (fig. 2, fig. 3, 2 și 3, fig. 4, 1 și 2—2a) se caracterizează prin calitatea superioară a pastei, prin tricromie (alb, roșu și negru), tehnica negativă (benzi decorative albe cruțate din fondul alb al vasului cu culorile roșu și negru) și stil liber, care nu ține seama de părțile componente ale

Fig. 2

vasului. Se constată însă și devieri dela unele din aceste caracteristici. Astfel, unele vase pictate sunt confecționate dintr'o pastă mai puțin bună; decorul uneori este pozitiv, cele trei culori fiind aplicate una lângă alta și stilul este tectonic, adică ține seama de părțile componente ale vasului. Cele mai frecvente forme sunt paharele, castroanele, suporturile cu două orificii diametral opuse la partea superioară, cupele cu picior, bolurile, capacele, etc. În afară de acestea, un vas mic cu mici cupe (fig. 5), adăugate pe gura de formă pentagonală, reprezintă o formă nouă în inventarul ceramicii cucuteniene. Vasele sunt pictate la exterior sau interior și câteodată pe ambele fețe. Motivele spiralice și derivatele lor predomină, în comparație cu motivele meandrice, care sunt mai rare. În afară de acestea apar și unele elemente decorative noi. Astfel, este motivul foarte fantezist, derivat probabil dintr'o spirală, din interiorul unui bol. Deasemenea, ca și în așezarea dela Hăbășești, s'au găsit mai multe fragmente ceramice decorate cu benzi unghiulare, din dungi negre pe fondul alb. În legătură cu aceasta, este interesant de amintit că unele din fragmentele acestea dela Trușești prezintă pe aceeași față, sau pe dos, motive pictate cu roș și negru, pe fondul de culoare albă a vasului. Nu încapă deci nici o îndoială că specia de pictură caracterizată prin motive de culoare neagră pe fondul alb este contemporană cu ceramica tricromă Cucuteni A. În afară de acestea, unele din vasele pictate dela Trușești sunt însoțite și de elemente plastice, ca de exemplu capete de vite cornute, ca și în alte așezări cucuteniene.

De o deosebită importanță este ceramica cu decor adâncit (fig. 6, a, b, c), care se întâlnește alături de ceramica Cucuteni A. Tehnica pastei nu este însă atât de desăvârșită ca la ceramica pictată. Din repertoriul formelor fac parte numeroase vase-binocluri (fig. 3, 1), străchioare, vase mari piriforme, vase bitronconice (fig. 6, a, b, etc). Pentru

Fig. 3, 3

Fig. 3, 2

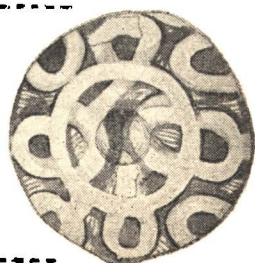
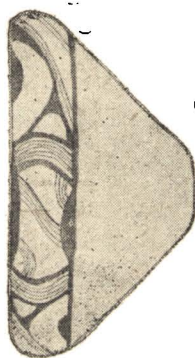

Fig. 4

Fig. 3, 1

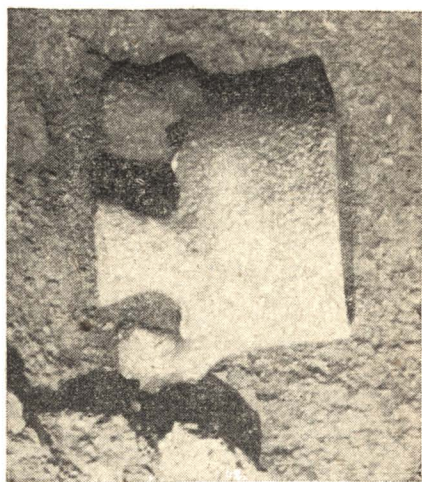
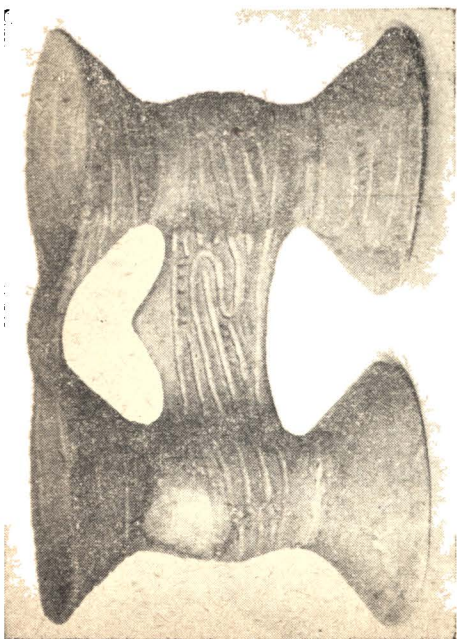

Fig. 5

această specie ceramică este caracteristic decorul lat, adâncit, efectuat probabil cu un bețișor mai mult sau mai puțin bont, sau cu un instrument neted la capăt. Decorul se distinge prin motive

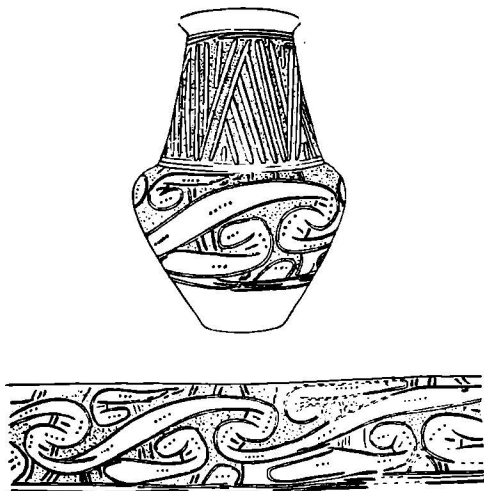

Fig. 6

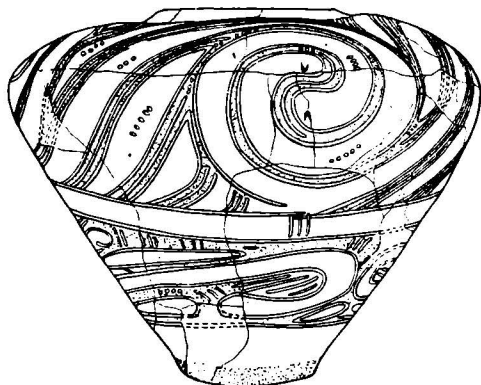

Fig. 6 a

spiralice, benzi unghiulare sau oval-ascuțite și adâncituri rotunde, ultimele fiind grupate de obicei pe banda spinală. Aceste motive decorative sunt asociate uneori cu caneluri, pictură roșie crudă și încrus-

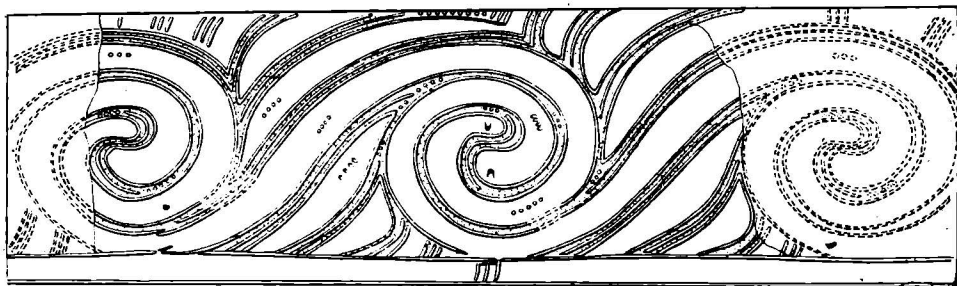

Fig. 6 b

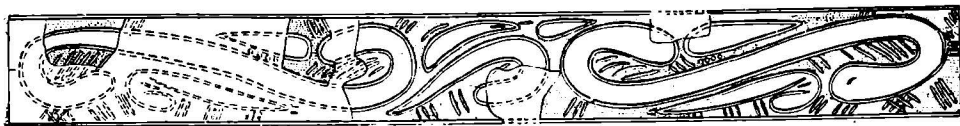

Fig. 6 c

tație cu alb. Motivele din puncte și din dungi înguste, adâncite, sunt mai rare. Tehnica decorului este negativă și pozitivă, ca și la ceramica pictată Cucuteni A. Motivele sunt cruțate de obicei din fondul

vasului cu ajutorul culorii roșii crude, care se aplică în interspațiile nelustruite. Tot din această grupă ceramică fac parte și câteva variante noi, care în afară de decorul adâncit, caneluri și pictură roșie crudă, folosesc pictura de culoare albă, castanie și neagră.

Ceramica uzuală se caracterizează printr'o pastă de calitate inferioară. La exterior are barbotină dispusă neregulat sau regulat, iar la interior se observă deseori dungile dela netezire. Din această pastă s'au confecționat vase de diferite forme și dimensiuni, prevăzute la exterior cu urechi perforate sau cu proeminențe.

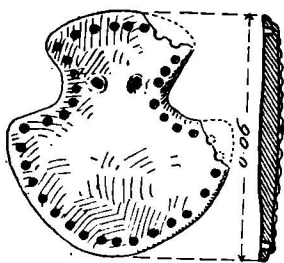

Fig. 7

În așezarea Cucuteni A, de la Trușești, în afară de ceramică s'au mai găsit obiecte de lut ars, piatră, os și metal.

Obiectele de lut ars sunt reprezentate prin plastica antropomorfă și zoomorfă, polonice pictate și o jucărie în formă de pasăre cu pietricele de calcar în interior.

Plastica antropomorfă se distinge printr'o tiguină feminină întreagă și numeroase fragmente de figurine feminine, cu decor incizat și adâncit și mai ales printr'o figurină plată (fig. 7), de tip troian, decorată pe margine de

jur împrejur cu mici proeminențe executate în tehnica „au repoussé”. Deasemenea, tot în legătură cu plastica antropomorfă trebuie pus și un bust de femeie, de dimensiuni neobișnuit de mari și cu capul spart, din vechime.

Plastica zoomorfă se caracterizează printr'o reprezentare uneori realistă a animalelor, ca de ex. a vitelor cornute, porcului, câinelui ș.a.m.d.

Din piatră s'au confecționat diferite unelte de producție. Numărul acestora este încă destul de redus. În cuprinsul locuințelor și în preajma lor, s'au găsit mai multe râșnițe și percutoare din piatră, câteva topoare plate de piatră și foarte puține așchii și lame din silex de culoare neagră.

Din os s'au găsit doar câteva sule.

În ceea ce privește metalul, în groapa de lângă colțul de NE al locuinței VI, s'a găsit un idol (fig. 8) plat de aramă, argintat, prevăzut cu două orificii în dreptul ochilor. Această piesă de metal este unică până în prezent la noi. Forma ei este foarte apropiată de a idolilor troieni, de lut ars, dintre care unul s'a găsit și la Trușești.

Din inventarul Cucuteni A, descoperit până în prezent în așezarea neolitică dela Trușești, rezultă că acolo este reprezentat un aspect al culturii Cucuteni A, caracterizat în primul rând prin asocierea dintre ceramica pictată Cucuteni A și aceea tripoliană, cu decorul lâng adâncit.

O ceramică similară, cu decor adâncit, s'a descoperit în Vestul R.S.S. Ucraina, și anume în unele așezări tripoliene de pe cursul mijlociu al

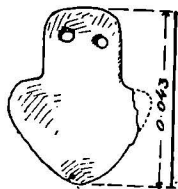

Fig. 8

Nistrului şi Bugului, care datează din fazele A şi B I din clasificarea T. P a s s e c ¹. Acolo se cunosc însă foarte puţine cazuri în care această specie ceramică apare laolaltă cu ceramica pictată, tricromă, ca de ex. la Danabani şi Sabatinovca, unde ceramica pictată este puţină.

Ceramica cu decor larg adâncit a mai fost semnalată şi pe teritoriul R.P.R., în unele aşezări Cucuteni A, ca de ex. la Ruginoasa ² sau Hăbăşesti ³, fără însă a se putea preciza dacă aparţine sau nu fazei culturale Cucuteni A. Prin săpăturile recente dela Truşeşti s'a dovedit în mod sigur contemporaneitatea acestor două specii ceramice.

Specia ceramică cu decor lat, adâncit, dela Truşeşti s'a dezvoltat din ceramica precucuteniană, care se pare că a fost destul de bine reprezentată în Nordul Moldovei, după cum ne-o dovedesc descoperirile recente dela Glăvăneştii-Vechi, Larga Jijia şi Vlădeni, toate localităţi din raionul Iaşi.

Pentru moment nu se pot preciza fazele de evoluţie ale acestei specii ceramice. Se constată doar că la Truşeşti, ea este asociată cu o ceramică pictată, care în afară de elementele principale ale culturii Cucuteni A, prezintă şi unele trăsături originale, care se vor desvolta în faza următoare, ca de ex. dinamismul în reprezentarea unor motive decorative şi îndepărtarea în acest fel dela canoanele stilului Cucuteni A, poate în urma contactului cu specia cu decor lat adâncit, apoi motivele din dungi brune pictate pe fondul de culoare albă ş.a.m.d.

Pornindu-se dela aceste indicaţiuni cât şi dela alte consideraţiuni generale, s'ar putea bănuî că asocierea dintre cele două specii ceramice datează dintr'o fază mai târzie a culturii Cucuteni A.

În această vreme, triburile neolitice trăiau în locuinţe bine construite din lemn şi lut, în aşezări întinse, prevăzute câteodată cu unul sau două şanţuri de apărare, în porţiunea de teren mai uşor accesibilă. Uneori, prin mărirea familiei se lărgea şi locuinţa, prin adăugire de noi încăperi, necesare gospodăriei.

Ocupaţia economică principală era cultura primitivă a plantelor, care se făcea cu unelte de producţie primitive, ca topoarele din corn de cerb şi piatră.

Creşterea vitelor, deşi se practica pe scară întinsă, nu se dezvoltase încă atât de mult ca în perioada dela sfârşitul Neoliticului şi începutul Bronzului.

În afară de aceste activităţi economice, oamenii din aşezarea neolitică dela Truşeşti îşi mai procurau hrana cu ajutorul pescuitului şi culeşul de molusce.

În ceea ce priveşte meşteşugurile, s'a dezvoltat în primul rând olăria, care se execută la faţa locului. Prelucrarea pietrei, a silexului şi a osului se pare că a fost ceva mai redusă. În schimb s'a lucrat mult lemnul, necesar construcţiei locuinţelor. Ţesutul era cunoscut, după cum ne-o arată urmele de pe fundul unor vase.

¹ T. S. P a s s e c, *Periodizarea aşezărilor tripoliene*, în *Materiale şi Cercetări de Arheologie a U.R.S.S.*, Nr. 10, 1949, fig. 8, 1—5 (Borisovca), fig. 1, 2, 5 (Crasno-stavcsca), fig. 19, 7—9, 11, 13 (Sabatinovca).

² Cf. Hortensia Dumitrescu, *La station préhistorique de Ruginoasa, în Dacia III—IV (1927—1932)*, fig. 16, 6.

³ Cf. *Studii şi cercetări de Istorie Veche*, II, 1951, Nr. 1, p. 83, nota 9.

Asemănările din inventarul așezărilor tripoliene și cucuteniene dovedesc relații continue și nu trecătoare între triburile neolitice tripoliene și cucuteniene¹. În afară de acestea, prezența idolilor troieni în unele așezări cucuteniene ne indică că au fost legături și cu triburile mai îndepărtate, în Estul Egee și Asia Anterioară.

Inventarul din vremea locuirii B constă numai din ceramică (fig. 4, 3 a și b, fig. 9), găsită atât în regiunea locuințelor Cucuteni A, cât și într-o groapă Cucuteni B de lângă marginea de N a locuinței II. Această

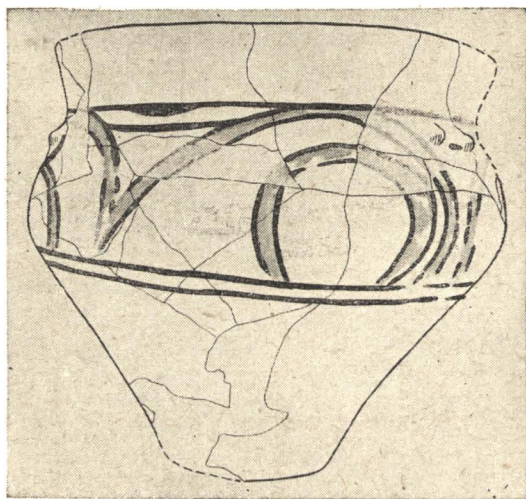

Fig. 9

ceramică se caracterizează printr-o pastă ceva mai puțin consistentă, prin decor pozitiv și stil tectonic. Din repertoriul formelor, se disting vase bitronconice sau cu marginea îndoită, vase mari cu marginea răsfântă și cu umărul dezvoltat. Alături de decorul brun executat pe fondul vasului sau pe un înveliș de culoare albă, se întâlnesc și motive pictate cu roșu și brun, ca în stilul Ț.

Vasele Cucuteni B, descoperite până în prezent la Trușești, datează dintr-o fază târzie a culturii Cucuteni B. Tot din această fază datează și specia ceramică Cucuteni C, găsită împreună cu ceramica Cucuteni B și care se caracterizează atât prin scoicile pisate din pastă cât și prin urmele dela netezire de pe marginile vaselor.

MOVILA

În sectorul de SE al suprafeței săpate se află o movilă, înaltă de 0,90 m și cu diametrul maxim de 22 m. Conturul actual al bazei movilei nu a putut fi urmărit decât parțial, deoarece terenul urcă în dreptul la-

¹ T. S. Passec, *Periodizarea așezărilor tripoliene*, în *Materiale și Cercetări Arheologice a U.R.S.S.*, Nr. 10, 1949, p. 54.

puține oase de animale. Solul acesta se deosebește de depunerea Cucuteni A, pe care o suprapune, atât prin consistență, cât și prin culoarea mai închisă. Nu se poate preciza dacă acest sol s'a depus neîntrerupt peste stratul Cucuteni A sau eventual a fost adăugat intenționat peste nivelarea terenului, mai ales că în acest loc partea superioară a stratului Cucuteni A este destul de neregulată.

Peste acest sol s'a construit o movilă, care se deosebește prin sistemul ei de construcție. Astfel, în centru, este o movilă probabil ovală, înaltă de 1,20 m și cu diametrul maxim păstrat de 12,50 m. din cernoziom romanat care prezintă pete de oxizi de fier și impresiuni de vegetație, în care s'au găsit foarte puține fragmente ceramice Cucuteni A, B, și C și câteva bucăți de chirpic. De jur împrejurul acestei movile, pe poalele ei și pe o porțiune din afară, este un brâu lat format din pământ de umplutură scos din așezare, care conține o cantitate mai mare de fragmente ceramice Cucuteni A și B, câteva bucăți de vatră și bucăți din plăci de lut ars, precum și mai multe rânduri suprapuse de bucăți de chirpic, grupate în două secțiuni arcuite lângă laturile de V și E ale movilei. Bucățile de chirpic provin din pereții și podețele locuințelor arse din așezare și nu formează o masă unitară și compactă, fiind cuprinse în pământul de umplutură al movilei.

Nu se poate ști dacă cele două porțiuni de chirpic sunt izolate sau fac parte dintr'un brâu care a înconjurat movila. În pământul de umplutură din sectorul nordic nu s'a mai găsit nici o altă porțiune de chirpic ars, iar observațiile asupra bucăților de chirpic din sectorul sudic nu sunt suficient de concludente, din cauza deranjamentelor ulterioare.

Forma și dimensiunile movilei, cu pete de oxizi de fier și impresiuni de vegetație, și ale brâului împrejmuitor din pământ de umplutură au fost determinate cu precizie, în sectorul nordic al movilei și cu aproximație, în cel sudic.

Peste pământul de umplutură al movilei s'a depus stratul de cernoziom cu humus care suprapune stratul Cucuteni A din așezare.

În cuprinsul movilei s'au găsit numai câteva morminte de înhumatie cu schelete chirchice, care fac parte din cimitirul hallstattian, și un mormânt cu scheletul în poziție întinsă, cu capul la N și picioarele la S, răvășit în parte de un gang de animal. Acest mormânt, fără nici un element de inventar, datează probabil dintr'o epocă mai nouă, care nu poate fi precizată.

Nu s'a găsit nici un mormânt din vremea movilei, deși s'a cercetat suprafața ei prin șanțuri înguste la intervale de câte un metru, săpate până la adâncimea de peste 3 m. Aceasta nu exclude totuși posibilitatea ca să fi existat unul sau chiar mai multe morminte, aproximativ în centrul movilei, care au fost apoi distruse de două gropi mari și adânci, mai noi decât movila, probabil moderne, care se întretaie în acest loc.

În legătură cu datarea movilei s'au făcut câteva observații. Astfel, prezența fragmentelor ceramice Cucuteni B, în pământul de umplutură al movilei, ne arată că movila de pe Țugueta — ca și movilele dela Glăvăneștii-Vechi și Corlăteni — este mai nouă decât faza culturală

Cucuteni B. De asemenea, faptul că porţiunea de chirpic de pe latura de Vest a movilei a fost întreruptă de groapa unui mormânt hallstattian, ne dovedeşte că movila este mai veche decât cimitirul hallstattian. În acest lung interval de timp, probabil că movila datează din perioada de tranziţie dela Neolitic la epoca Bronzului, sau poate chiar dela începutul epocii Bronzului, când se plasează în timp complexul înmormântărilor cu ocră din movile.

CIMITIRUL HALLSTATTIAN

La capătul vestic al aşezării, şi numai în jumătatea dinspre Sud, pe un teren neted, s'au găsit 49 morminte de înhumatie cu scheletele în poziţie chircită, dintre care 47 individuale şi 2 duble.

Primele morminte s'au descoperit întâmplător mai de mult, cu prilejul săpăturilor dela lutăria de pe latura de Sud a terenului. Nu avem însă nici o informaţie relativ la numărul şi inventarul mormintelor distruse cu prilejul acestor săpături.

În 1943, în urma sondajilor amintite, întreprinse pe Țugueta, s'au găsit patru morminte înspre capătul vestic al aşezării, la adâncimea medie de circa 1 m. În ceea ce priveşte inventarul acestor morminte, s'a găsit un singur vas în formă de strachină mică, care se păstrează în colecţiile Muzeului de Antichităţi din Iaşi.

Cercetări mai ample s'au făcut pentru prima dată în acest cimitir în anul 1951. Cu acest prilej s'a urmărit să se sape porţiuni mai mari, pentru a se putea reconstitui planul mormintelor din sectorul săpat şi a se obţine cât mai multe date pentru determinarea şi încadrarea cronologică a aspectului cultural, documentat în acest cimitir. Pentru aceasta, s'au cercetat mai intens două sectoare; unul la capătul de Vest al aşezării şi altul, mai la Est, în regiunea movilei de lângă latura de Sud a aşezării.

La capătul de Vest al aşezării, s'a săpat o suprafaţă de cca 400 m², cuprinsă între capătul vestic al aşezării şi marginea de Est a lărgirii şanţului 2 Sud. În acest sector s'a lăsat nesăpat numai peretele de Vest al şanţului 1 Sud, lat de 1 m, care, după umpluturile din profilul peretelui vestic, corespundea în parte cu şanţul transversal dela capătul de Vest al aşezării, săpat în 1943.

Atât în această suprafaţă, cât şi în şanţul L şi în preajma iocuinelor 1 Nord şi 5 Nord, s'au descoperit 34 morminte individuale (fig. 11) (nr. 1—27; 43—49), dispuse în mai multe şiruri oblice, dela NV la SE.

În regiunea movilei, pe un spaţiu mai restrâns, de cca 150 m², s'au găsit 15 morminte (nr. 28—42) — dintre care două duble (fig. 12) (nr. 31, 38) — care se aflau în mai multe şiruri oblice dela NV la SE.

Fig. 11

Până în prezent s'au săpat aproximativ două treimi din ce s'a mai păstrat din cimitir. În viitor urmează să se sape și restul de o treime, în care se cuprinde: porțiunea dela Vest de locuința 1 Nord, toată partea dintre marginile de Sud ale locuințelor 1 Nord și 5 Nord și toată suprafața dintre șanțul 2 Sud și marginea de Vest a movilei. În afară de acestea, nu este de loc exclus ca să se mai găsească unele morminte în marginea de Sud a așezării, în dreptul movilei și poate chiar mai la Est.

În felul acesta se va putea obține planul cimitirului. Din nefericire acest plan va fi incomplet, deoarece o bună parte din mormintele de pe latura de Sud a cimitirului au fost distruse cu prilejul săpăturilor dela lutăria din acest loc.

Porțiunea păstrată din cimitir este oblică față de forma terenului actual. Majoritatea mormintelor au fost săpate într'un sector al așezării neolitice, în care nu au fost locuințe, ci ici și colo câte o construcție secundară. Numai câteva morminte, de pe latura de Nord a cimitirului, au fost săpate în preajma locuințelor 1 Nord și 5 Nord. În sectorul movilei, unele morminte au fost săpate în învelișul de pământ al movilei, iar altele lângă o platformă de chirpic ars, subțire și puțin compactă. Deci, movila nu a fost ocolită de cimitir, ci din contra, o porțiune din ea a fost folosită pentru mormintele din acest sector al cimitirului.

Din planul mormintelor descoperite până acum, rezultă că mormintele sunt dispuse în patru șiruri oblice, mai mult sau mai puțin regulate, orientate NV-SE. Astfel în sectorul vestic al cimitirului se disting trei șiruri mai strânse și un al patrulea mai desfăcut spre Sud. Aceste trei șiruri sunt perfect drepte și nu sunt constituite din schelete așezate

numai pe o singură parte, pe dreapta sau pe stânga. Mai mult încă, în acest sector al cimitirului, indiferent de șiruri, s'au găsit porțiuni mai mari cu scheletele așezate pe dreapta, alături de altele culcate pe stânga. Deasemenea, nici intervalele dintre scheletele unui șir ca și acelea dintre șiruri, nu sunt constante. Astfel, scheletele dintr'un șir sunt așezate la distanțe ce variază între 1,50 m și, în unele cazuri, chiar peste 4 m, unele de altele; iar între șiruri unele intervale cuprind între 2 și 4 m. În afară de aceasta, între rândurile 3 și 4, se vede un interval mai mare fără de morminte.

Fig. 12

În sectorul movilei, mormintele sunt dispuse tot în patru șiruri și în general, cam la aceleași intervale într'un șir. Fac excepție doar două morminte alăturate (nr. 34 și 35). În schimb, șirurile sunt mai neregulate și mai apropiate între ele, decât în sectorul vestic.

Adâncimea mormintelor variază între 0,53 m și 1,48 m. Majoritatea scheletelor zac între 0,53 m și 1,10 m adâncime și numai puține între 1,10 m și 1,50 m. Cele mai adânci morminte sunt acelea săpate în pământul de umplură al movilei. În acest caz gropile au fost săpate până în solul vegetal vechi, cam până la aceeași adâncime la care au fost săpate unele din mormintele din restul cimitirului.

Scheletele de copii au fost îngropate în majoritatea cazurilor la adâncimi mai mici, până la 0,90 m și numai în mod excepțional la adâncimi mai mari. În schimb, scheletele de adolescenți și maturi sunt mai numeroase la adâncimi mai mari, dela 0,90 m până la 1,48 m, decât până la 0,90 m.

În majoritatea cazurilor nu s'au putut observa gropile mormintelor, deoarece cele mai multe au fost săpate în solul cafeniu al stratului Cucuteni A, în solul vegetal vechi și uneori în solul galben murdar.

Numai la patru morminte din regiunea movilei s'au putut observa gropile în care zăceau scheletele (mormintele 31, 34, 35 și 36). Dintre aceste morminte, trei mai adânci (1,35 m—1,48 m) au fost săpate în pământul de umplură al movilei până la solul vegetal vechi cu vinișoare de culoare albă. Deosebirea gropilor mormintelor în dreptul movilei ar putea eventual să fie în legătură și cu condițiile de zăcere deosebită ale solurilor, în urma construirii movilei. Gropile mormintelor sunt rectangulare și au colțurile rotunjite. Ele au fost umplute cu un sol cenușiu ceva mai închis decât acela cafeniu în care au fost săpate.

Tot în regiunea movilei, gropile a două morminte alăturate (nr. 34 și 35) se ating. În acest caz este dificil să se afirme cu siguranță care din cele două gropi s'a săpat mai întâi, deoarece în ambele gropi este același pământ de umplură de culoare cenușie ceva mai închisă. Pare mai probabil ca groapa mormântului dela Vest (nr. 34) să fi fost săpată mai întâi și apoi s'a săpat groapa mormântului dela Est (nr. 35). Așa s'ar explica eventual și lipsa unei bune părți din osul iliac stâng al scheletului din mormântul dela Vest, ca și lipsurile din coloana vertebrală a aceluiași schelet.

Starea de conservare a scheletelor descoperite este de cele mai multe ori bună sau bună-mai puțin și numai în puține cazuri rea. Scheletele cele mai bine păstrate s'au găsit în sectorul nordic. Orientarea scheletelor nu este constantă. Majoritatea sunt orientate NNW—SSE și numai foarte puține N-S sau E-V. De asemenea, cele mai multe schelete culcate pe stânga au privirea către VSV sau NNW, iar acelea culcate pe dreapta către ENE sau NNE.

În ceea ce privește vârsta, jumătate din numărul total al scheletelor descoperite sunt de oameni maturi, iar restul, în proporție aproape egală, de copii și adolescenți. Procentajul pe sexe se va putea face numai după determinările antropologice.

În mormintele individuale, 23 schelete erau culcate în poziție chir-cită pe partea dreaptă și alte 22, în aceeași poziție, pe partea stângă. Nu se poate face nici o deosebire după vârstă, deoarece atât scheletele de copii, cât și cele de adolescenți au fost culcate indiferent pe o parte sau alta.

Majoritatea scheletelor, în special de copii și maturi, sunt culcate

în poziție chircită accentuată și numai puține, în poziție foarte accentuată sau moderată. În genere chircirea moderată e mult mai rară.

Poziția mâinilor este variată. În cele mai multe cazuri, ambele mâini sunt indoite din cot și au labele aduse în fața feții. În alte cazuri, s'au observat următoarele poziții ale mâinilor: ambele pe piept; una în fața feții și alta sub picioare; una în fața feții și alta pe piept; una pe piept și alta sub picioare și chiar ambele pe pântec.

În ceea ce privește poziția picioarelor, se constată că în mai multe cazuri piciorul drept este chircit ceva mai mult decât acela stâng.

Poziția schelelelor în cele două morminte duble este și ea diferită. Astfel, într'un mormânt, scheletele — probabil de mamă și fiică — sunt așezate spate în spate; iar în alt mormânt, cele două schelete de oameni maturi, probabil bărbat și femeie, au fost așezate în aceeași poziție, pe partea stângă și cu bustul în jos.

Numai în 34 morminte, din cele 49 descoperite în 1951, s'au găsit elemente de inventar. Astfel, 23 morminte conțineau câte un singur vas de lut ars, 9 morminte, două vase de lut ars, un mormânt, un vas de lut ars și o verigă mică de aur și un altul, o grămadă de arșice. Elementele de inventar s'au găsit și în mormintele de copii și adolescenți dar mai ales în cele de oameni maturi. Mormintele cu două vase aparțin aproape exclusiv oamenilor maturi.

În unele cazuri, vasele erau introduse în mormânt cu una sau cu ambele toarte rupte ritual.

De cele mai multe ori vasele erau așezate în mormânt în regiunea capului, în fața feții sau în spatele capului și numai foarte rar în dreptul mâinilor, între mâini sau între cot și picioare.

Arșicele, în număr de 14, au fost așezate în două rânduri suprapuse, formând o grămăjoară între umărul stâng și occipital.

Veriga de aur găsită în dreptul urechii stângi zăcea între condilul temporalului și brațul mandibulei.

În ceea ce privește ceramica, vasele sunt confecționate dintr-o pastă neagră mai bună și alta inferioară. Între aceste două calități de paste trecerea este gradată. În genere pasta bună este mai unitară, mai bine frământată și mai consistentă decât aceea inferioară. Indiferent însă de calitatea pastei, vasele sunt poroase, au culoarea cafenie sau cenușie la exterior și prezintă pete dela flambare.

Majoritatea vaselor sunt bitronconice (fig. 13) simple sau cu pântecul mai mult sau mai puțin accentuat și cu pereții arcuiți înspre fund. În legătură cu vasele bitronconice pot fi puse vasele cu pereții rotunjiți, cu sau fără profilare în dreptul gurii și al fundului. Cele mai multe din aceste vase sunt mai mult late decât înalte și numai câteva sunt mai puțin late, din care motiv par și mai înalte. În genere, vasele au o bună stabilitate, datorită fundului mai mult sau mai puțin desvoltat. De asemenea, majoritatea vaselor sunt prevăzute cu două toarte supraînălțate și numai foarte puține sunt fără toartă sau au numai o singură toartă.

Toartele supraînălțate sunt și ele de două feluri: cu creastă (fig. 13, 3) sau cu butoni desvoltati organic din toartă (fig. 14). În ambele cazuri toarta este trasă pieziș din marginea vasului și se lățește înspre

partea ei inferioară care este fixată de cele mai multe ori pe maximul de rotunjime al vasului sau uneori puțin deasupra lui.

Toartele cu creastă variază după secțiunea capătului superior al toartei, care poate fi triunghiulară, sau triunghiulară și cu o prelungire în sus, mai mult sau mai puțin înaltă, obținută prin presiunea executată cu mâna asupra capătului superior al toartei. În afară de aceasta, în câteva cazuri capătul superior al toartei este de secțiune plan-convexă.

Se deosebesc, de asemenea și mai multe variante de toarte cu buton. Astfel sunt toarte cu butonul plat, mai mare sau mai mic, de secțiune plan-convexă (fig. 14) și toarte cu butonul cilindric, incipient (fig. 13, 1)

Fig. 13

sau mai dezvoltat. Butonul plat se dezvoltă direct pe capul superior al toartei și nu pe o prelungire de pe el, ca la unele vase din Transilvania¹.

Cele mai frecvente sunt vasele cu capul toartelor de secțiune triunghiulară și apoi vasele cu butoni cilindrici dezvoltați pe capul toartelor. În schimb, un număr foarte mic de vase sunt prevăzute cu butoni plați sau cu o prelungire mai mult sau mai puțin înaltă (fig. 13,2) pe capul superior al toartelor. În majoritatea cazurilor, banda toartelor este

¹ De ex. vasele dela Jigodin și Turia din Muzeul Secuiesc dela Sf. Gheorghe.

anume în subfazele Uriul-Domănești și Tăuteu-Guruslău, care se plasează la sfârșitul mileniului II și începutul mileniului I î.e.n.¹

Acest grup cultural în Transilvania nefiind încă studiat, nu putem ști dacă acolo această datare este valabilă pentru tot grupul sau numai pentru o fază târzie de evoluție. În acest din urmă caz nu ar fi exclus ca începutul grupului să fie plasat mai înainte și anume în faza de tranziție dela Bronzul mijlociu la Bronzul târziu, fiind în acest fel contemporan cu depozitele dela Forro, Felsöbalog și Rimaszombat și cu depozitul-turnătorie, mai mare, dela Spiske Podhradie de pe muntele Drevenik din Slovacia.

Intr'un caz sau altul, grupul de morminte din Transilvania nu trebuie considerat izolat, ci în legătură cu depozitele de bronzuri și așezările contemporane din Transilvania.

Cimitirul dela Trușești, pr'in analogie cu descoperirile din Transilvania, datează tot dela sfârșitul Bronzului și începutul Hallstattului. Ceramica din inventarul mormintelor este de origine locală, prezentând legături cu ceramica culturii Monteoru din epoca Bronzului. Dealtfel, după cum s'a arătat încă mai de mult, și majoritatea vaselor din mormintele din Transilvania, după aspect și alte caracteristici, aparține tot unei culturi locale hallstattiene. De asemenea și ritul funerar, morminte de înhumatie cu schelete în poziție chiricită, poate fi pus în legătură cu un fond autohton mai vechi din epoca Bronzului. Acest rit se menține apoi în Moldova și mai târziu în plină epocă hallstattiană, după cum ne-o dovedesc mai ales mormintele din cimitirul dela Stoicani (raionul Tg. Bujor, regiunea Galați)².

Contemporan cu cimitirul dela Trușești, în Moldova este depozitul de bronzuri dela movila Răbâii, din teritoriul comunei Răsești (raionul Huși, regiunea Bârlad), în inventariul căruia se află un ac cu patru proeminente pe cap, ca în cimitirul dela Cluj și în alte descoperiri din Bronzul târziu din Transilvania. Un ac din aceeași serie s'a descoperit recent și în cuprinsul unor resturi de locuire hallstattiană de pe locul numit „pe țarină” dela Corlăteni.

Așezarea oamenilor din acest cimitir trebuie căutată pe resturile de terasă din albia majoră a Jijiei, cunoscută în regiune sub numirile „la movilă” și „la capac”. De pe aceste locuri s'au adunat deja o serie de fragmente ceramice hallstattiene, dintre care unele au tortițe cu creastă sau cu buton, iar altele marginea întărită cu o dungă orizontală în relief, ca și unele fragmente ceramice din așezările hallstattiene dela Corlăteni, Larga Jijia și Cârlig. Ultimele din raionul Iași fac parte din așezările cunoscute sub numele de *zolniki* (= mobile de cenușă), care sunt caracteristice pentru Hallstattul din Sudul U.R.S.S.

Cu prilejul cercetărilor care se vor efectua în 1952, atât în cimitirul dela Trușești pentru epuizarea lui, cât și în așezările hallstattiene din preajmă, se vor putea preciza mai bine originea, legăturile, fazele de evoluție și cronologia aspectului cultural hallstattian dela Trușești. De asemenea, tot atunci se vor determina caracteristicile social-econo-

¹ Pentru aceste subfaze vezi M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozitul de bronzuri dela Bârsana*, în *Anuarul Institutului de Studii Clasice*, V, 1949, p. 273, notele 1 și 2.

² Cf. *Studii și cercetări de Istorie Veche*, I, 1950, Nr. 1, p. 63 sq.

mice ale triburilor hallstattiene din această regiune din Nordul Moldovei. În legătură cu aceasta, în cimitirul dela Trușești nu s'a constatat până în prezent o grupare a mormintelor pe cartiere sau după starea socială. Deasemenea, în inventarul mormintelor descoperite nu se reflectă diferențieri social-economice, exceptând doar un singur mormânt în care s'a găsit o verigă mică de aur.

Aspectul acesta cultural, dela sfârșitul Bronzului și începutul Hallstattului din Moldova, aparține unor triburi locale sedentare și probabil de caracter pașnic.

În genere, se pare că aspectul culturii materiale al triburilor locale din această vreme din Moldova este mai puțin evoluat în comparație cu acela al triburilor halstattiene timpurii din alte regiuni ale țării, și în primul rând din Transilvania. Acolo dezvoltarea Hallstattului timpuriu se datorește mai ales metalurgiei bronzului, care a fost desigur în strânsă legătură cu materia primă, arama, care se găsește în aceste regiuni. În Moldova lipsind această materie primă, nu s'a dezvoltat o metalurgie a bronzului. Obiectele de bronz găsite acolo din prima epocă a Fierului provin, probabil — pe calea schimburilor — dela triburile de pe teritoriul Transilvaniei și al U.R.S.S., care cunoșteau și practicau această metalurgie. Prin aceste relații economice, fondul autohton mai vechi și conservator, atât în ceea ce privește ceramica, cât și ritul funerar, a venit în contact cu un element progresist: metalurgia bronzului, care va contribui la accelerarea procesului de descompunere a orânduirii gentilice patriarhale din această regiune.

RESTURI DIN EPOCA MIGRAȚIILOR

În sectorul sudic al suprafeții săpate, imediat la Vest de șanțul 1 S și la mijlocul distanței dintre șanțurile 1 S și 2 S, s'au găsit următoarele obiecte din epoca migrațiilor (sec. IV e.n.): un fragment de toartă de amforă, o zăbală de fier și o cataramă de bronz, de tip sarmatic, cu veriga prinsă de o placă rectangulară, terminată cu un capăt îngust.

Tot din aceeași epocă datează și un mormânt de înhumatie, în care scheletul era răvășit și avea calota deformată intenționat, mormânt descoperit lângă latura de S a gropii de lângă anexa locuinței III, la 1,80 m adâncime față de nivelul solului actual. Pe craniu s'au găsit trei aplice de bronz din plăci subțiri triunghiulare terminate cu un capăt oval, prevăzute cu trei orificii la extremități și decorate pe margine de jur împrejur cu proeminente mici executate în tehnica „au repoussé”. În afară de acestea, printre oasele scheletului s'au găsit mai multe mărgelile de sticlă, dintre care unele poleite cu aur și una spiralică de bronz, risipite dintr'un șirag, purtat probabil la gât.

Din această dare de seamă asupra săpăturilor arheologice dela Trușești din 1951 se desprind o serie de rezultate, deosebit de importante pentru treapta mijlocie a barbariei din Nordul Moldovei.

În primul rând aceste rezultate privesc așezarea neolitică din faza Cucuteni A, care este obiectivul cel mai important de pe Țugueta.

Triburile neolitice, care au locuit în această așezare, au avut strânse legături cu triburile tripoliene și chiar cu triburile mai îndepărtate, din Estul Mediteranei și Egeea, după cum o dovedesc idoli de tip troian.

Rezultatele obținute până acum la Trușești impun continuarea cercetărilor. În primul rând va trebui să se termine suprafața începută în 1950 și apoi să se sape în continuare spre Est, lămurindu-se întinderea așezării și eventual fortificarea ei cu unul sau mai multe șanțuri de apărare, ca și alte așezări neolitice cucuteniene. În felul acesta, în 1952 se va obține planul complet al urmelor de locuire dintr-o suprafață mai mare și se vor putea verifica și completa datele relative la sistemul de construcție a locuințelor. În afară de aceasta, pentru o mai bună precizare a aspectului hallstattian din cimitirul de pe Țugueta va trebui să se extindă cercetările și în așezarea hallstattiană din vale, de pe terasa-grind „la movilă”.

VALEA JIJIEI IV

SĂPĂTURILE DELA CORLATENI (DOROHOI)

Șantierul Valea Jijiei și-a continuat și în acest an lucrările începute în anul 1949 la Corlăteni, Dorohoi. S'a săpat în așezarea numită de localnici „pe țarină”, care aparține epocii orânduirii comunei primitive. Primele sondagii făcute în 1949¹ au avut ca rezultat identificarea unei așezări din faza de tranziție a culturii ceramice pictate, denumită Cucuteni-A-B, și a unui strat de cultură din vremea migrațiunii popoarelor. În 1950 s'au reluat săpăturile²: așezarea a fost secționată transversal prin șanțul I, săpătura concentrându-se în partea de NV și SV, unde s'au desvelit ruinele a șapte locuințe neolitice și una din epoca prefeudală (sec. IV e.n.). Totodată s'a constatat prezența unui strat de cultură din prima epocă a Fierului. Atenția colectivului a fost îndreptată în prima linie asupra locuirii neolitice. Gruparea locuințelor îngăduia ipoteza unei dispoziții circulare a întregii așezări și observațiile făcute în cursul lucrărilor au deschis un număr de probleme a căror rezolvare rămăsese rezervată cercetărilor viitoare.

Săpăturile din anul 1951 au reluat în primul rând problemele legate de așezarea neolitică și în al doilea rând pe cele legate de locuirea din prima epocă a Fierului și de cea prefeudală. Lucrările au fost executate între 1 Iunie și 3 Septembrie. În cele ce urmează vom prezenta pe scurt rezultatele campaniei de săpături din 1951, tratând separat cele patru nivele de locuire întâlnite la Corlăteni.

Epoca neolitică

În stratul de cultură Cucuteni A-B s'au descoperit resturile a șapte locuințe dintre care cele notate cu nr. 1, 2, 3, 4, sunt grupate în regiunea de NV, iar cele numerotate 6, 7, 8, în partea de SV a așezării (vezi planul dela fig. 1). S'a continuat cercetarea problemelor puse în cam-

¹ S.C.I.V., I, 1, 1950, p. 30 și urm.

² S.C.I.V., II, 1, 1951, p. 68 și urm.

pania trecută, în legătură cu modul de construcție al caselor și cu organizarea în general a vieții în cuprinsul aşezării neolitice, adăugându-se un număr de date noi cu privire la aceste probleme. Ipoteza grupării de ansamblu a locuințelor în cerc, făcută în campania trecută, a fost urmărită și întărită de cercetările făcute anul acesta. Locuințele se continuă din colțul de NV al aşezării spre E: sunt cele notate cu nr. 1, 2, 3. La N de locuințele notate cu 2/1951 și B/1950-1951, s'au atins, pe latura de Vest a săpăturii, resturi din ruinele altor locuințe a căror situare vine în sprijinul ipotezei noastre.

În colțul de SV al aşezării, casele se grupează pe latura ei de Sud. Spațiul cuprins însă între cele două regiuni săpate, cea dela NV și cea dela SV, spațiu cercetat prin șanțurile XV, XVII, XXIV și XVIII, se dovedește lipsit total de orice rest de locuință Cucuteni A-B. Acest loc liber pare să fie centrul sau „piața” în jurul căreia s'au grupat locuințele.

Ruinele caselor desvelite sunt în genere podele dreptunghiulare construite pe trunchiuri de lemn aşezate pe direcția axului scurt al podelelor. S'a observat în mai multe cazuri, și anume pe latura lungă a locuinței, în porțiunea în care marginea podelei a fost perfect păstrată, putându-se astfel vedea golurile lăsate în lipitură de capetele trunchiurilor, cum această lipitură de lut se termină fără să fi învelit capetele trunchiurilor de lemn. Observația aceasta arată că extremitățile trunchiurilor de lemn nu erau libere. Aceasta s'ar datora poate faptului că întreaga talpă de trunchiuri a podelei era îngropată în pământ; în acest caz capetele trunchiurilor se sprijineau de pereții casetei săpate pentru îngroparea lor și nu puteau fi acoperite de lipitura de lut a podelei. În sprijinul acestei ipoteze vine și faptul că lipitura de lut a pereților zace la același nivel cu lipitura podelei și nu la nivelul pe care au stat trunchiurile de lemn. Observația va trebui verificată prin secțiuni, atunci când vom întâlni o situație mai clară.

O altă problemă, care se schișase încă de anul trecut, era aceea a modului în care au fost construiți pereții. Din observațiile făcute până acum constatăm în primul rând că erau folosite în acest scop nuele. După urma pe care acestea au lăsat-o pe lipitura de lut, se pare că erau aşezate una lângă alta și nu împletite. În numeroase cazuri ni s'au păstrat dealungul marginilor podelei resturi din lipitura de lut a pereților și anume talpa acestei lipituri (fig. 2, 2); ea zace direct pe pământ și este alcătuită de fapt din două lipituri care erau aplicate din două părți pe șipci sau nuele aşezate dealungul laturilor podelei. Presupunem că la anume distanțe erau aşezați pari verticali, care se încheiau între ei cu șipci sau pari aşezați orizontal și ale căror urme s'au păstrat pe cele două lipituri alăturate. Șipcile și parii erau aşezați la distanțe de câțiva cm de marginea podelei, deoarece șipca orizontală apare îmbrăcată cu lut, și pe latura ei dinspre podea și în afară. Într'un singur caz ni s'au păstrat resturi din lipitura pereților pe latura scurtă a unei locuințe; lipitura arăta urma unor lemne despicate și aşezate pe o direcție care cade perpendicular pe latura casei. Nu știm în ce măsură această observație trebuie socotită drept o indicație certă și în ce sens.

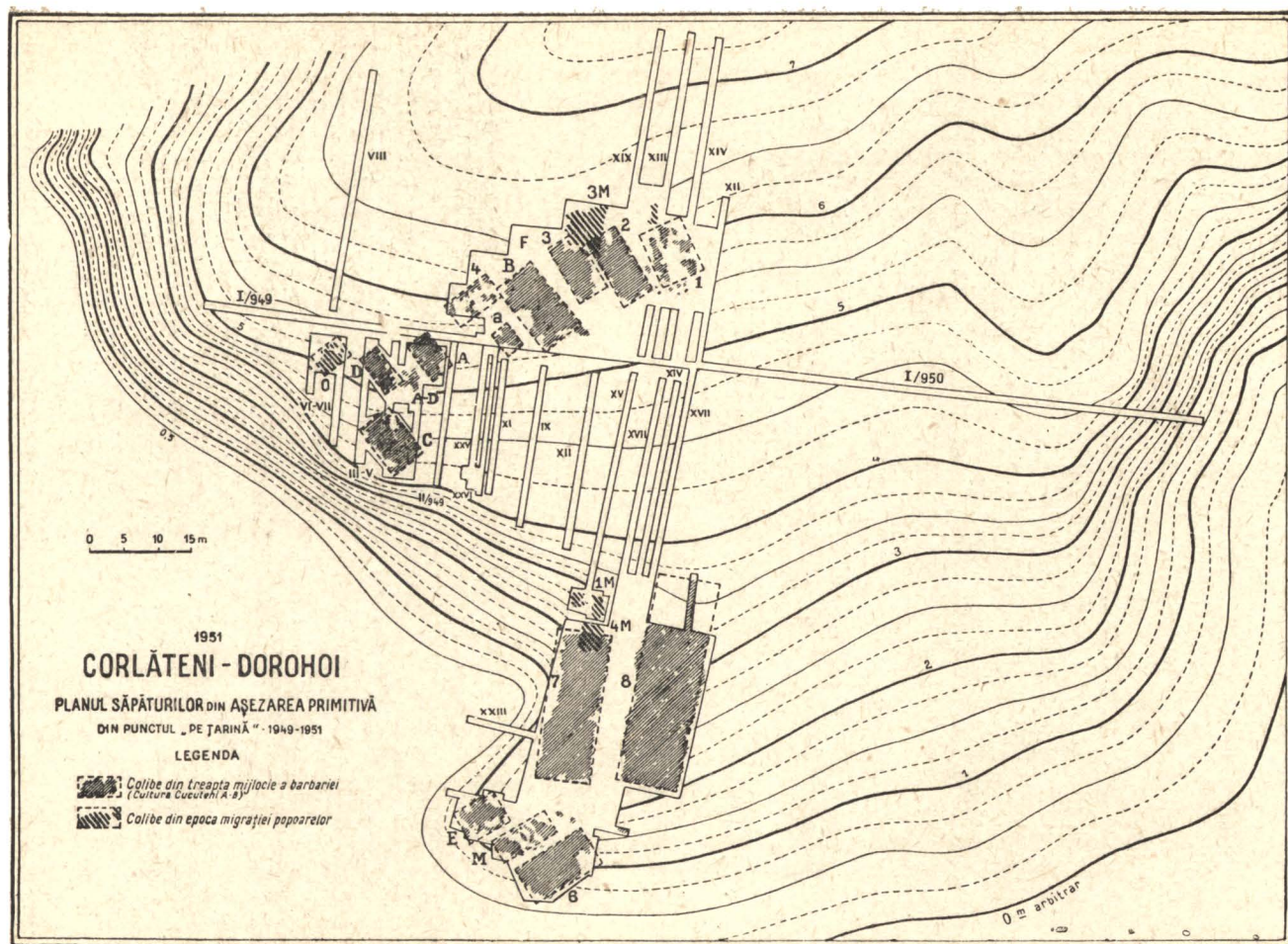

Fig. 1

Pe podeaua fiecărei locuințe s'a găsit câte o „sobă” de lut. Aceste construcții erau făcute direct pe podea și așezate de obicei spre latura de Răsărit a podelei. Ele constau dintr'o platformă rectangulară de lut

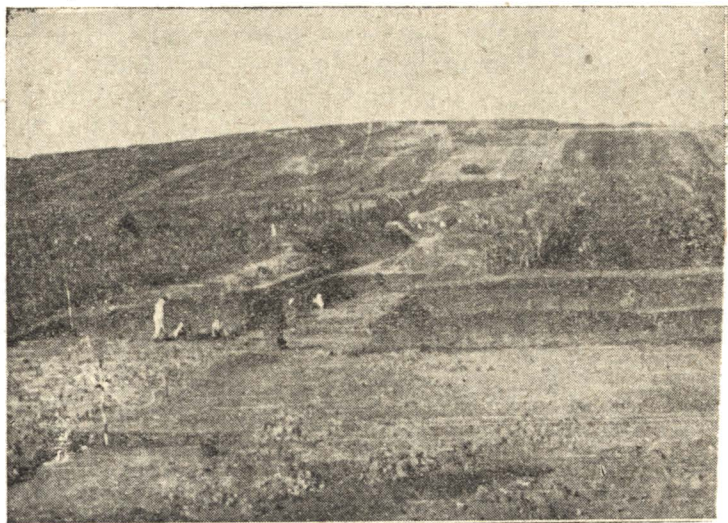

Fig. 2

cu colțurile rotunjite, a cărei lungime de latură este de aproximativ 1,20—1,30 m și înălțimea de 8—10 cm. Platforma este îmbrăcată pe părțile ei laterale de 2—3 lipituri, una din acestea fiind mai groasă

(3—4 cm). „Sobe” caselor nr. 2 și nr. 7 au fost păstrate mai bine: pe latura lor dinspre interiorul casei se desface din colțul platformei de lut o gardină care cuprinde în fața sobei o porțiune dreptunghiulară (fig. 2, 3).

În suprafața îngrădită se trăgea, probabil, jăratecul din focul de pe vatră. Din resturile păstrate ale acestor construcții nu putem ști dacă erau sau nu acoperite. Singurul indiciu care ne-ar putea îndrepta spre această ipoteză este faptul că lipitura cea groasă care înconjoară platforma de lut are marginea de sus ruptă; s'ar putea ca din această lipitură să fi crescut un acoperiș.

Prezența vetrelor în cuprinsul sau în afara locuințelor a fost una din problemele urmărite anul trecut, dar care rămăsese complet nerezolvată. Locuința nr. 3/1951 a avut pe podea o vatră cu trei fătueli de lut așezate fiecare pe câte un strat de cioburi. Vatra a fost de formă rectangulară cu colțurile rotunjite și înconjurată de o gardină înaltă de 10—12 cm. Pe două din laturile ei s'au păstrat resturile unei lavițe de lut, înaltă de 20 cm. În trei din colțurile gardinei și lângă ea, s'au găsit urmele a trei pari în podeaua de lut a casei. Gardina vetrei a fost construită din vâlătuci și mici colonite de lut așezate vertical care alcătuiau o armătură rezistentă, peste care s'a lipit cu lut din amândouă părțile. Întreaga construcție a fost făcută pe podeaua de lut a casei. Situația întâlnită aici a fost deosebit de interesantă, dar resturile descoperite erau în bună parte distruse; lucrul se datorește faptului că totul a fost așezat pe un loc unde sub podeaua locuinței se găseau două gropi mai vechi, peste care s'a prăbușit podeaua împreună cu vatra și cu părți din laviță. Foarte aproape de vatră se găsea o râșniță de piatră situată în cuprinsul locuinței. Este singurul caz, dar foarte clar, întâlnit până acum la Corlăteni, al prezenței vetrei în interiorul locuinței. S'ar putea ca funcțiunea pe care o avea vatra să fi fost împlinită și de construcțiile pe care le-am numit „sobe” și care nu lipsesc din nici una din locuințele Cucuteni A-B dela Corlăteni.

Suprafața unei locuințe din cultura Cucuteni A-B, la Corlăteni, variază între 18 și 76 m². Remarcăm însă, ca un caz cu totul excepțional, locuința nr. 7, a cărei întindere ocupă o suprafață de 200 m², și locuința nr. 8 a cărei podea ocupă o suprafață de aproape 350 m². Această din urmă locuință a fost desvelită numai în parte, iar în rest, cercetată printr'un șanț pentru a i se delimita suprafața. Neputându-se lucra anul acesta, a fost acoperită cu pământ. Datorită, în primul rând, mărimii cu totul neobișnuite a acestei case, ea constituie o descoperire unică până acum, în tot cuprinsul ariei de răspândire a așezărilor cu ceramică pictată.

Casele de pe latura de NV a așezării sunt orientate N-S iar cele din regiunea de SV sunt orientate E-V.

În cercetările anterioare făcute la Corlăteni, s'a constatat existența unei locuiri cu puțin anterioară aceleia ale cărei resturi de locuințe au fost desvelite. Faptul este dovedit de prezența, sub podelele de lut, a unor resturi de chirpic provenite dela construcții mai vechi, a unor gropi, vetre și a altor ruine din construcții anterioare.

Amintita diferență de orientare a caselor s'ar putea explica prin

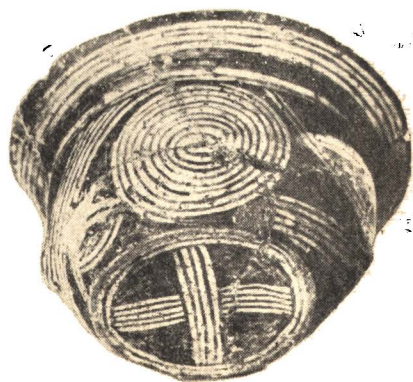
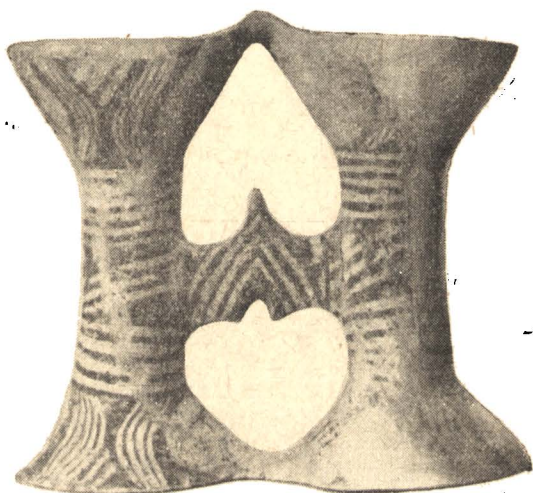
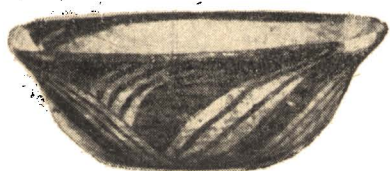

Fig. 3.

aceea că ele aparțin la două faze de construcții. În grupa locuințelor din colțul de NV al așezării, aceea notată cu nr. 1 este orientată la fel cu locuințele din grupa de SV a așezării. Ea zace mai jos decât casele învecinate (nr. 2, nr. 3, B 1950—1951, nr. 4) și este și foarte prost păstrată față de celelalte. În cazul că locuința nr. 1 ar reprezenta resturile unei faze anterioare față de rest, s'ar pune încă problema unei a treia faze de construcții, deoarece sub podeaua casei nr. 1 s'au găsit fragmente ceramice, bucăți de chirpic și vetre mai vechi. Observația este dată numai ca o ipoteză care urmează să fie verificată de cercetările viitoare dela Corlăteni.

Pentru studiul ceramicii pictate dela Corlăteni (fig. 3 și 4), săpăturile din 1951 au dat la iveală forme noi: cupa cu picior, paharul cu picior, paharul de o formă dezvoltată și o variantă nouă a strachinei cu marginea îndoită. Aceste două din urmă reprezintă forme înaintate; strachina se apropie de grupa B a ceramicii pictate și se va dezvolta în cursul acelei perioade. Ca pictură, ceramica dela Corlăteni aparține aproape în întregime unui stil care se leagă mai ales de stilul δ 1, definit de H. Schmidt, dar care lărgeste considerabil limitele de variație ale acestei ceramice; mai puțin numeroase sunt fragmentele ceramice pictate în stilul α 1, și foarte rare cele care țin de grupa α 2. Împreună cu ceramica pictată, găsim și fragmente numeroase ale grupei (Cucuteni C, ornamentate cu scoica și cu un instrument dințat. În faza aceasta a ceramicii pictate, grupa (Cucuteni C nu cunoaște încă ornamentarea cu șnurul, nici chiar pe aceea considerată de obicei ca executată cu pieptenele și care în realitate este făcută cu șnurul înfășurat. Studiul ceramicii dela Corlăteni va duce la o lărgire a cunoașterii, în special, a grupului pictat în stilul δ și care va schimba în parte clasificarea pe stiluri așa cum o cunoaștem până acum, a ceramicii pictate din faza de tranziție Cucuteni A-B.

Anul acesta s'a identificat pentru prima dată la Corlăteni un nivel de locuire care aparține epocii Bronzului. Depunerea aceasta zace direct pe stratul de cultură Cucuteni A-B și este suprapusă de un strat de cultură din prima epocă a Fierului.

Depunerea arheologică din epoca de Bronz conține foarte multă cenușă provenită desigur dela arderea colibelor făcute din crengi. Fragmentele din chirpic sunt extrem de rare. Depunerea mai consistentă a acestui nivel se găsește în regiunea caselor 7 și 8 Cucuteni A-B (în regiunea dinspre Sud a așezării). Râșnițele de piatră și numeroasele

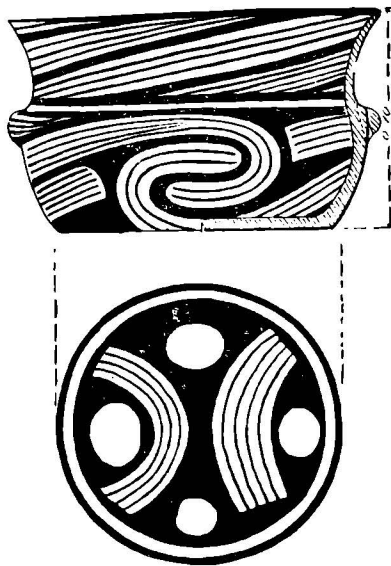

Fig. 4

oase de animale sunt mărturiile celor două îndeletniciri ale acestui grup: agricultura primitivă și creșterea vitelor. Ca unelte s'au găsit împun-gătoare de os și un cuțit curb de piatră caracteristic culturilor din epoca Bronzului. După materialul ceramic, este vorba de un grup al culturii Monteoru din Moldova de Nord. Ceramica (fig. 5) este caracterizată

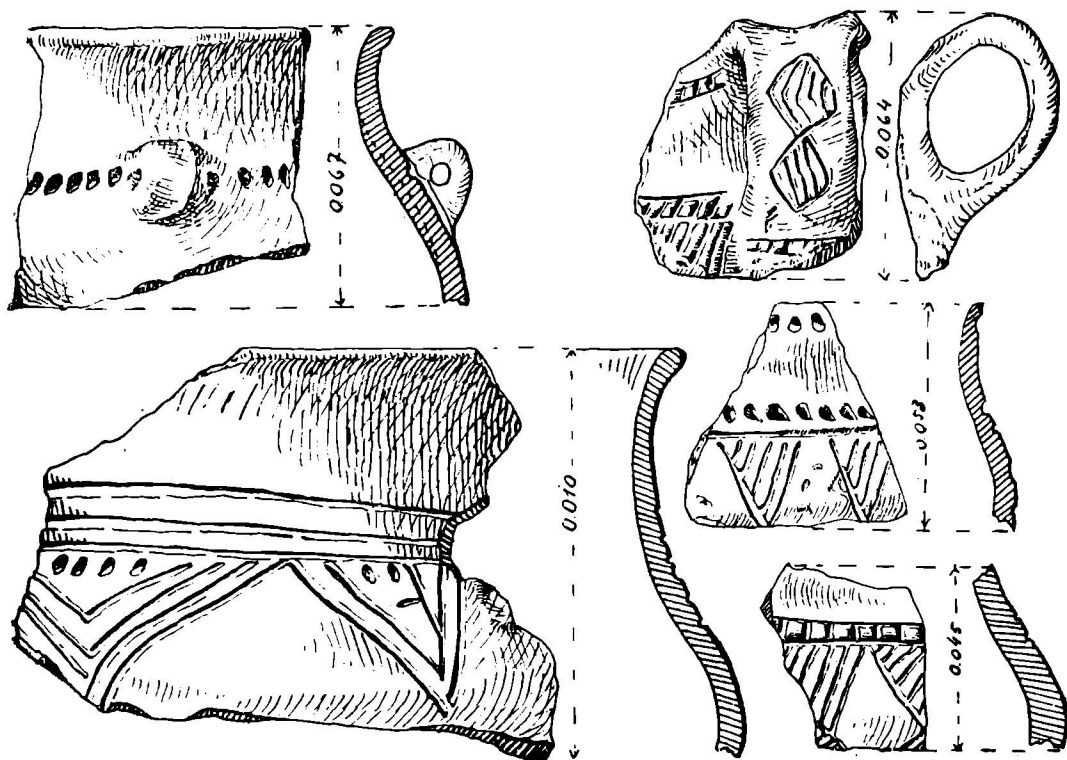

Fig. 5

prin vase mari cu gâtul înalt și marginea îngroșată și întărită printr'un brâu puternic reliefat. Alături de aceste forme, apar numeroase frag-mente de cești cu toartă simplă, trasă din buză și înălțată deasupra ei. Corpul ceștilor este rotunjit și ornamentat cu caneluri realizate fie prin-tr'o incizie în pasta moale formând un șir de șanțulețe înguste, fie prin-tr'o tehnică mai îngrijită, realizând canelura puțin adâncită, mai în-gustă sau mai lată. Împreună cu acestea, apar fragmentele de cești de-corate prin incizii simple continue sau ușor întrerupte. Motivele duorate în această tehnică sunt triunghiuri hașurate sau benzi de linii incizate, linii paralele între care sunt incizate mici împunsături, șiruri de împun-sături așezate orizontal și vertical pe buza sau pe gâtul vasului. Cera-mica este lucrată dintr'o pastă amestecată cu pietricele mici și cioburi

pisate, de culoare neagră în spărtură și cenușie, cu pete roșcate, la suprafață.

Cultura din epoca Bronzului dela Corlăteni se poate lega de ceramica găsită în cimitirul din epoca Bronzului dela Balintest-Covunlui. Din câte cunoaștem până în prezent, după cercetările făcute la Corlăteni, se pare că acest grup reprezintă un moment care ar corespunde cu sfârșitul primului nivel de locuire dela Sărata-Monteoru (Monteoru I) și care va face o altă evoluție dela această fază înainte, decât grupul dela Sărata-Monteoru, trecând mai curând la prima epocă a Fierului. Este de așteptat ca recoltarea unui material mai bogat din această fază a epocii Bronzului la Corlăteni, să precizeze și să adâncească interpretarea grupului respectiv, pe care, pentru moment, o formulăm în chipul arătat mai sus.

Stratul de cultură care aparține epocii primului Fier a fost descoperit la Corlăteni prin săpăturile din anul 1950. Cercetările noastre din vara anului 1951 au artikulat mai bine resturile de locuire din această vreme, datorită observațiilor de ordin stratigrafic cât și a materialului găsit. Depunerea cea mai bogată din această perioadă se găsește în partea dinspre Sud a așezării, acolo unde s'au identificat și resturile de locuire anterioare, din epoca de sfârșit a Bronzului. S'au putut deosebi trei nivele de locuire, a căror depunere constă în cea mai mare parte din aglomerări de cenușă în cuprinsul cărora sunt prezente și celelalte resturi materiale care oglindesc viața din această perioadă. Oasele de animale, extrem de numeroase, pe care le găsim în această vreme, indică trecerea la o formă de viață mai mult păstorească.

În genere, în depunerea din prima epocă a Fierului lipsește chirpicul. Se locuia în colibe făcute din crengi și nule, fapt căruia se datorește desigur și cantitatea de cenușă care se constată în stratul de cultură hallstattian.

Cel mai vechiu nivel de locuire hallstattian aparține unui grup dela începutul acestei perioade, caracterizat prin prezența ceștilor cu toarte cu buton. Grupul este cunoscut sub numele de cultura de tip Noa. Cimitirul descoperit anul acesta la Trușești-Botoșani corespunde acestei faze de locuire. Ceramica are încă strânse legături cu formele din epoca Bronzului; sunt cești cu două toarte, trase din buza vasului. Marginea vasului este trasă peste brațul vertical al toartei formând o limbă ovală și convexă care depășește toarta. Față de toartele ceștilor găsite în cimitirul dela Trușești, cele dela Corlăteni par mai vechi, butonul

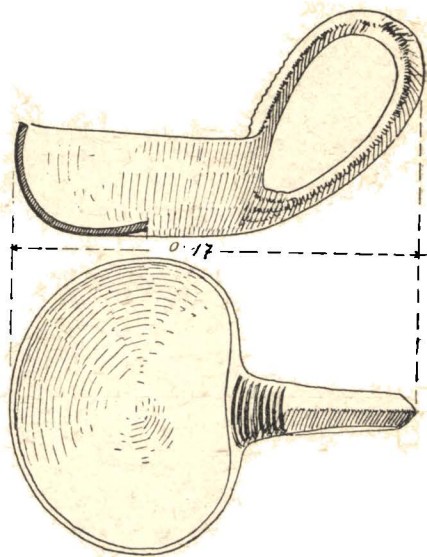

Fig. 6

nefiind atât de dezvoltat. Împreună cu acest tip de toartă, apare și aceea cu butonul cilindric. Grupul acesta este însoțit și de fragmente de vase cu marginea întărită cu brâu în relief, simplu sau alveolat.

Al doilea nivel de locuire hallstattiană cuprinde o foarte bogată ceramică canelată. Ca forme principale, s'au putut distinge urnele bitronconice cu caneluri orizontale pe gât, cu caneluri oblice și cu proeminențe pe corpul vasului, cupe (fig. 6) cu o toartă foarte înaltă, canelată și cu creastă mediană, și străchini cu marginea canelată orizontal la exterior. Această ceramică este lucrată dintr'o pastă foarte bine lustruită, adeseori

Fig. 7

Fig. 8

neagră la exterior și gălbue în interior. Ea este însoțită de o ceramică lucrată mai puțin îngrijit, de culoare cenușie cu pete negricioase, în care sunt lucrate cești cu toartă cu creastă și vase cu profilul în S mult alungit și cu marginea întărită și brâu în relief. Grupul ceramic caracterizat de urnele bitronconice, cu marginea dezvoltată și răsfântă în afară, este documentat și în următorul strat de cultură din prima epocă a Fierului, care este și ultimul din această vreme la Corlăteni, unde întâlnim însă și forme care reprezintă un regres față de formele anterioare (fig. 7 și 8). Vasele bitronconice își pierd din forma bine articulată pe care o întâlnim în faza anterioară, iar canelurile sunt realizate doar prin simple șanțuri. Din această ultimă fază de locuire din epoca primului fier, s'a găsit, în largirea făcută între șanțurile XVII—XVIII, resturile unei construcții de chipic, a cărei funcțiune nu a putut fi lămurită. Ceea ce s'a păstrat este o placă rectangulară construită din boțuri de lut amestecat cu paie, așezate în așa fel încât rezervau canale. Peste acestea s'a găsit o lipitură de lut fără paie, care păstra în cuprinsul ei urma unor nule subțiri așezate orizontal. Lângă această construcție a fost o vatră

de lut peste care erau căzute bucăți de chirpic cu urme de nuele. Astfel de bucăți de chirpic, cu urme de nuele și de vergi mai groase s'au găsit multe și în regiunea de Vest a plăcii, împreună cu fragmente de ceramică arsă secundar.

În acelaș complex a fost și o râșniță de piatră, un percutor și o grămăjoară de cărbuni. Chirpicul cu urme de nuele provine probabil dela acoperișul acestei construcții. S'ar putea ca placa de chirpic să reprezinte resturile unui cuptor; prezentăm această interpretare doar ca o ipoteză, deoarece situația nu a fost destul de clară pentru a putea întregi construcția.

Observațiile date mai sus, în legătură cu prima epocă a Fierului la Corlăteni, sunt incomplete, deoarece sunt construite pe situații care nu au fost totdeauna sigure. Rămâne ca cercetări viitoare să verifice observațiile de ordin stratigrafic făcute pentru această perioadă de timp și să ajute și la cunoașterea mai completă a conținutului ei.

Fig. 9

Pentru depunerea din această vreme semnalăm două unelte caracteristice: acul de os și capul de omoplat dințat a cărui întrebuințare nu o cunoaștem.

Ultimul nivel de locuire din așezarea dela Corlăteni aparține epocii migrației popoarelor (sec. IV e.n.). În anul acesta s'au desvelit resturile a trei locuințe și numeroase vetre. În genere, stratul de cultură din această vreme este răvășit de lucrările agricole. Locuirea mai intensă din această vreme a fost în regiunea dela Nord de șanțul I, unde s'au găsit ruinele a două locuințe și patru vetre. Resturile acestor locuințe constau din bucăți de chirpic cu urme de nuele, care provin din lipitura de lut a pereților. Pentru construirea pereților erau folosite nuele și pari de lemn pe care apoi se lipea cu lut, uneori chiar cu două rânduri de lipituri. Nu avem niciun indiciu cu privire la podelele caselor. Se folosea desigur terenul natural, curățit. Casele erau mici ca dimensiuni; folosim pentru cunoașterea acestui fapt dimensiunile date de suprafața acoperită cu lipitura de lut a pereților căzuți. Ca orientare par să fi avut fața spre Sud-Est, deoarece vetrele sunt tot mereu, în cuprinsul ruinelor rămase, spre latura de Nord a ei. Vatra este prezentă în fiecare locuință și construită tot mereu pe o mică podea de pietre de formă ovală, peste care se lipea cu lut. Uneori se foloseau, pentru aceste mici podele, cioburi sau prundiș. La apus de locuințele Cucuteni A-B nr. 2 și 3, în suprafața F, s'a găsit un grup de patru vetre podite cu pietre și care mai păstrau încă foarte mici porțiuni de lipitură cu lut. În jurul lor au fost numeroase fragmente ceramice.

Desvelirea, pe suprafață mai mare, a locuințelor din această vreme ar întregi planul general al așezării din epoca prefeudală. Ceramica (fig. 9) găsită anul acesta completează datele cunoscute până acum,

atât prin forme și variante noi cât și prin motive executate prin incizie, stampare și prin lustruirea suprafeței vasului.

Observațiile care privesc caracterul social-economic al grupului se găsesc în raportul anterior.

Raportul de față a prezentat pe scurt rezultatele obținute de lucrările făcute în vara anului 1951, la Corlăteni. Ele sunt întemeiate în bună parte pe observațiile făcute în timpul lucrărilor și care vor fi întregite cu cercetarea mai atentă a materialului găsit. Pentru cultura cu ceramică pictată, săpăturile dela Corlăteni au adus o prețioasă contribuție: așezarea este una dintre cele mai bine păstrate și reprezintă un grup deosebit, caracteristic Moldovei de Nord, în cuprinsul fazei de tranziție Cucuteni A-B. Cercetată în întregime, așezarea va putea forma obiectul unei monografii care să împlinească, alături de aceea a așezării Cucuteni A dela Hăbășești, cunoașterea culturii Cucuteni.

A doua problemă, deosebit de importantă, care trebuie urmărită la Corlăteni, este legată de epoca Bronzului. După trei ani de cercetări în valea Jijiei, se părea că această perioadă nu este documentată în regiune. Descoperirea dela Corlăteni dovedește însă existența locuirii în epoca Bronzului.

Depunerea din prima epocă a Fierului reprezintă o locuire foarte bogată și dezvoltată în trei faze. Noi săpături în acest loc, întemeiate pe cercetarea stratigrafică a materialului, vor contribui la cunoașterea primei epoci de Fier în Moldova de Nord și a evoluției parcurse în cuprinsul acestei perioade.

Epoca prefeudală este încă o problemă de seamă din istoria patriei noastre, pentru care locuirea dela Corlăteni poate aduce o bună contribuție.

Importanța așezării dela Corlăteni rezidă în împrejurarea că ea prezintă unele situații unice până acum, menite să rezolve în special probleme referitoare la epoca neolitică, dar și problemele legate de epoca Bronzului și cea a primului Fier. Acest fapt recomandă o grijă deosebită în tratarea și urmărirea problemelor în cursul cercetărilor viitoare.

VALEA JIJIEI V

DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DELA HOLBOCA, RAIONUL IAȘI, REGIUNEA IAȘI

Săpăturile efectuate în 1949 și 1950, în bazinul Jijiei, de șantierul al cărui nume, „Valea Jijiei”, se leagă direct de obiectivul său, nu au putut cuprinde — cum era și firesc, — unele din numeroasele probleme care răspundeau la statornicirea diferitelor societăți omenești, aparținând diferitelor trepte de evoluție, în acest spațiu. Deaceia în 1951, în planul de lucru al șantierului, s'a hotărât ca în afară de săpăturile noi dela Trușești și Larga Jijia, care în primul rând atacau așezări legate de treapta mijlocie a barbariei, să se deschidă un șantier-sector,

care să aibă ca temă principală cercetarea unei necropole corespunzând în timp primelor veacuri ale erei noastre.

Pentru acest motiv, s'a ales un bot de deal, semnalat de mai mulți ani ca cimitir antic, din satul Holboca, comună așezată la 6,5 km ESE de Iași, pe șoseaua ce duce la Cristești-Ungheni, în imediată apropiere de confluența Jijiei cu Bahluiul.

Încă dinainte, și mai recent în 1950, cu prilejul lucrărilor de cale ferată și de șoseluire, se precizase pe acest bot de deal — de unde se scosese mari cantități de pământ — un cimitir care, după resturile de schelete și obiecte de inventar, indica pe de o parte prezența unor morminte din epoca migrațiilor, pe de altă parte existența unor înmormântări mai vechi. Din nefericire, dealul — care în 1943 avusese forma unui pînten ce înainta lin, circa 50—70 m spre Sud, în lîunca Bahluiului, din linia deluroasă dintre Dancu și Cristești — rămăsese, după ultimele lucrări de șoseluire, din 1950, o simplă înălțime aliniată în fața șoselei, cu coame largi, dar care spre versantul din spre lîncă era tăiat abrupt ca o coastă răpoasă. Astfel, din platoul de pe vârful dealului, unde era fixat cimitirul, se tăiasă mai mult de jumătate, încât șansele noastre erau destul de limitate. Dacă satisfacția de a avea rezultate favorabile ne era precupețită, ne rămănea însă obligația de a cerceta de urgență acest complex, înainte de distrugerea sa totală. Prin urmare, șantierul a trebuit să execute o săpătură de salvare (fig. 1).

În funcție de spațiul limitat care rămăsese pe platoul dealului circa 500 m², s'au deschis la început 3 șanțuri (I—III) paralele cu direcția NNV—SSE, dintre care două secționau câmpul plat până în răpă, iar al treilea trecea peste o ușoară mamelonare din colțul extrem sud-vestic al platoului. Ulterior, în timpul săpăturii, s'au mai trasat încă 4 șanțuri (IV—VII), fie pentru urmărirea com-

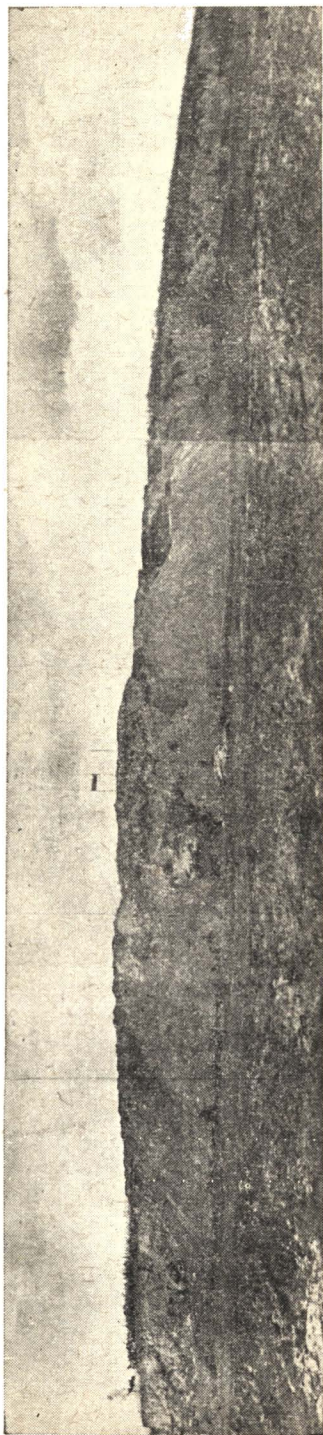

Fig. 1

plexelor găsite, fie pentru determinarea marginilor necropolei. În profilul șanțului III, s'a observat că mamelonul amintit era de fapt o movilă foarte teșită, care fusese mai mult de jumătate distrusă, odată cu botul de deal. Acest fapt ne-a făcut să integrăm în cercetările noastre și restul de movilă, aproape până la săparea totală (fig. 2).

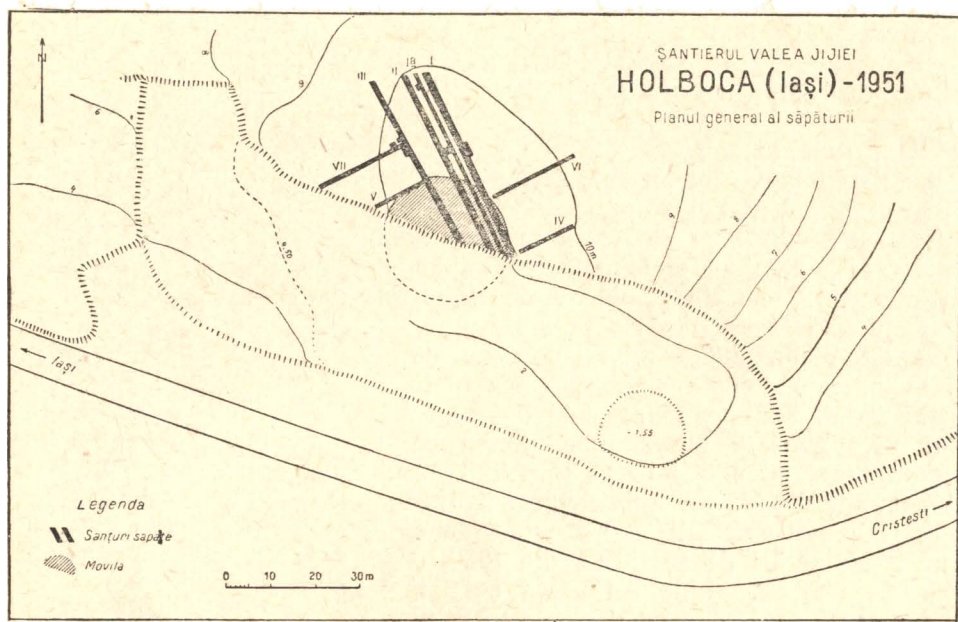

Fig. 2

Rezultatele culese în aproape 7 săptămâni de lucru, între 15 Iunie—28 August, nu corespund în totul temei propuse, după cum se va vedea, și se grupează, pe scurt, în următoarele complexe: a) în movilă, sub nivelul solului, s'a descoperit un grup compact de morminte cu ocră; b) în mantaua tumulului și pe tăpșanul de deal, s'au dat la iveală morminte de înhumare și incinerare, din prima epocă a Fierului; c) un singur schelet, aparținând epocii migrațiilor, a fost aflat pe platou; d) două morminte prefeudale târzii s'au găsit în mantaua movelei; e) câteva inhumații neprecizate s'au aflat în câmp; f) un nivel de locuire sărac și o locuință care corespund secolului IV e.n., al cărui centru de așezare se află la 200 m Est de necropolă; g) câteva borduri și gropi românești contemporane dela sfârșitul secolului XIX (fig. 3).

Din punct de vedere stratigrafic, sub humusul recent, urmează nivelul de locuire din epoca migrațiilor, care se află atât pe platou cât și deasupra movelei originare. Acesta are o grosime care variază între 0,10—0,40 m. În capătul de Sud al șanțurilor I—II, îi corespunde o locuință bogată în ceramică, oase de animale și cenușă. Sub nivelul de cenușă al epocii migrațiilor, urmează o depunere castanie-găbușe, — humusul vechi — gros de 0,60—0,90 m, în care, pe platou, s'au aflat

ȘANTIERUL VALEA JIJIEI

HOLBOCA (Iași) - 1951

0 2 4 6 8 10 m

Curba de 10 m (arbitrară)

LEGENDA

◆ Morminte prefeudale târzii (sec. X-XI e.n.)

□ Mormânt anterior sec. IV e.n.

~ " prefeudal din sec. IV e.n.

□ Morminte din prima epocă a fierului

△ Morminte cu ocră

▨ Locuință migrații

▨ Bordeie românești

● Gropi românești

● moderne

/// Teren nesăpat

Fig. 3.

mormintele hallstattiene. Mai jos, gradat, începe lutul viu. Bordeele și gropile românești au spart în multe locuri nivelul sec. IV e.n. și pe acel următor, castaniu-gălbui, ajungând uneori până la pământul nemișcat (fig. 4).

În privința bordeelor și gropilor românești, având în vedere data lor recentă, avem puține lucruri de spus. În colibele de formă pătrată, sau ușor ovală, s'au găsit numeroase fragmente de unelte scoase din uz, de fier sau oțel, fragmente de vase cu smalt, sau arse la negru și roșu, obiecte casnice sau de uz personal, ca pipe sau brelocuri, etc. O monedă turcească de argint, care fusese folosită ca cerceș probabil, in-

HOLBOCA - 1951 Porțiune din profilul peretelui de Vest al șanțului III

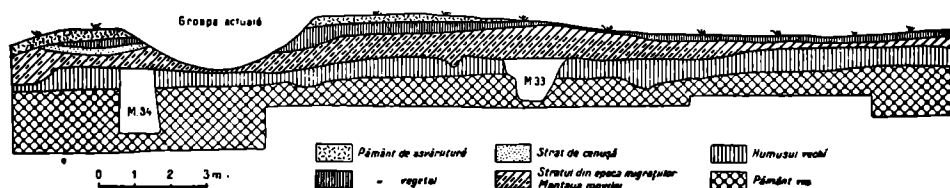

Fig. 4

dică jumătatea secolului XIX, însă un degetar de aluminiu dă o dată care corespunde secolului nostru. Gropile se aflau în bătătura bordeelor și erau extrem de bogate în oase de animale domestice, în special cornute. Multă cenușă și lemne arse.

Nivelul de locuire din epoca migrațiilor e sărac. Foarte puține fragmente ceramice indicau, acolo unde stratul nu se mai distinge, că el totuși exista. A fost însă foarte util, căci datorită lui s'a putut constata măcar epoca relativă a unor înmormântări cu caracter nesigur.

Locuința izolată a aceluiaș nivel este caracterizată printr'o ceramică deosebit de abundentă. Fragmente din forme de vase specifice sec. IV e.n., de tipul cu pasta netedă cenușie, dintre care nu lipsesc farfuriile plate sau adânci cu buza ușor inelată sau cu fațete pe pânțec; fragmente de câni sau de recipiente de dimensiuni mari sunt amestecate printre altele de aceeași pastă cenușie dar sgrunțuroasă, cu mult degresant de pietricele, obicinuită vaselor-borcan, străchimilor adânci sau vaselor de mari dimensiuni. Este de observat că în afară de o plășă mică de cuțit, o sulă de os și o rondelă mică de piatră, nu s'a mai găsit nicio unealtă sau obiect de uz casnic; în schimb nu lipsesc oase de animale, cai, porci, cornute. Locuința nu avea chirpic, dar abunda în cenușă, care pătrundea până la nivelul inferior castaniu-gălbui (fig. 5 a — 5 b).

Toate înmormântările cu ocră au fost găsite exclusiv la baza mobilei la diferite adâncimi, în lutul galben. Din 16 morminte cu 21 de

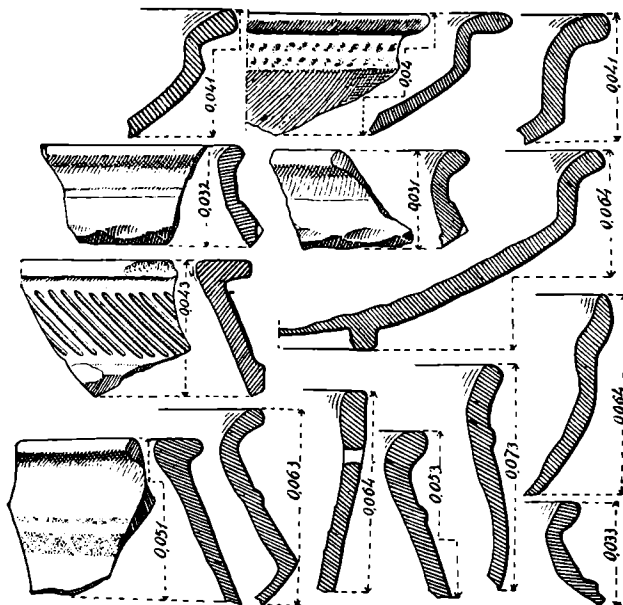

Fig. 5 a

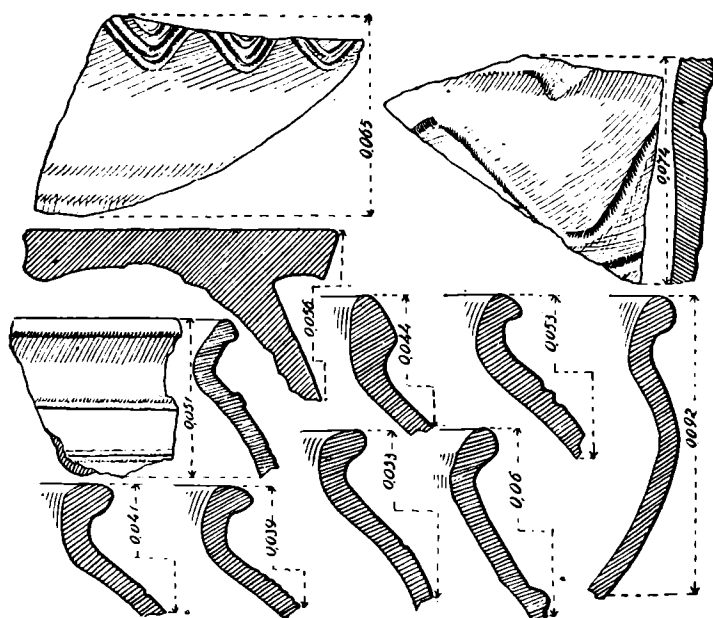

Fig. 5 b

schelete, se pot deosebi după rit, orientare și inventar, trei grupe cu caractere specifice.

Prima grupă este constituită de morminte colective (M. 21—22; M. 23—24—25; M. 28—29—30). Scheletele erau întinse pe spate, acoperite cu puțin ocru roșu, cu urme de lînțoliu pe patul de zăcere. Membrele superioare erau întinse în lungul corpului sau aduse pe bazin.

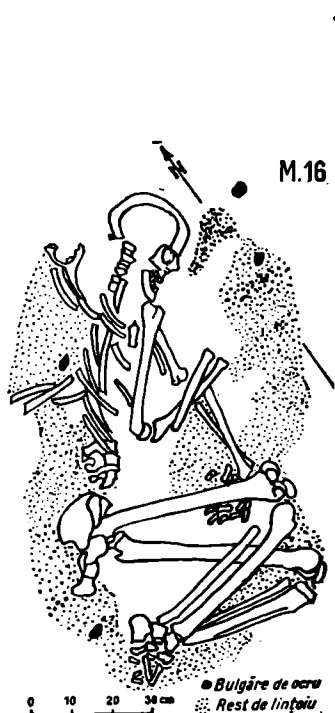

Fig. 6

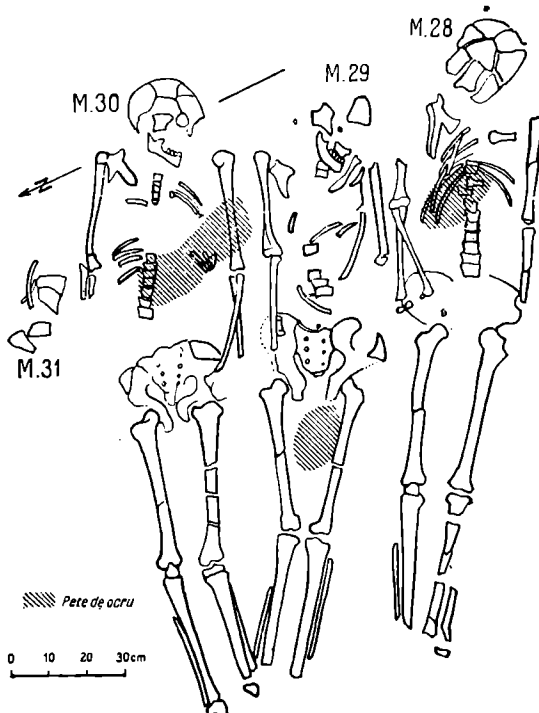
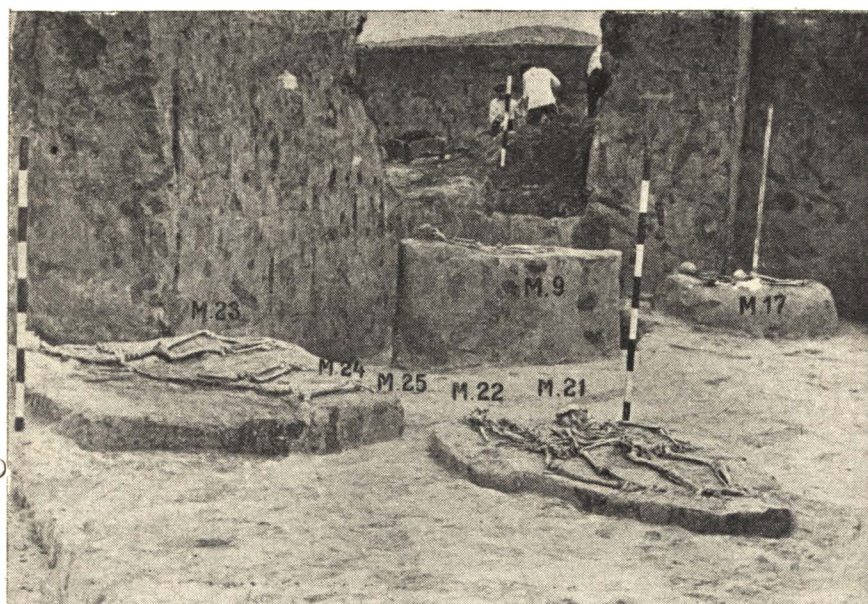

Fig. 7

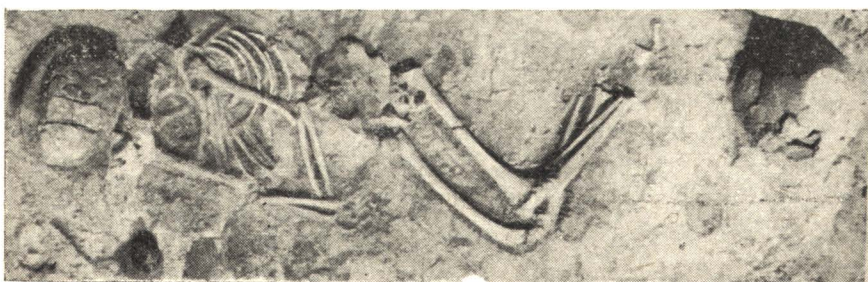
Picioarele zăceau întinse ori căzute lateral din poziția lor inițială. Lungimea scheletelor variază între 1,71—1,92 m. Mormintele nu posedă niciodată inventar (fig. 7, 8, 9).

Tot în grupa de față, deși sunt morminte individuale, trebuie încadrate M. 33 și M. 36, având în vedere poziția lor de zăcere, același ocru sărac, urme de preș și lipsa de inventar. În funcție de adâncimile la care au fost săpate mormintele, se poate observa că M. 21—22; M. 23—24—25; M. 33 au fost descoperite la același nivel (1,50 m), în timp ce M. 28—29—30 și M. 36 au fost aflate între 0,70—0,83 m. Orientarea variază la fiecare înmormântare.

A doua grupă conține morminte individuale, cu scheletul așezat pe stânga, puternic chircit, cu o mână sau amândouă aduse spre torace. Lungimea scheletelor între 1,85—1,99 m. Orientarea capului ENE. Adâncimea variază între 2,08 și 2,20 m. Mormântul 6 avea scheletul acoperit cu puțin ocr și păstra sub el ușoare urme de lînțoliu. Lângă o coastă de oaie — ca ofrandă — din dreptul mâinilor, era așezat un

M.17

M.9

vas cu toartă. M. 16 era acoperit din abundență cu ocră și atât pe patul de zăcere cât și pe schelet, se cunoșteau urmele de țesătură ale lînțoliului (fig. 6, 9).

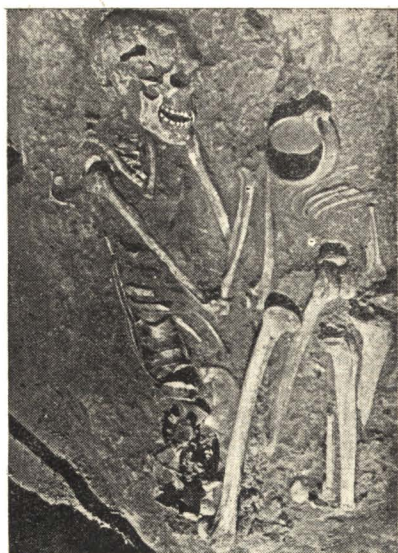
Grupa a treia posedă morminte tot individuale, dar de această dată cu scheletele așezate pe dreapta, chircite lax. Totdeauna, mâna dreaptă era întinsă în lungul corpului, iar stînga trecută peste torace și așezată peste antebrațul primei. Lungimea scheletelor variază între 1,50—1,61 m. Pe patul de zăcere se găsea o grămăjoară de ocră, dar scheletul nu era vopsit. S'au constatat slabe urme de lînțoliu. Toate mormintele, M. 9, M. 34, M. 35, M. 37, M. 43, posedau ca inventar funerar câte un vas de formă diferită, dar lucrate într-o tehnică aproximativ identică. Recipientul era așezat în fața capului. Numai M. 9 face excepție dela acest obicei, căci în fața capului era așezată o măciucă de granit, iar vasul se afla la picioare. Adâncimile la care au fost aflate mormintele variază între 0,82—1,51 m; diferă de asemenea și orientările (fig. 8, 9, 11).

Celelalte morminte cu ocră nu se pot încadra direct în grupele arătate. Totuși M. 17, a cărei poziție oscilează între acea întinsă pe spate și acea ușor întoarsă pe stînga și după lipsa de inventar, se apropie de prima grupă. La fel M. 38, cu scheletul așezat pe stînga semi-lax, are asemănări cu grupa a treia.

Restul mormintelor, M. 11, M. 26 a, M. 31 și M. 32, în afară de faptul că posedau urme de ocră pe oase, nu pot fi luate în discuție, fiind deranjate sau deteriorate, ori de alte înmormântări mai târzii, ori distruse de remanieri moderne.

Însăși după cele trei grupe fixate mai sus, trebuie să admitem că înmormântările din movilă au fost făcute în diferite faze. Întrebarea e, când s'au făcut primele — ceeace antrenează dela sine ridicarea movilei (nu e cazul movilițelor separate) — și care sunt acele înmormântări? Răspunsul nu e ușor. Totuși un indiciu nu lipsește. În lutul galben de sub movilă s'au găsit izolate, la adâncimi proprii mormintelor cu ocră, o dăltiță de menelit și un fragment dintr'un vas ce aparține culturii ceramice pictate (faza nu se poate preciza). Deși nu putem afirma că cei doi martori pot să hotărască data post-Cucuteni-Tripolie, pentru mormintele cu ocră dela Holboca, putem să întrevădem o paralelă cu descoperirile dela Glăvăneștii-Vechi, unde mormintele cu ocră erau posterioare locuințelor Cucuteni B. Este și mai greu de precizat care sunt primele înmormântări, deoarece movila fiind distrusă mai mult de jumătate, ne lipsește conspectul general. Dacă admitem însă existența unui mormânt principal, pentru care se va fi ridicat movila (fapt confirmat, în Moldova, în patru cazuri la Glăvăneștii-Vechi și Corlăteni), atunci acesta trebuie să fi fost în regiunea distrusă a ei, dar destul de apropiat de limita de Sud a porțiunii păstrate. Mormintele imediat mai târzii — dacă nu cumva simultane cu mormântul principal — trebuie socotite acelea colective sau individuale, atribuite de noi primei grupe¹.

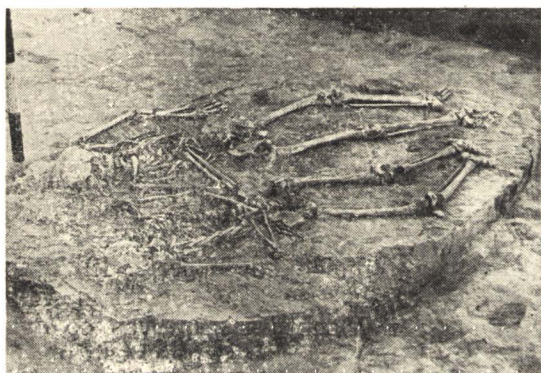
¹ Cazurile se repetă la Glăvăneștii-Vechi, la Corlăteni și la Valea Lupului, dar numai pentru mormintele individuale.

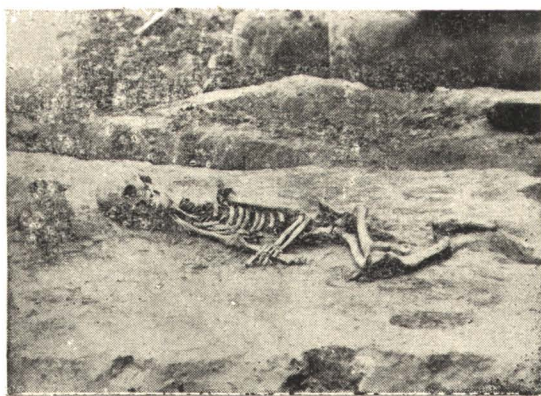
M.6

M.21

M.22

M.34

M.37

Fig. 3

Mormintele din a doua grupă având oarecare diferențe între ele, nu sunt mai ușor de plasat în timp, dar în orice caz nu s'ar părea să fie mai vechi decât primele și neîndoios sunt anterioare celor din ultima grupă.

Ultima grupă este confirmată și întărită (deși există deosebiri de amănunt) de descoperirile anterioare. Și la Glăvănești, și la Corlăteni, și la Valea Lupului, a fost constatat același tip de înmormântare, cu scheletul chircit, semi-lax sau lax, culcat pe o parte și cu un vas drept în inventar funerar. Pot fi socotite ca înmormântări mai tardive — într-o vreme care, după cum indică și inventarul ceramic, aparține ultimelor momente ale neoliticului și primelor începuturi ale epocii de Bronz — dacă nu reprezintă în același timp, față de celelalte înmormântări, îngropări ale unei populații mai apropiată de băștinași care, din punct de vedere social, vor fi avut altă poziție.

Mormintele din prima epocă a Fierului au fost constatate mai întâi pe platou, în șanțurile I, II, III și VII și apoi în mantaua movilei. În total s'au descoperit 15 schelete. Distribuirea lor în teren și orientarea nu pot da niciun indiciu asupra unor înmormântări regulate. De altfel, din cauză că o bună parte din morminte sunt prost păstrate, găsindu-se adesea numai fragmente de schelet, nu se poate preciza totdeauna poziția de înmormântare. Inhumatiile din câmp zac la adâncimi ce variază între 0,53—1,18 m. Gropile de morminte sunt acoperite permanent de banda îngustă a depunerii de locuire din epoca migrațiilor. În șanțul I și în imediata apropiere, în șanțul II, s'au găsit masate 4 schelete de copii, dintre care unul cu inventar (M. 1); mormintele au fost însă deranjate de o înmormântare posterioară, așa încât numai un singur schelet (M. 2) mai poate indica poziția chircită pe stânga. Într-o casetă a șanțului III a fost aflat, la o adâncime de 1,05 m, un schelet cu capul orientat SSE, care aparținea probabil unei femei în vârstă. Scheletul e culcat pe dreapta, chircit ușor, având în fața capului un vas fragmentar, iar în regiunea toracelui un ac, sau un rest de colier de bronz, cu capul înfășurat în patru spire (fig. 10, 12). Poziția membrilor superioare și inferioare, cât și a bazinului, dovedesc o îngropare destul de brutală, care de altfel a fost agravată și de câteva gropi de șobolan.

În șanțul VII, din apropiere, a mai fost găsit un schelet, M. 27, orientat cu capul către NNW. Avea aceeași poziție de chircire ușoară, însă pe stânga. Mâinile erau ridicate în fața corpului, iar picioarele, zăceau aproape paralel, formând între femure și tibia un unghiu aproape drept. Ceva mai sus de cap, la aproape jumătate de metru, era așezat, ca prinos, un vas mic bitronconic, lucrat dintr-o pastă cenușiu gălbuie. Adâncimea — 1,18 m (fig. 10, 12).

Mormintele din movilă variază ca adâncime de îngropare între 0,30—0,60 m. Cum s'a mai spus, niciunul nu pătrunde mai jos de mantaua tumulului. Din cauza micii adâncimi, toate sunt prost păstrate, iar unele chiar deranjate. S'a putut totuși constata aceeași poziție de chircire, care variază când pe stânga (M. 39, M. 40), când pe dreapta

M.35

M.27

M.33

M.5

Fig. 10

(M. 20, M. 42). Orientările diferă. Trei morminte posedau ca inventar un mic vas așezat, ca de obicei, în fața capului (M. 13, M. 40, M. 41). Din nefericire, mormântul cel mai bine conservat (M. 20), schelet de adolescent, nu poseda niciun obiect în jur, așa că a putut fi considerat ca hallstattian datorită numai poziției sale tipice și adâncimii obișnuite.

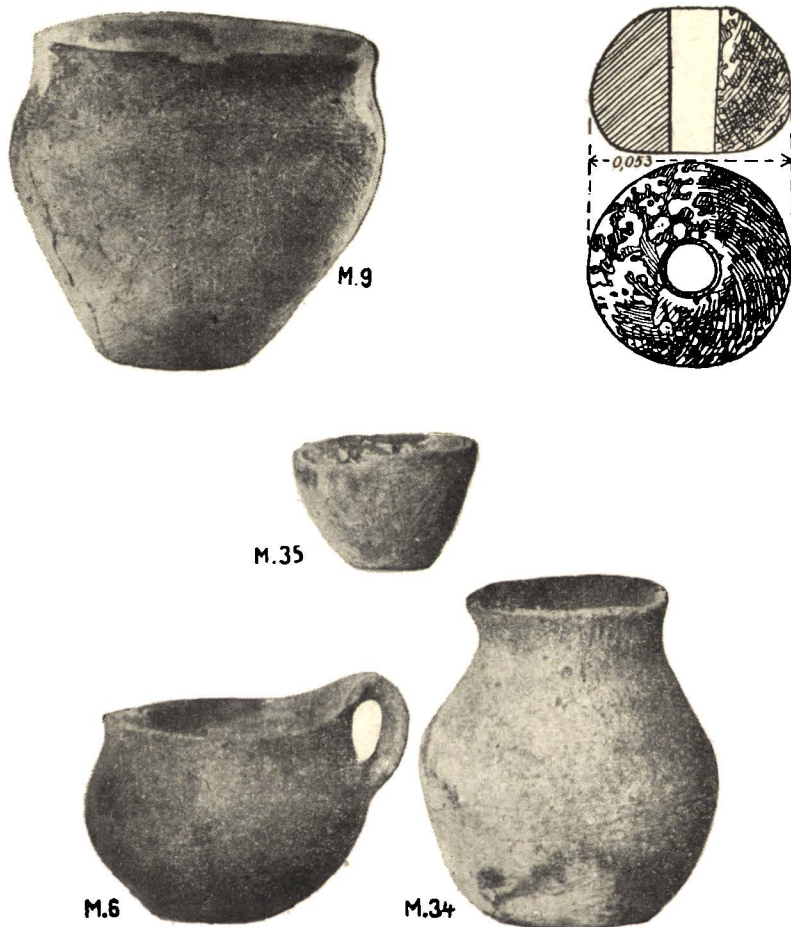

Fig. 11

În două cazuri, atât în câmp cât și în movilă (M. 8 și M. 14), s'au descoperit numai vasele mormintelor, fără urmă de schelet. Explicația că acestea ar fi fost măcinate mai mult ca altele, deși nu este convingătoare, trebuie acceptată ca valabilă, până la alte dovezi. Vasele sunt caracteristice primei epoci a Fierului, deși nu repetă formele deja întâlnite la celelalte morminte (fig. 12). Către capătul de Sud al șanțului II, deci în movilă, a fost descoperit un mormânt dublu de copii (M. 4-a —b), a căror poziție se abate dela aceea obișnuită a hallstattienilor dela Hol-

boca, deoarece scheletele, foarte apropiate unul de altul, sunt întinse pe spate, orientate cu capetele spre VSV și nu posedă niciun inventar. Doar faptul că adâncimea ($-0,60$ m) e obișnuită acestor morminte și în special că groapa mormântului a fost săpată înainte de a se depune nivelul de locuire din epoca migrațiilor, poate pleda în favoarea datării lor în prima epocă a Fierului.

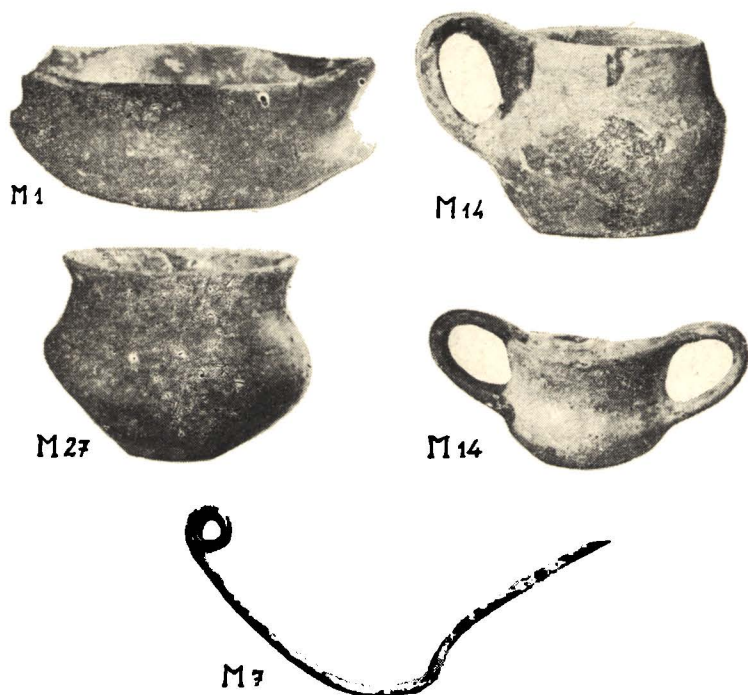

Fig. 12

În imediata apropiere a mormântului de mai sus, a fost descoperit un mormânt de incinerare (M. 5), care constă dintr'un vas tronconic cu buza crestată și decorat pe pânțele cu un brâu alveolar aplicat, întrerupt din loc în loc de mici aripioare. În vas se afla un pachet de oase semicalcinate și o lamă de cuțit de fier, arsă. Urna era acoperită cu un fund de vas mai mare (fig. 11).

După cum s'a văzut în descriere, în necropola hallstattiană sunt prezente amândouă riturile funerare, inhumarea și incinerarea. Ele nu corespund însă aceleiași faze. Vasele aflate în mormintele de inhumare — cănița cu toarta ușor înălțată, cupa înaltă cu tortițele desfăcute mult de corpul vasului (M. 14), sau cupa cu cele două toarte rupte (M. 1), păhărețul bitronconic (M. 27) — indică o perioadă timpurie a treptei superioare a Barbariei, în care nu sunt străine însă elementele proprii epocii Bronzului. Acul, sau colierul, de bronz (M. 7) e și el o tradiție

a epocii Bronzului, însă numărul învârtiturilor spiralei este destul de îndepărtat față de tipul clasic, ceea ce ar indica tot o fază timpurie a Hallstattului (fig. 12).

Mormântul de incinerare nu poate fi datat decât după urnă. Forma tronconică, brâul și buza crestată corespund tipologic unei faze mai târzii a epocii prime a Fierului, dacă nu începuturilor epocii următoare, La Tène.

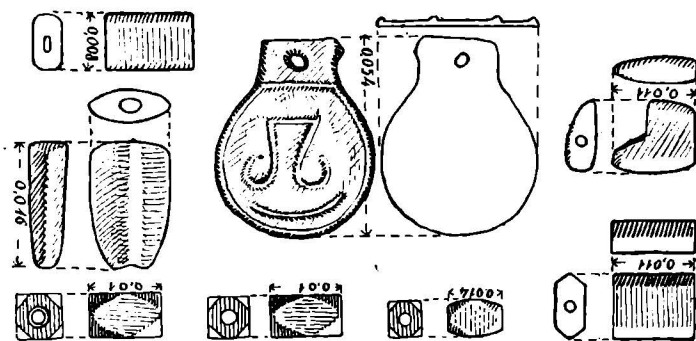

Fig. 13

Singurul mormânt aparținând epocii migrațiilor a fost găsit în capătul extrem nordic al șanțului I a (M. 12), deci pe platou. Din nefericire, aparține unui copil, al cărui schelet prost păstrat nu ne poate da aproape niciun indiciu. Canalele de șobolan au deranjat și puținele oase rămase, încât abia se poate preciza că scheletul era întins pe spate și avea capul orientat spre Nord. În regiunea toracelui s'au găsit, la demontare, patru perle mici de sticlă, de formă sferică, acoperite cu foiță de aur, iar lângă tibia dreaptă, o mărgea albă de calcar.

Deși nu provin din săpătură, trebuie să menționăm aici câteva obiecte care aparțin unui alt mormânt din epoca migrațiilor — ce se afla pare-se în movilă — și care a fost distrus în 1950 de gropile de împrumut. Este vorba de o oglindă de metal alb, de tipul numit sarmatic sau pontic, găsită împreună cu șapte mărgelile de sticlă, dintre care trei octogonate, două cu secțiune hexagonală și două cu secțiune lenticulară (fig. 13).

Fără îndoială că după mormântul aflat de noi și după obiectele menționate nu putem data decât cu aproximație epoca mormintelor. În U.R.S.S. sunt cunoscute oglinzi de tipul acesta începând din secolul III e.n. până în sec. IV e.n. În Ungaria, numeroasele morminte sarmatice, datate pe baza monetelor în sec. IV e.n., posedă adesea — în afară de vase — perle de tipul octogonat sau sferic. O descoperire inedită, din 1948, dela Călărași, r. Călărași, reg. Ialomița, a unui mormânt cu schelet feminin, având craniul deformat fronto-occipital, conținea

înafară de două căni, câteva perle octogonate și o oglindă¹. Datarea sa corespunde tot sec. IV e.n. Pe teritoriul Moldovei, necropola de incinerare dela Vârțișcoi și mai recent dela Poenești corespunde aceluiași secol. Până la elemente mai precise, socotim că și mormintele dela Holboca revin tot sec. IV e.n.

Mormântul (M. 3 b) care, după cum s'a menționat mai înainte, deranjase cele trei schelete hallstattiene (M. 2, M. 3, M. 3 a) din șanțul I, nu poate fi datat decât foarte aproximativ. Este vorba de scheletul unui *foetus* așezat pe spate și orientat VNV—ESE, ale cărui oase firave au fost strivite, în ciuda stratului de pământ de deasupra, de o masă de pietre așezată peste acesta ca acoperământ. Cum mormântul nu posedă niciun inventar, singurul indiciu pentru fixarea sa în timp ar fi: e posterior mormintelor din prima epocă a Fierului deoarece le-a deranjat; e anterior însă stratului din epoca migrațiilor, căci nivelul superior al gropii mormântului e acoperit de acest strat.

Ultimele înmormântări dela Holboca corespund epocii prefeudale târzii. În mantaua movei, la distanța de circa 5 m unul de altul, s'au descoperit două morminte de inhumare (M. 19 și M. 26), cu scheletele întinse pe spate și cu capetele orientate spre Est. Măinile zac în lungul corpului, iar picioarele fie așezate drept, fie încrucișate deasupra labelor. Scheletul M. 26 aparține unui bărbat, căci lângă tibia dreaptă erau așezate patru săgeți de fier, plate, de formă rombică, iar peste piciorul drept, peste mâna stângă și pe torace, se aflau plăsele de os dela un arc. Lângă mâna stângă mai avea un junghier cu lama de fier și plăsele de os, ultimele fiind decorate cu cercuri incizate cu punct. La fel era ornamentată și placa de os așezată peste mână. În regiunea urechii drepte s'a găsit un cerceș din fir de metal alb torsionat (fig. 14 și 15). Celălalt mormânt era lipsit de inventar.

Morminte de tipul acesta sunt frecvente în restul țării și în special în R. P. Ungaria, unde sunt de obicei atribuite epocii arpadiene, sec. XI e.n. Ele au ca inventar aceleași săgeți caracteristice și plăsele de os dela arc. Deosebirea constă însă în faptul că multe morminte arpadiene posedă în plus spada, piese de harnașament — zăbale și scări de șea — și destul de frecvent, cerceșul cu codița răsucită în S. Ar trebui așadar, după inventarul găsit la Holboca, să admitem că mormântul aparține nu unui cavaler, ci unui pedestraș, unui arcaș care probabil nici nu avea o obârșie comună cu Maghiarii, ci era un simplu localnic folosind armele vremii.

Cum s'a văzut, dealul dela Holboca a servit în patru etape diferite ca cimitir. După rezultatele noastre însă, reiese că numai două par să fi fost de lungă durată, în speță epoca mormintelor cu ocră și acelea din prima epocă a fierului. Celelalte au folosit numai ocazional tăpșanul de deal și movila. Din punct de vedere arheologic, rezultatele cele mai importante le oferă mormintele cu ocră. Descoperirea a trei sisteme de inhumare, destul de deosebite, care probabil vor fi coexistat într-o du-

¹ În colecția Muzeului Național de Antichități, București.

Fig. 14

M.26

rată de timp nu prea lungă, lasă să se întrevadă pe de o parte o varietate de concepție ritual-cultică, destul de avansată, care își are explicație numai pornind dela un stadiu de divizare socială proprie și specifică acestor populații în migrație dela sfârșitul neoliticului, pe de altă parte un contact cu populațiile locale sedentare, indiferent dacă acesta

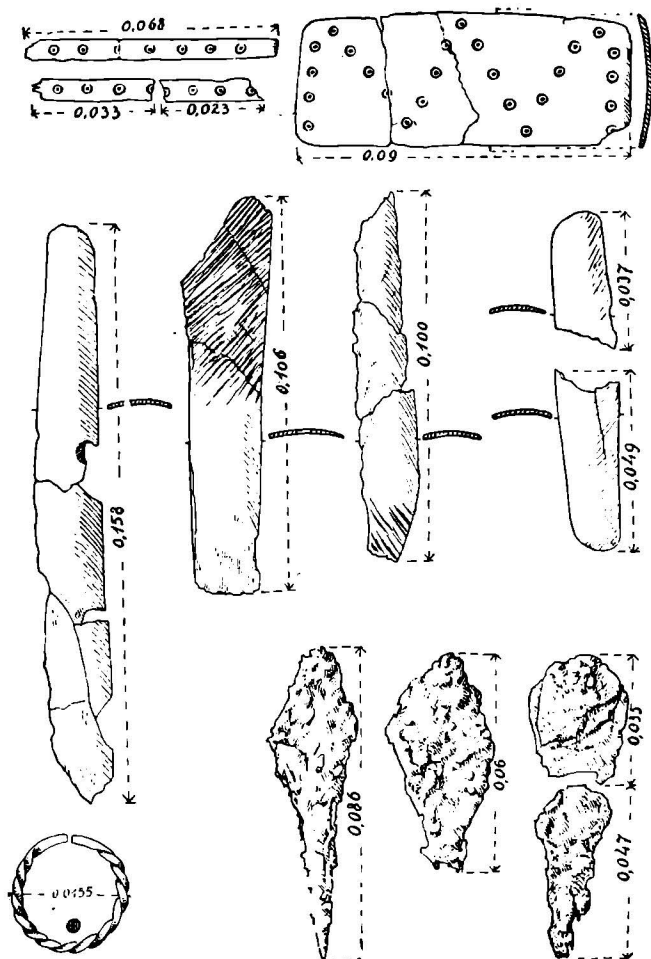

Fig. 15

era permanent sau intermitent. Mormintele colective sau individuale, care conțin în genere schelete a căror înălțime medie trece de 1,75 m, totdeauna întinse pe spate și așezate la adâncimi unde solul este complet nemișcat, disprețul față de inventarul funerar obișnuit, ne dă posibilitatea să vedem în acești indivizi pe adevărații oameni ai stepei și în același timp pe conducătorii lor care nu cunosc și nici nu înțeleg rostul de a aduna în morminte obiectele obișnuite din timpul vieții, așa cum făceau localnicii. Ei își au viața alături de turmele lor, dorm și se hră-

nesc în câmp liber şi se mută din loc în loc, doar în funcţie de păşuni, de câmpii mai mănoase. Numai contactul mai îndelungat cu populaţiile sedentare i-a putut face să-şi alieneze în parte obiceiurile, de aceea vedem pe unii din ei că încep să folosească ritul înmormântării chircite, în care totuşi nu lipsesc elemente tradiţionale: linţoliul şi vopsirea cadavrelor cu ocră. Abia într-o fază mai târzie se ajunge la înmormântarea frecvent chircită, cu inventar (vase, arme sau obiecte mai de preţ).

Cimitirul din prima epocă a Fierului, care a folosit fără deosebire şi platoul şi movila, ne pune la dispoziţie primele date mai clar observate cu privire la ritualul funerar din perioada respectivă, în regiunea de Nord a Moldovei. Din nefericire, rezultatele sunt diminuate din cauza proastei conservări a scheletelor şi de faptul că cea mai mare parte din necropolă a fost distrusă. De aceea nici nu putem şti dacă urna de incinerare reprezintă un caz izolat, sau făcea parte dintr'un grup de morminte, aparţinând unei faze târzii.

Mormintele din epoca migraţiilor, deşi ar fi trebuit să constituie obiectivul principal al cercetărilor, nu au dat rezultatele aşteptate. Impresia noastră e că acestea se aflau pe pîntenul de deal ce înainta mai adânc în luncă, dacă nu şi în bună parte în movila distrusă. De asemenea nu s'a putut constata nici raportul dintre aşezarea din sec. IV e.n. şi aceste înmormântări, fapt care ar fi oferit o bună ocazie pentru datarea lor, cel puţin în Moldova.

Cele două schelete prefeudale târzii constituiesc de fapt o noutate. Pentru prima dată se constată în Moldova astfel de morminte. Caracterul lor destul de apropiat, după inventar, le leagă de bazinul Tisei şi Dunării mijlocii; dar după cum s'a remarcat, ele pot fi încadrate ca aparţinând unor localnici care doar foloseau armele vremii.

Celelalte complexe arheologice, întâlnite accidental, ca depunerea de locuire din epoca migraţiilor din vecinătate, în necropolă, nu au avut decât rolul de a plasa în timp, mormântul anonim, care deranjase grupul de morminte hallstattiene; iar locuinţa din capătul sudic al şanţurilor I şi II, în afară de o cantitate apreciabilă de ceramică şi multe oase de animale, nu a dat nimic deosebit. Bordeele şi gropile româneşti sunt prea recente ca să suscite vreun interes special.

*Colectivul de cercetări arheologice
al Academiei R. P. R. — Şantierul
Valea Jijiei.*

УЧАСТОК РАСКОПОК ВАЛЯ ЖИЖИЕЙ (КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В течение кампании 1951 г. предварительной анкетой была установлена деятельность на археологическом участке, в рамках которой были идентифицированы и исследованы на местах многочисленные поселения эпохи варварства, дофеодального периода и феодальной эпохи.

С целью более точного изучения проблем, относящихся к началу и эволюции неолитического комплекса Кукутень-Триполие, были произведены археологические раскопки в Ларга Жижиа (новый археологический участок), в Корлэтеңь (продолжение раскопок 1949—1950 гг.) и в Тру-

шесть (участок, открытый в 1951 г.). Были также произведены в Холбоке предохранительные раскопки. Работы проведенные в Корлэтенъ и в Трушешть, Ларга Жижиа и Холбоке, помогли поставить и осветить некоторые проблемы, относящиеся к быту в Валя-Жижиий в течение эпохи бронзы и первой эпохи железа.

В настоящем сообщении представлены предварительные результаты археологических исследований, а также и результаты раскопок в Ларга-Жижиа, Трушешть, Корлэтенъ и Холбока.

Ввиду организации и расширения археологических раскопок в долине Жижиий, в течение месяца мая была исследована сама долина Жижиий, а также соседние долины Сихней и Бахлуй, и часть молдавского плоскогорья между этими долинами.

В 28 местностях были отождествлены 72 поселения, из которых 24 относятся к неолитической эпохе и распределяются по материальным культурам: 2 поселения — культуры Криша; 3 поселения — докукутенской культуры; 5 поселений — эпохи Кукутенъ А; 2 поселения — эпохи Кукутенъ А—В; 10 поселений — эпохи Кукутенъ В и 3 — неопределенных с этой точки зрения поселения.

Были также установлены 16 поселений первой эпохи железа, 18 поселений миграционной эпохи и 14 поселений — времен феодального строя.

Были отождествлены 5 некрополей и два трупосожженных погребения, а также некоторое количество курганов; отмечается, что не всюду возможно вполне точно указать на датировку или эпоху культуры, которой они принадлежат.

При зондированиях в Ларга Жижиа, особое значение придавалось двум вопросам: стратиграфическому взаимоотношению культуры линейной керамики и докукутенской культуры, а также получению, по мере возможности, многочисленных данных относительно курганов галлштаттского пепла, прозондированных впервые на территории Румынской Народной Республики. К сожалению этот вопрос не был разрешен и выполнение задания было отложено на будущее время. Зато была найдена обособленная докукутенская культура и таким образом дана возможность установить сродство одной из разновидностей керамики с известной на молдавской территории культурой Криша, обнаруженной при раскопках в Валя Жижиий, а для другой разновидности — тесную связь с керамикой культуры Бояна (вариант холмистой области). Равным образом несколько находок линейной керамики, которую склонны рассматривать как предшествующую докукутенской эпохе, и несколько остатков культуры Кукутенъ В относят к средней ступени варварства — неолиту; отмечаются также три погребения с охрой. Что же касается курганов с трупосожженными погребениями, второй эпохи железа, то они со всех точек зрения напоминают курганы, называемые зольниками, на северо-востоке Советского Союза. Редкие находки, относящиеся к IV веку н. э., являются позднейшими остатками человеческих поселений вблизи Ларга Жижиа.

Приблизительно на 4 км южнее села Трушешть, на правом берегу Жижиий, находится возвышенность «Цугуета», свидетельствующая о суще-

ствовании средней террасы вдоль берегов Жижи. Раскопками, предпринятыми в 1951 г. Академией Румынской Народной Республики, было установлено существование значительного поселения культуры Кукутень А, разрозненных остатков времен культуры Кукутень В, кургана конца неолита, или даже начала эпохи бронзы, могильника позднейшего периода эпохи бронзы и начала галлштаттского периода, а также нескольких остатков эпохи переселения народов, возможно, сарматских.

В поселении Кукутень А было исследовано 7 прямоугольных жилищ размером от 30 до 96 кв. м, подобных трипольским платформам, несколько пристроек, несколько частично просверленных пластинок, вероятно, от печей для обжига глиняной посуды, а также многочисленные ямы Кукутень А.

На основании остатков жилищ были произведены интересные наблюдения о сооружении стен и полов и особенно о положении стен в отношении пола. Бревна полов иногда были непосредственно наложены на остатки жилищ, принадлежащих равным образом кукутенской фазе А.

Из инвентаря, обнаруженного до настоящего времени в неолитическом поселении Трушешть, вытекает, что он представлен аспектом культуры Кукутень А, выявляющим в первую очередь ассоциацию расписной керамики Кукутень А и керамики с нарезным орнаментом.

Поселение фазы Кукутень В бедно представлено керамикой Кукутень В и С.

Были произведены интересные наблюдения относительно сооружения кургана. Отмечается, что не было найдено ни одного погребения. Относительно датировки, благодаря стратиграфическим наблюдениям можно сделать вывод, что курган относится к более поздней фазе, чем Кукутень В, и к более ранней, чем галлштаттский могильник. Можно предположить, что курган относится к временам находящихся в нем комплексов погребений с охрой, то есть к периоду конца неолита или даже начала бронзы.

В могильнике, датируемом концом эпохи бронзы и началом Галлштатта было обнаружено 49 могил со скорченными костями, из которых 47 индивидуальных и 2 двойных. Инвентарь погребений состоял из одного или в лучшем случае двух сосудов из обожженной глины, большинство которых с высоким ручками, на уровне которых имеется небольшая припухлость или гребень. Самые близкие аналоги этой керамики встречаются в некоторых открытиях Трансильвании, Молдавии и на западе Украинской ССР. Помимо керамики было найдено небольшое золотое кольцо и грудка косточек. Позднейшие остатки в Цугуе относятся, вероятно, к Сарматам и датируются эпохой переселения народов (IV век н. э.). К тому же времени принадлежит и менее сохранившееся погребение с намеренно деформированным черепом.

В Корлэтен-Дорохой работы продолжались на пункте, названном «Пе царинэ», где находится поселение, относящееся к эпохе примитивного общинного строя. Исследовалось известное число уже обсуждавшихся вопросов и наблюдений относительно слоев селений, идентифицированных в Корлэтен. Древнейшие отложения принадлежат переходной фазе А—В культуры Кукутень с расписной керамикой. Группа этой расписной керамики, называемой «тип Корлэтен», является характерной для Северной

Молдавии и относится почти полностью к группе δ (по Шмидту), наряду с которой найдены многочисленные фрагменты керамики типа α .

Согласно результатам, полученным до настоящего времени, сгруппированные жилища, вероятно, были расположены вокруг «площади». Была произведена разведка относительно постройки жилищ, различно ориентированных: В—З и С—Ю, факт, объясняющийся их постройкой в различные фазы. В каждом жилище было обнаружено наличие «печей» и очагов, сооруженных на полу на слое черепков. Были исследованы жилища № 7 и № 8 (см. общий план) площадь пола которых достигает 200 соответственно 350 кв. м.

Был отождествлен новый слой культуры, относящийся к культуре Монтеору эпохи бронзы, характеризующейся керамикой нарезного орнамента.

В отложении, относящемся к первой эпохе железа, были открыты три уровня обитания. Для первой древней фазы, являющейся переходной ступенью эпохи бронзы к ранней эпохе железа, характеристическими являются чаши, на ручках которых имеется припухлость (см. могильники Трушешть-Ботошань), а для более ранних фаз, сосуды формы двойных усеченных конусов и керамики с ложчатыми орнаментами. Позднейший уровень обитания относится к IV веку н. э. Были обнаружены развалины четырех жилищ и разрытые еще в древности погребения. Ввиду составления монографии, раскопки будут продолжаться в целях исследования проблемы, относящейся к четырем слоям культуры Корлэтең.

В 1951 г., в рамках археологического участка долины Жижиин, были произведены разведки античного некрополя, обнаруженного на высоком мысе, находящемся на холму, вблизи деревни Холбока (район Яссы, область Яссы). Были найдены 4 этапа погребений. Погребения, принадлежащие к более раннему периоду, были обнаружены в уплощенном кургане, они относятся к категории погребений с красной охрой и дагируются в данном случае позже расписной керамикой Кукутең — Триполие. Судя по положению костяков, возможно было установить три типа погребений, относящихся, вероятно, к нескольким фазам. В первую группу входят коллективные или индивидуальные могилы, с костяком, лежащим на спине, посыпанным небольшим количеством охры и со следами савана. Отсутствует какой бы то ни было инвентарь. Во вторую группу входят лежащие на левом боку, сильно скорченные костяки, на глубине, достигающей более двух метров, с сосудами для жертвоприношений или с большим количеством охры и саванами. Длина костяков первых двух групп колеблется между 1,77 и 1,99 м. Последняя группа характеризуется слегка скорченными костяками, длина которых не превышает 1,61 м. Их клали на правый бок, причем при них всегда находился богатый инвентарь. Были найдены следы половиков и кучки охры.

Последующий период относится к первой эпохе железа. В поле и в покровном слое кургана было найдено 16 погребений со слегка скорченными скелетами; наличие погребальных урн вместе с найденными бронзовыми украшениями относится к ранней галлштаттской фазе. В земле, которой был засыпан курган, была обнаружена урна трупосожжения,

принадлежащая по своему типу к позднему периоду той же эпохи железа.

В некрополе была обнаружена единственная могила миграционной эпохи (IV век н. э.). Раскопки подобных погребений не являются единственным случаем, так как в предыдущие годы были также найдены погребения такого же рода.

В покровном слое кургана находились также два поздних дофеодальных, вероятно туземных, погребения, которые судя по инвентарю можно отнести к XI веку н. э. В поле и кургане были обнаружены следы разбросанного селения IV века н. э., в частности жилище богатое золотом и керамикой. Несколько румынских современных землянок и ям испортили целый ряд погребений.

Важность археологических открытий в Холбоке состоит в том, что они, с одной стороны, вносят ценный вклад в вопрос погребений с охрой в Молдове, а, с другой стороны, представляют вместе с могильником в Трушешть новые данные, касающиеся погребений первой эпохи железа северной области Молдавии.

LA CHANTIER DE VALEA JIJIEI

(RÉSUMÉ)

Au cours de la campagne de 1951, l'activité du chantier de la vallée de la Jijia s'est tout d'abord manifestée par une enquête préliminaire. Elle a permis d'identifier, ou de vérifier sur les lieux, de nombreux établissements de l'époque de la barbarie, de la période pré-féodale et de l'époque de la féodalité.

Pour étudier de plus près les questions ayant trait à l'origine et à l'évolution du complexe néolithique Cucuteni-Tripolje, on a effectué des fouilles à Larga Jijia (chantier nouvellement ouvert), à Corlăteni (continuation des fouilles de 1949—1950) et à Truşeşti (chantier ouvert en 1951). On a également exécuté des fouilles de sauvegarde à Holboca. Les travaux exécutés à Corlăteni ainsi que ceux de Truşeşti, Larga Jijia et Holboca ont aidé à poser et à résoudre en partie des questions ayant trait à l'habitation de la vallée de la Jijia au cours de l'âge du bronze et du premier âge du fer.

Ce rapport présente les premiers résultats des reconnaissances et des fouilles effectuées à Larga Jijia, Truşeşti, Corlăteni et Holboca.

Afin d'organiser et d'élargir les fouilles archéologiques de la vallée de la Jijia, on a exploré, au cours du mois de mai, la vallée de la Jijia proprement dite et celles de ses affluents, le Sihnea et le Bahlui, ainsi que la partie du plateau moldave encadrée par ces vallées.

En 28 localités on a pu identifier un nombre de 73 établissements, dont 25 appartiennent à l'âge néolithique et sont répartis selon la culture matérielle, comme suit : 2, établissements de la culture Criş, 3, de

la culture pré-Cucuteni, 5, de la phase Cucuteni A 2, de la phase Cucuteni A-B, 10, de la phase B et 3, engore indéterminés.

On a encore pu définir 16 établissements du premier âge du fer, 18 établissements de l'âge des migrations et 14, des temps de l'état féodal moldave.

On a pu identifier 5 nécropoles d'inhumation et 2 d'incinération, ainsi qu'un certain nombre de tertres. On n'a cependant pas pu préciser pour chacun d'eux l'époque ou la culture à laquelle il appartient.

Les sondages de Larga Jijia ont tout spécialement poursuivi deux questions: le rapport stratigraphique entre la culture à céramique linéaire et la culture pré-Cucuteni, ainsi que l'obtention de données aussi nombreuses que possible, au sujet des tertres de cendres hallstattiens, qui ont été sondés sur le territoire de la R.P.R. pour la première fois. Malheureusement, la première question n'a pu être résolue et constitue l'une des tâches de l'avenir. Toutefois, on a trouvé en cet endroit la culture pré-Cucuteni isolée, dont l'une des espèces céramiques a pu être apparentée à la céramique de la culture Criș, que les fouilles de la vallée de la Jijia ont mise à jour en Moldavie. On a pu établir pour une deuxième espèce, d'étroits rapports avec la céramique de la culture Boian (variante de la région des collines). Les quelques découvertes de céramique linéaire que l'on incline à considérer comme précédant la culture pré-Cucuteni et quelques restes de la culture Cucuteni B se rangent toujours dans le moyen degré de la barbarie — néolithique. Il faut encore mentionner trois tombes à ocre. Quant aux tertres de cendres du deuxième âge du fer ils sont en tous points semblables aux tertres appelés *zolniki* du sud-ouest de l'Union Soviétique. Les rares découvertes se rattachant au IVe siècle de notre ère sont les plus récents vestiges d'habitation humaine sur le cordon littoral de Larga Jijia.

A environ 4 km au sud de la commune de Trușești, sur la rive droite de la Jijia, se trouve la hauteur de „Țugueta“, témoin de la terrasse moyenne de la Jijia. Les fouilles que l'Académie de la R.P.R. y a fait exécuter en 1951, ont précisé l'existence d'un important établissement Cucuteni A, de restes épars de la culture Cucuteni B, d'un tertre de la fin du néolithique, ou peut-être même du début du bronze, d'un cimetière du dernier âge du bronze et du début de la période de Hallstatt et enfin, quelques vestiges de l'époque des migrations, probablement sarmatiques.

De l'établissement Cucuteni A, on a examiné 7 demeures rectangulaires, ayant de 30 à 96 m², semblables aux plateformes tripoliennes, quelques annexes d'habitations, plusieurs plaques partiellement perforées, provenant probablement de fours à poterie et de nombreuses fosses Cucuteni A.

Les vestiges conservés de ces demeures ont permis d'importantes observations au sujet de la construction des planchers et des parois et, surtout, de la position des parois par rapport aux planchers. Les morceaux de bois fendu qui formaient les planchers étaient parfois appliqués directement sur des restes d'habitation, également de la phase Cucuteni A.

Il ressort, de l'inventaire découvert jusqu'ici dans l'établissement néolithique de Truşeşti, qu'on y trouve un aspect de la culture Cucuteni A, caractérisé surtout par une association entre la céramique peinte Cucuteni A et la céramique à décor largement creusé.

L'habitation de la phase Cucuteni B n'est représentée que par de la céramique Cucuteni B et C.

On a fait d'intéressantes observations au sujet de la construction du tertre, mais on n'y a trouvé nulle sépulture. En ce qui concerne la date, les observations stratigraphiques montrent que le tertre est postérieur à la phase Cucuteni B et antérieur au cimetière hallstattien. On peut supposer qu'il est de la même époque que le complexe des sépultures à ocre des tertres, c'est-à-dire de la fin du néolithique ou même des débuts du bronze.

Dans le cimetière de la fin de l'âge du bronze et des débuts de Hallstatt, on a mis à jour 49 tombes d'inhumation à squelettes recroquevillés, dont 47 étaient individuelles et 2 doubles. L'inventaire des tombes comprenait un ou, tout au plus, deux vases en terre cuite à anses surélevées dont la plupart ont, à la partie supérieure, une crête ou un bouton. Ce genre de céramique présente le plus d'analogies avec certaines découvertes de Transylvanie, de Moldavie et de l'ouest de la R.S.S. d'Ukraine. Outre la céramique, on a trouvé un petit anneau en or et un monceau d'osselets. Les plus récents vestiges trouvés sur la „Tu-gueta“ sont de l'âge des migrations et appartiennent probablement aux Sarmates. Une tombe d'inhumation, en désordre, dont la calotte a été intentionnellement déformée, remonte à la même époque.

A Corlăteni-Dorohoi, on a continué à travailler au lieu dit „peţarină“, où se trouve un établissement de l'époque de la commune primitive. Les recherches ont poursuivi certaines questions et observations faites antérieurement au sujet des trois niveaux d'habitation identifiés à Corlăteni.

Le dépôt le plus ancien appartient à la phase de transition A-B de la culture Cucuteni à céramique peinte. Ce groupe de céramique peinte, que l'on a appelé de „style Corlăteni“, est caractéristique de la Moldavie du nord. Il appartient presque entièrement au groupe δ (d'après H. Schmidt), avec lequel on trouve ensemble de nombreux fragments de céramique peinte de style α.

Des recherches effectuées jusqu'à ce jour il ressort que les demeures auraient été groupées en cercle autour d'une „place“. On a pu faire certaines observations concernant le mode de construction des demeures, qui sont différemment orientées: E—O et N—S. Le fait pourrait

être expliqué par leur construction à deux différentes époques. Dans l'enceinte de chacune des demeures on a constaté l'existence d'un „poêle“ et d'un âtre construit à même le plancher, par dessus une couche de débris. On signale les demeures nos 7 et 8 (voir le plan général) dont le plancher recouvre une superficie de 200 m² et respectivement 350 m².

On a découvert une nouvelle couche de culture, caractérisée par de la céramique à motifs incisés et se rangeant dans le cadre de la culture Monteoru de l'âge du bronze.

Dans l'épaisseur du dépôt appartenant au premier âge du fer, on distingue trois niveaux d'habitation. La première phase, la plus ancienne, qui établit la transition entre l'âge du bronze et le premier âge du fer, est caractérisée par des tasses à anses garnies de boutons (voir le cimetière de Trușești-Botoșani). Les formes à double tronc de cône et la céramique à cannelures caractérisent les phases les plus récentes. Le dernier niveau d'habitation remonte au IV-e s. de n.è. On y a mis à jour les ruines de quatre demeures et une tombe bouleversée depuis des temps reculés. En vue d'établir une monographie, on doit continuer les fouilles qui poursuivront les questions posées par les quatre couches de culture de Corlăteni.

En 1951, dans le cadre du chantier archéologique de la vallée de la Jijia, on a exécuté des fouilles dans une nécropole antique, découverte sur le promontoire d'une colline proche du village de Holboca (district et région de Iassy). On y a constaté quatre étapes de sépultures. Les plus anciennes ont été découvertes dans un tertre fort aplati et se rangent dans la catégorie des tombes à ocre rouge qui sont, ici, postérieures à la céramique peinte Cucuteni-Tripolje. La position des squelettes a permis de préciser trois différents types de sépultures, correspondant probablement à plusieurs phases. Le premier groupe est constitué par des tombes collectives ou individuelles. Les squelettes y sont couchés sur le dos, recouverts d'une faible couche d'ocre. On y a trouvé des traces de linéol, mais absolument pas d'inventaire. Le deuxième groupe comprend des squelettes fort recroquevillés, couchés sur le côté gauche, à des profondeurs de plus de 2 m et possédant soit une forte couche d'ocre et un linéol, soit des vases, en guise d'offrande. La longueur des squelettes des deux premiers groupes varie entre 1,71 m et 1,99 m. Les sépultures du troisième groupe se distinguent par des squelettes légèrement recroquevillés, couchés sur la droite et dont la taille ne dépasse pas 1,61 m. Elles possèdent presque toujours un inventaire; on y a trouvé des traces de tapis grossiers et de petits monceaux d'ocre.

La deuxième étape remonte au premier âge du fer. Tant dans la campagne que dans la couche de revêtement du tertre, on a trouvé 16 tombes d'inhumation aux squelettes légèrement recroquevillés. Elles contiennent bon nombre de vases funéraires qui, avec une parure en bronze trouvée dans l'une des sépultures, indiquent qu'elles se rattachent

à une phase ancienne de Hallstatt. Dans la terre qui remplit le tertre, on a également découvert une urne d'incinération dont le type indique une période plus tardive du même âge du fer.

On n'a constaté dans la nécropole qu'une seule tombe de l'âge des migrations (IV-e s. de n.è.). Cette découverte ne représente cependant pas un cas isolé, car on a, incidemment, déjà trouvé de pareilles tombes. Le revêtement du tertre comprenait encore deux tombes pré-féodales tardives. D'après leur inventaire, elles remontent au XI-e s. de n.è. et sont probablement celle d'aborigènes.

La campagne et le tertre comprennent encore des traces dispersées d'une habitation du IV-e s. de n.è. et, en particulier, une demeure abondamment pourvue de cendres et de céramique. Un certain nombre de huttes et fosses roumaines, contemporaines, ont bouleversé toute une série de sépultures.

Les découvertes faites à Holboca sont particulièrement importantes pour la contribution qu'elles apportent à la question des sépultures à ocre de Moldavie et d'ailleurs. Avec celles du cimetière de Truşeşti, elles fournissent des données nouvelles au sujet des sépultures du premier âge du fer dans la Mo'davie du nord.
